

OIKEUS TULLA UNOHDETUKSI JA SANANVAPPAUS ERITYISESTI SOSIAALISESSA MEDIASSA

Eveliina Korhonen
505664

Advanced Studies in Law and Information Society
Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta

7.9.2018

TURUN YLIOPISTO

Oikeustieteellinen tiedekunta

KORHONEN, EVELIINA: Oikeus tulla unohdetuksi ja sananvapaus erityisesti sosiaalisessa mediassa

OTM-opinnäytetyö, 70 s.

Oikeustiede, informaatio-oikeus

Syyskuu 2018

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check –järjestelmällä.

Henkilötietojen ja yksityisyyden suojaa ilmentävää oikeutta tulla unohdetuksi voidaan perustella sillä, että henkilötietojen ikuisella säilyttämisellä internetissä voi olla merkittäviä seuraamuksia yksilölle. Oikeudesta tulla unohdetuksi voidaan poiketa muun muassa sananvapauden hyväksi. Näiden kahden vastakkaisen oikeuden välisen ristiriidan ratkaisemiseksi on sovellettava perusoikeuskollisoiden ratkaisussa käytettävää praktisen konkordanssin teoriaa. Lisäksi kollisiotilanteen ratkaisussa voidaan hyödyntää Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen yksityisyyden suojaa ja sananvapautta koskevaa oikeuskäytäntöä.

Tutkimuksen kohteena olevat sosiaalisen median kanavat ovat useimmiten yhdysvaltalaisia yrityksiä, joiden käytännöistä heijastuu yhdysvaltalainen oikeuskäsitys. Yhdysvalloissa sananvapaus ja yksityisyyden suoja tarkoittavat suojaa valtiota vastaan, ja niiden välisessä kollisiotilanteessa sananvapaus saa pääsääntöisesti vahvemman suojan kuin Euroopassa.

Sosiaalisen median kanavien käyttöehdoista huomataan, että oikeus tulla unohdetuksi toteutuu hyvin rekisteröidyn itsensä julkaiseman tiedon osalta. Kolmansien julkaiseman tiedon osalta on vaihtelua. Vaihtelevien käytäntöjen takia on tarvetta tarkemmalle viralliselle ohjeistukselle ja oikeuskäytännölle.

Yleisesti ottaen oikeudessa tulla unohdetuksi on paljon ongelmia. Sosiaalisen median kanavat joutuvat ratkaisemaan rekisteröityjen välisiä ristiriitoja tuomioistuimen tapaan. Nykyisenkaltainen lainsäädäntö vaikuttaa myös kolmansien maiden kansalaisten sananvapauteen. Poistopyyntöä seuraavan prosessin on tuomion C-131/12 nojalla oltava yksityiskohtainen ja laaja, jolloin prosessin ylläpitämiseen kuluu paljon rahaa. Tällä voi olla kilpailullisia vaikutuksia. Koska tiedon määrää internetissä on mahdotonta rajoittaa, oikeuden tulla unohdetuksi sijaan tarvitaan tarkempaa lainsäädäntöä siitä, miten kerättyä ja internetistä löytyvää henkilötietoa saa hyödyntää.

Asiasanat: EU-oikeus, henkilötiedot, perusoikeudet, sananvapaus, sosiaalinen media, tietosuoja, yksilönsuoja

Sisällysluettelo

Lähteet.....	iv
Lyhenteet.....	xii
1. Johdanto.....	1
1.1. Oikeuden tulla unohdetuksi ja sananvapauden kollisiosta	1
1.2. Tutkimusala ja tutkimuksen metodi	4
1.3. Lähdeaineisto ja tutkimuksen rakenne	6
2. Taustaa.....	7
2.1. Oikeudesta tulla unohdetuksi	7
2.1.1. Unohtamisen merkityksestä	7
2.1.2. Henkilötietojen suoja ja lainsäädäntö	9
2.1.3. Maineenhallinta sosiaalisessa mediassa.....	10
2.2. Sananvapaudesta	13
2.2.1. Sananvapauden oikeutuksista.....	13
2.2.2. Sananvapauden intresseistä	15
2.3. Sosiaalisen median kanavista	18
3. Oikeus tulla unohdetuksi ja sananvapaus laissa ja kollisiossa.....	22
3.1. Tietosuoja-asetus.....	22
3.1.1. Käsitteitä	22
3.1.2. Oikeus tulla unohdetuksi.....	25
3.1.2.1. Lähtökohtia.....	25
3.1.2.2. Google v. Spain.....	29
3.1.2.3. Poistopyyntö	33
3.1.2.4. Poistopäätöksen tekeminen	34
3.1.3. Sananvapaus	37
3.2. Perusoikeudet	38

3.2.1.	Yksityisyyden suoja ja henkilötietojen suoja	38
3.2.2.	Sananvapaus perus- ja ihmisoikeutena	41
3.2.3.	Oikeus tulla unohdetuksi ja sananvapaus kollisiossa	42
3.2.3.1.	Perusoikeuskollisiosta	42
3.2.3.2.	Tietosuojatyöryhmän tasapainotesti.....	44
3.2.3.3.	Sananvapauden suhde yksityisyyden suojaan oikeuskäytännössä..	45
3.3.	Yhdysvaltalainen sääntely	47
3.3.1.	Yksityisyys ja sananvapaus Yhdysvalloissa	47
3.3.2.	Sananvapauden suhde yksityisyyden suojaan Yhdysvalloissa.....	49
4.	Oikeus tulla unohdetuksi käytännössä – sosiaalisen median käyttöehdoista	51
4.1.	Facebook.....	51
4.1.1.	Yleistä	51
4.1.2.	Facebookin oikeudelliset perusteet henkilötietojen käsittelylle	52
4.1.3.	Facebook-periaatteet ja sallittu sisältö	54
4.1.4.	Huomioita.....	57
4.2.	Google.....	59
4.2.1.	Yleistä	59
4.2.2.	Googlen hakukone	59
4.2.3.	YouTube.....	61
5.	Oikeuden tulla unohdetuksi toteutumisen arviointia.....	63
5.1.	Ongelmia lainsäädännön käytännön toteutumisessa	63
5.2.	Rekisteröidyn suojan taso	67
6.	Lopuksi.....	68

Lähteet

Kirjallisuus

Barendt, Eric: Freedom of Speech. Oxford University Press, 2005.

Benkler, Yochai: The Wealth of Networks. How Social Production Transforms Markets and Freedom. Yale University Press, 2006.

Chadwick, Paul: Why fake news on social media travels faster than the truth. The Guardian, 19.3.2018.

Dijck, Jose van: The Culture of Connectivity: A Critical History of Social Media. Oxford University Press USA - OSO, 2013.

Hirvelä, Päivi; Heikkilä, Satu: Ihmisoikeudet: käsikirja EIT:n oikeuskäytäntöön. Helsinki 2017.

Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsingin yliopisto 2011.

Husa, Jaakko: Oikeusvertailu. Viro 2013.

Hämäläinen, Veli-Pekka: Ihmiskoe Facebookin vihakuplassa. Yle, 12.6.2016 (<https://yle.fi> 15.5.2018).

Hänninen, Kari: Facebook hiipuu, mutta tämä tilasto todistaa, että yhtiö porskuttaa yhä. Kauppalehti, 14.3.2018.

Johnson, Bobbie: Privacy no longer a social norm, says Facebook founder. The Guardian, 11.1.2010.

Kang, Jay Caspian: Should Reddit Be Blamed for the Spreading of a Smear? The New York Times, 25.7.2013.

Kaplan, Andreas M.; Haenlein, Michael: Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. Business Horizons vol. 53, no. 1, January–February 2010, s. 59–68.

Koillinen, Mikael: Henkilötietojen suoja itsenäisenä perusoikeutena. *Oikeus* 2/2013, s. 171–193.

Kurtzleben, Danielle: Did Fake News On Facebook Help Elect Trump? Here's What We Know. National Public Radio, Inc., 11.4.2018 (<https://www.npr.org> 15.5.2018).

Laitinen, Ahti: Oikeussosiologian perusteet. Turku 2005.

Lampinen, Airi; Lehtinen, Vilma; Lehmuskallio, Asko; Tamminen, Sakari: We're in It Together: Interpersonal Management of Disclosure in Social Network Services. New York: Association for Computing Machinery 2011, s. 3217–3226 (Lampinen ym. 2011).
<https://userpages.umbc.edu/~skane/classes/is760/fall2011/c2/lampinen2011.pdf>

Lindsay, David: Digital Eternity or Digital Oblivion. Teoksessa *Dörr, Dieter ja Weaver, Russell L.* (toim.): The Right to Privacy in the Light of Media Convergence: Perspectives from Three Continents. De Gruyter, Inc., 2012, s. 322–343.

Mayer-Schönberger, Viktor: Delete. The virtue of forgetting in the digital age. Princeton University Press, 2009.

McCollum, Bill: The Freedom of Speech. University of Florida Journal of Law and Public Policy vol. 19, no. 2, August 2008, s. 185–190.

Määttä, Kalle: Oikeustaloustieteen aakkoset. Helsingin yliopisto 1999.

Neuvonen, Riku: Viestintä- ja informaatio-oikeuden perusteet. Viro 2013. Saatavilla internetistä osoitteessa <https://kauppakamaritieto.fi/fi/s/ak/kirjat/viestinta-ja-informaatio-oikeuden-perusteet-2013/> (viimeksi vierailtu 17.7.2018).

Newman, Craig A.: 'A right to be forgotten' will cost Europe. The Washington Post, 26.5.2014.

Nussbaum, Martha Craven: The Offensive Internet: Speech, Privacy, and Reputation. Toimittanut Levmore, Saul; Nussbaum, Martha C., Harvard University Press, 2012.

Pellonpää, Matti; Gullans, Monica; Pölönen, Pasi; Tapanila, Antti: Euroopan ihmisoikeussopimus. Helsinki 2018. (Pellonpää ym. 2018)

Pitkänen, Olli; Tiilikka, Päivi; Warmma, Eija: Henkilötietojen suoja. Vantaa 2013.

Richards, Neil M.: Tort Privacy and Free Speech. Teoksessa *Dörr, Dieter ja Weaver, Russell L.* (toim.): *The Right to Privacy in the Light of Media Convergence: Perspectives from Three Continents*. De Gruyter, Inc., 2012, s. 255–275.

Richards, Neil M.; Solove, Daniel J.: Privacy's Other Path: Recovering the Law of Confidentiality. *Georgetown Law Journal* vol. 96, no. 1, November 2007, s. 123-182.

Rosen, Jeffrey: Free Speech, Privacy, and the Web That Never Forgets. *Journal on Telecommunications & High Technology Law* vol. 9, no. 2, 2011, s. 345–356.

Rosen, Jeffrey: The Right to Be Forgotten. *Stanford Law Review Online* 64, 2011–2012, s. 88–92.

Rosenberg, Matthew; Confessore, Nicholas; Cadwalladr, Carole: How Trump Consultants Exploited the Facebook Data of Millions. *The New York Times*, 17.3.2018.

Scanlon, Thomas: Freedom of Expression and Categories of Expression. Teoksessa *The Difficulty of Tolerance: Essays in Political Philosophy*. Cambridge University Press, 2003, s. 84–112.

Scheinin, Martin: Perusoikeuskonfliktit. Teoksessa *Heinonen, Tuuli ja Lavapuro, Juha* (toim.): *Oikeuskulttuurin eurooppalaistuminen. Ihmisoikeuksien murroksesta kansainväliseen vuorovaikutukseen*. Vantaa 2012.

Solove, Daniel J.: *The Future of Reputation: Gossip, Rumor, and Privacy on the Internet*. Yale University Press 2007.

Wheatley, Thomas: Why social media is not a public forum. *The Washington Post*, 4.4.2017.

Whitman, James Q.: The two western cultures of privacy: Dignity versus liberty. *Yale Law Journal* vol. 113, no. 6, April 2004, s. 1151–1222.

Virallislähteet

Suomi

HE 9/2018 v.p. Hallituksen esitys eduskunnalle EU:n yleistä tietosuoja-asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi.

Euroopan unioni

European Commission: Commission Staff Working Paper: Impact Assessment Accompanying the Document: Regulation of the European Parliament and of the Council on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation) and Directive of the European Parliament and of the Council on the protection of individuals with regard to the processing of personal data by competent authorities for the purposes of prevention, investigation, detection or prosecution of criminal offences or the execution of criminal penalties, and the free movement of such data. SEC (2012) 72 final. 25.1.2012. Saatavilla osoitteessa <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52012SC0072> (11.7.2018) (Komission tietosuoja-asetusta koskeva vaikutustenarviointi).

Article 29 Data Protection Working Party: Guidelines on the implementation of the Court of Justice of The European Union judgement on Google Spain and Inc. V. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) ja Mario Costeja González C- 131/12, 14/EN, WP 225, 26.11.2014. (WP 225)

Article 29 Data Protection Working Party: Opinion 06/2014 on the notion of legitimate interests of the data controller under Article 7 of Directive 95/46/EC, 844/14/EN, WP 217, 9.4.2014. (WP 217)

Article 29 Data Protection Working Party: Opinion 5/2009 on online social networking, 01189/09/EN, WP 163, 12.6.2009. (WP 163)

Article 29 Data Protection Working Party: Opinion 4/2007 on the concept of personal data, 01248/07/EN, WP 136, 20.6.2007. (WP 136)

Yhdistyneet kansakunnat

UN GA, Human Rights Council, A/HRC/32/38, Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression (11.5.2016).

Internet-lähteet

Fleischer, Peter: Foggy Thinking About Right to Oblivion. <http://peterfleischer.blogspot.fi/2011/03/foggy-thinking-about-right-to-oblivion.html> (viimeksi vierailtu 8.5.2018).

National Archives: The Bill of Rights: A Transcription. <https://www.archives.gov/founding-docs/bill-of-rights-transcript> (viimeksi vierailtu 1.6.2018).

Facebook

Facebook-periaatteet. <https://www.facebook.com/principles.php> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

Käyttöehdot. <https://www.facebook.com/legal/terms> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

Tietokäytäntö. <https://www.facebook.com/about/privacy> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

Yhteisönormit. <https://www.facebook.com/communitystandards/> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

Yhteisönormit: 9. Kiusaaminen. <https://www.facebook.com/communitystandards/safety/bullying/> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

Yhteisönormit: 11. Yksityisyysrikkomukset ja kuvien yksityisyysoikeudet. https://www.facebook.com/communitystandards/safety/privacy_violations_image_rights (viimeksi vierailtu 4.7.2018)

Facebookin lailliset perusteet henkilötietojen käsittelylle. https://www.facebook.com/about/privacy/legal_bases (viimeksi vierailtu 6.7.2018).

Ohje- ja tukikeskus. <https://www.facebook.com/help/> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

Asioiden ilmiantaminen. <https://www.facebook.com/help/181495968648557?ref=dp> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

Google

Google Products. <https://www.google.com/about/products/> (viimeksi vierailtu 10.7.2018).

Googlen tietosuojakäytäntö. <https://policies.google.com/privacy?hl=fi> (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

Henkilötietojen poistopyyntölomake. http://support.google.com/legal/contact/lr_eudpa?product=websearch (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

Googlen avoimuusraportti: Eurooppalaisten tietosuojalakien mukaiset hakutulosten poistopyynnöt. <https://transparencyreport.google.com/eu-privacy/overview> (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

Usein kysyttyä Euroopan tietosuojalakien mukaisista hakutuloksien poistopyynnöistä. <https://support.google.com/transparencyreport/answer/7347822> (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

YouTube

Googlen avoimuusraportti: YouTuben yhteisön sääntöjen valvonta. <https://transparencyreport.google.com/youtube-policy/overview> (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

Usein kysyttyä YouTuben yhteisön säännöistä. https://support.google.com/transparencyreport/answer/9003225?hl=fi&ref_topic=7295796 (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

YouTuben arvot. <https://www.youtube.com/intl/fi/yt/about/> (viimeksi vierailtu 10.7.2018).

YouTuben palveluehdot. <https://www.youtube.com/t/terms> (viimeksi vierailtu 10.7.2018).

YouTuben tietosuojasäännöt. https://support.google.com/youtube/answer/7671399?p=privacy_guidelines&hl=fi (viimeksi vierailtu 10.7.2018).

YouTuben tietosuojakäytäntö. https://www.youtube.com/t/terms_dataprocessing?gl=FI&hl=fi (viimeksi vierailtu 10.7.2018).

YouTuben tietosuojavalitusprosessi. <https://support.google.com/youtube/answer/142443> (viimeksi vierailtu 12.7.2018).

YouTuben yhteisön säännöt. <https://www.youtube.com/yt/about/policies/#community-guidelines> (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

Oikeustapaukset

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Cengiz v. Turkey, 12.12.2015, nos. 48226/10 ja 14027/11.

Von Hannover v. Germany (no. 2) [GC], 7.2.2012, nos. 40660/08 ja 60641/08

Axel Springer AG v. Germany [GC], 7.2.2012, no. 39954/08

Gillberg v. Sweden [GC], 3.4.2012, no. 41723/06

I. v. Finland, 17.7.2008, no. 20511/03

Euroopan Unionin tuomioistuin

Asia C-210/16 *Unabhängiges Landeszentrum für Datenschutz Schleswig-Holstein v. Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein GmbH, Facebook Ireland Ltd:n ja Vertreter des Bundesinteresses beim Bundesverwaltungsgericht*, tuomio 5.6.2018

Asia C-212/13 *František Ryneš v. Úřad pro ochranu osobních údajů*, tuomio 11.12.2014

Asia C-131/12 *Google Spain SL ja Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) ja Mario Costeja González*, julkisasiamies Niilo Jääskeläisen ratkaisuehdotus 25.6.2013 sekä tuomio 13.5.2014

Yhdysvallat

Packingham v. North Carolina, 582 U.S. ____ (2017)

Bartnicki v. Vopper, 532 U.S. 514 (2001)

Lyhenteet

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EU	Euroopan unioni
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
HE	Hallituksen esitys
WP	Henkilötietodirektiivin 29 artiklan mukainen tietosuojatyöryhmä

1. Johdanto

1.1. Oikeuden tulla unohdetuksi ja sananvapauden kollisiosta

Internet on mullistanut tiedon hankkimisen ja jakamisen. Yksityishenkilöistä on tullut passiivisten lukijoiden sijaan aktiivisia toimijoita ja tiedon tuottajia.¹ Tätä kehitystä ovat tukeneet internetin ja teknologian arkipäiväistyminen sekä sosiaalisen median – *somen* – synty. Internet ja sosiaalinen media kulkevat mukamme kaikkialla. Kuulumisten jakaminen sanoin ja kuvin ystäville tai jopa koko maailmalle on mahdollista silmänräpäyksessä. Sosiaalisen median merkitys kommunikaatiovälineenä on niin valtava, että sen ulkopuolelle on käytännössä mahdotonta jättäytyä jäämättä samalla paitsi tietystä sosiaalisesta kanssakäymisestä.

Harvat silti ajattelevat, että joka kerta kun kirjoitamme viestin tai jaamme kuvan, jaamme myös *henkilötietoa* internetiin². Voitaneen vetää johtopäätös, että internetissä on lukematon määrä eri ihmisten henkilötietoja. Onko tästä tietojen tallentamisesta jotain haittaa?

Viktor Mayer-Schönberger on tutkinut, mitä ongelmia tietojen ikuinen tallentaminen saattaa aiheuttaa. Mayer-Schönbergerin mukaan ongelmat johtuvat siitä, että *unohtaminen* on ollut nykypäivään asti oletusarvo. Ikuinen muistaminen on alkanut vasta tietokoneiden myötä.³ Tämän seurauksena ihmiset eivät enää hallinnoi omia henkilötietojaan tai sitä, kenellä on pääsy näihin tietoihin ja kuinka kauan tietoja säilytetään. Yksittäisten tietojen irrallisuus kontekstista johtaa herkästi väriin johtopäätöksiin. Edes ajan kuluminen ei johda unohtamiseen, eikä kukaan voi enää paeta menneisyyttään.⁴ Mayer-Schönbergerin teoria kuulostaa yliampuvalta, mutta eräs käytännön esimerkki osoittaa, että teorian uhkakuvat voivat toteutua kenen tahansa kohdalla.

Stacy Snyder viimeisteli opettajaopintojaan vuonna 2006. Menestyksekkäästi opiskellut nuori nainen ei kuitenkaan koskaan valmistunut, koska yliopiston mukaan hänen käytöksensä oli sopimatonta opettajalle: Yliopiston henkilökunta oli löytänyt internetistä Snyderin MySpace-sivustolla julkaiseman kuvan, jossa Snyder esiintyi merirosvohatussa muovimuki kädessään. Kuvatekstiksi Snyder oli kirjoittanut *Drunken pirate*, humalainen

¹ Benkler 2006, s. 10.

² On syytä huomata, että aina tiedon jakaminen ei ole tietoista. Esimerkiksi internetselaimen evästeet keräävät käyttäjistä tietoa ilman, että käyttäjän tarvitsee aktiivisesti jakaa tietoa itse.

³ Mayer-Schönberger 2009, s. 48–49.

⁴ Mayer-Schönberger 2009, s. 92–127.

merirosvo. Yliopiston mukaan vaarana oli, että lapset saattaisivat nähdä kuvan opettajastaan juomassa alkoholia. Kuvan poistaminen internetistä jälkikäteen olisi ollut paitsi turhaa, myös mahdotonta, koska hakukoneet olivat jo arkistoineet ja indeksoineet kuvan. Snyder haastoi yliopiston oikeuteen sananvapauteensa vedoten, mutta hävisi.⁵

Internetiin ladatuista henkilötiedoista voi siis aiheutua haittaa kenelle tahansa yllättävinäkin tavoilla. Saako henkilötiedot halutessaan poistettua internetistä?

Euroopan unionin (EU) uusi tietosuojasetus (2016/679; *General Data Protection Regulation*, jäljempänä tietosuojasetus)⁶ pyrkii vastaamaan ongelmaan lainsäädännön keinoin. Asetuksen 17 artiklan mukaan rekisteröidyllä on tietyissä tilanteissa oikeus saada rekisterinpitäjä poistamaan rekisteröityä koskevat henkilötiedot ilman aiheutonta viivytystä, ja rekisterinpitäjällä on velvollisuus poistaa henkilötiedot ilman aiheutonta viivytystä. Jos rekisterinpitäjä ei noudata tätä velvollisuutta, se voidaan tuomita korvaamaan rekisteröidyn vahingot⁷. Lisäksi maksettavaksi voi tulla hallinnollinen sakko⁸. Oikeus ei kuitenkaan ole ehdoton: edellä olevaa kohtaa ei sovelleta, jos henkilötietojen käsittely on tarpeen esimerkiksi sananvapautta ja tiedonvälityksen vapautta koskevan oikeuden käyttämiseksi. Oikeus tulla unohdetuksi ei siis tarkoita oikeutta kirjoittaa historiaa uudelleen.

Oikeus tulla unohdetuksi kuvastaa kahta EU:n perusoikeutta, henkilötietojen ja yksityisyyden suojaa. Rekisteröidyn mahdollisuus poistaa henkilötietonsa internetistä on samalla mahdollisuus poistaa henkilötiedot suuren yleisön saatavilta. Toisin sanoen oikeus tulla unohdetuksi kuvastaa rekisteröidyn mahdollisuutta suojella yksityisyyttään ja toteuttaa tiedollista itsemääräämisoikeuttaan oma-aloitteisesti.⁹

Sananvapaudella on monta funktiota, joista usein nostetaan esille kansalaisten oikeus osallistua (keskusteluun) demokraattisessa yhteiskunnassa¹⁰. Vaikka sananvapaudesta puhuttaessa korostetaan yleensä lehdistön vapautta, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklassa ja EU:n perusoikeuskirjan (2012/C 326/02) 11 artiklassa säädetty oikeus kuu-

⁵ Mayer-Schönberger 2009, s. 1–2.

⁶ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuojasetus).

⁷ Tietosuojasetus 82 artikla.

⁸ Tietosuojasetus 83 artiklan 5. kohta.

⁹ Ks. tarkemmin luku 3.2.1.

¹⁰ Barendt 2005, s. 18.

luu kaikille. Myös oikeudesta tulla unohdetuksi puhuttaessa nostetaan usein esille lehdistön vapaus ja sensuuri¹¹. Esimerkiksi Suomessa lehdistön vapaus suojataan kuitenkin tietosuoja-asetuksen implementoinnin yhteydessä lainsäädännöllä, jonka mukaan monet rekisteröidyn oikeudet, mukaan lukien oikeus tulla unohdetuksi, eivät koske käsittelyä journalistisia tarkoituksia varten¹². Olenkin itse kiinnostuneempi tutkimaan tavallisen yksityishenkilön sananvapautta erityisesti sosiaalisen median kontekstissa, koska sosiaalisessa mediassa käyttäjät jakavat nimenomaan tietoa itsestään ja maalaavat täten kuvan itsestään muulle maailmalle. Oikeuden tulla unohdetuksi eräs funktio on tämän kuvan muokkaaminen tai hallinta tiettyyn pisteeseen asti, joten pidän lähestymistapaa myös relevanttina.

Ihmisoikeuksien toteutumisesta vastaa valtio. Tietosuoja-asetuksen sanamuodon mukaisesti 17 artiklan mukaisen oikeuden käyttämisestä eli sananvapauden ja oikeuden tulla unohdetuksi rajanvedosta päättää yksittäistapauksessa rekisterinpitäjä. Sosiaalisessa mediassa rekisterinpitäjä on käytössä olevaa kanavaa ylläpitävä yhtiö, kuten Facebook. Jos käyttäjä siis julkaisee esimerkiksi kuvan toisesta henkilöstä, mutta kuvassa esiintyvä henkilö – rekisteröity – haluaa kuvan pois internetistä, julkaisualusta eli sosiaalisen median kanava on asetuksen sanamuodon mukaan rekisterinpitäjänä velvollinen poistamaan kuvan pyynnöstä, ellei kuvaa päätetä säilyttää julkaisijan sananvapauden suojaamiseksi. Aionkin tutkia, *täyttääkö tietosuoja-asetuksen 17 artikla oikeuden tulla unohdetuksi ja sananvapauden tarkoitukset erityisesti sosiaalisessa mediassa* erityisesti seuraavien kysymysten avulla:

- 1) Miksi yhtäältä oikeus tulla unohdetuksi ja toisaalta sananvapaus ovat tärkeitä?
- 2) Miten oikeuden tulla unohdetuksi ja sananvapauden välinen kollisiotilanne tulisi ratkaista?
- 3) Miten sosiaalisen median kanavat ovat implementoineet oikeuden tulla unohdetuksi?

Keskityn tutkielmassani erityisesti käyttäjien aktiivisesti tekemiin julkaisuihin, kuten valokuviin ja tekstimuotoisiin sisältöihin. Koska rekisteröity ei voi vedota samanaikaisesti

¹¹ Sensuurin mainitsee myös Peter Fleischer blogissaan, ks. Fleischer, Peter: Foggy Thinking About Right to Oblivion. <http://peterfleischer.blogspot.fi/2011/03/foggy-thinking-about-right-to-oblivion.html> (viimeksi vierailtu 8.5.2018).

¹² HE 9/2018 v.p., s. 58.

kahteen ristikkäiseen perusoikeuteen eli oikeuden tulla unohdetuksi kuvastamaan henkilötietojen tai yksityisyyden suojaan ja sananvapauteen¹³, rekisteröidyn itse itsestään jakama henkilötieto ei kuulu tämän tutkielman alaan. Tutkimuksen kohteena ovat siis tapaukset, joissa jaetaan edelleen rekisteröidyn jakamaa tietoa ja joissa kolmas jakaa tietoa rekisteröidystä.

Sosiaalisen median vihapuhetta on tutkittu paljon¹⁴. Aion siksi keskittyä tutkimuksessani ensisijaisesti laillisen sisällön poistamiseen. En myöskään käsittele passiivisesti, esimerkiksi evästeiden välityksellä, jaetun tiedon käsittelyä.

Sosiaalisen median kanavien valta on lisääntynyt viime vuosina, ja suuriksi kasvaneiden, lähes monopoliasemassa toimivien yritysten toiminnan valvominen on vaikeaa. Sosiaalisen median kanavat hallitsevat näkemäämme sisältöä erilaisten algoritmien avulla. Viime aikoina onkin kirjoitettu paljon siitä, miten sosiaalisen median käyttäjät näkevät pääasiassa omia mielipiteitään kannattavia uutisia. Tämä on johtanut mielipiteiden kärjistymiseen ja eräänlaiseen ”kuplautumiseen”.¹⁵

Sosiaalisen median kanavat pystyvät siis jo vaikuttamaan käyttäjiensä mielipiteisiin ja näkemyksiin. Pystyvätkö ne myös hallitsemaan käyttäjiensä puhetta ja päättämään, mitä tietoa on lupa jakaa? Sosiaalisen median kanavat ovat tärkeä foorumi mielipiteiden lukemiselle ja jakamiselle. Toisaalta sosiaalinen media on myös paikka, jossa on helppo tutkia toisten käyttäjien elämää ja historiaa. On tärkeää pystyä erottamaan sananvapauden ja oikeuden tulla unohdetuksi funktiot. Pystyykö sosiaalisen median kanava tähän sortumatta sensuuriin?

1.2. Tutkimusala ja tutkimuksen metodi

Riku Neuvosen määritelmän mukaan ”[v]iestintä- ja informaatio-oikeudessa tarkastellaan viestintään ja informaatioon liittyviä ihmis- ja perusoikeuksia ja niiden oikeudellista ja muunlaista sääntelyä systematisoimalla ja analysoimalla oikeudellista ainesta ja toimi-

¹³ Scheinin 2012, s. 127.

¹⁴ Ks. esim. Solove, Daniel J.: *The Future of Reputation: Gossip, Rumor, and Privacy on the Internet*; Nussbaum, Martha Craven: *The Offensive Internet: Speech, Privacy, and Reputation*.

¹⁵ Ks. esim. Hämäläinen, Veli-Pekka: *Ihmiskoe Facebookin vihakuplassa*. Yle, 12.6.2016. Saatavilla internetissä osoitteessa <https://yle.fi/uutiset/3-8944708> (viimeksi katsottu 9.5.2018).

malla välittäjänä oikeustieteen ja muiden yhteiskuntatieteiden kanssa viestintään liittyvissä keskusteluissa”¹⁶. Tässä tutkielmassa tutkitaan rekisteröidyn henkilötietojen suojaan kuuluvan oikeuden tulla unohdetuksi ja sananvapauden välistä kollisiota ja tästä johtuvia käytännössä esiintyviä ongelmia ja niiden syitä sosiaalisessa mediassa. Kyse on siis tietoon kohdistuvien ihmis- ja perusoikeuksien kollision tutkimuksesta, joka kuuluu informaatio-oikeuden alaan.

Tässä tutkimuksessa hyödynnetään lainopillista eli oikeusdogmaattista sekä oikeussosiologista tutkimusmetodia. Lainoppi keskittyy voimassaolevan oikeuden tulkintaan ja systematisointiin. Lainoppi esittää myös tulkintakannanottoja eli väitteitä siitä, miten tietyn oikeusnormin sisältöä tulee tulkita.¹⁷ Toisin sanoen se keskittyy selvittämään olemassa olevan oikeuden sisältöä.¹⁸ Tässä tutkielmassa selvitetään uuden tietosuojasetuksen sisältöä ja esitetään tulkintakannanottoja.

Oikeussosiologiassa tutkitaan yhteiskunnallisten ilmiöiden välisiä rakenteita.¹⁹ Oikeussosiologinen tutkimus voi kattaa esimerkiksi lainsäädännön tavoitteiden ja käytännön toteutuksen vertailua.²⁰ Tässä tutkimuksessa tutkitaan oikeusnormien ja niiden käytännön sovellutusten taustalla vaikuttavia tekijöitä sekä sitä, toteutuuko oikeus tulla unohdetuksi erityisesti näiden taustalla vaikuttavien tekijöiden näkökulmasta. Tässä yhteydessä hyödynnetään oikeussosiologista tutkimusmenetelmää. Oikeussosiologia mahdollistaa lainsäädännön taustan ja vaikutusten tutkimisen laajemmalla yhteiskunnallisella tasolla kuin lainoppi.²¹ Tuoreen lainsäädännön osalta oikeussosiologinen näkökulma voi ohjata lainkäyttäjää soveltamaan lakia paremmin sen tarkoitusten toteuttamiseksi.

Tutkimuksessa hyödynnetään myös oikeusvertailua²² sekä oikeustaloustiedettä²³ täydentävinä metodeina. Näitä metodeja hyödynnetään tutkimuskohteena olevien sosiaalisen median kanavien toiminnan ymmärtämiseksi. Tutkimus on kuitenkin ensisijaisesti lainopillinen ja oikeussosiologinen, ja muita tutkimusmetodeja käytetään ainoastaan täydentävällä tavalla. Tarkoituksena on lopulta ottaa *de lege lata* eli olemassa olevan lainsäädännön kannalta kantaa siihen, miten lainsäädäntö vaikuttaa yhteiskunnan eri toimijoihin.

¹⁶ Neuvonen 2013, s. 16.

¹⁷ Hirvonen 2011, s. 21–22.

¹⁸ Hirvonen 2011, s. 24.

¹⁹ Laitinen 2005, s. 12.

²⁰ Laitinen 2005, s. 8.

²¹ Ks. lainopin ja oikeussosiologian välisestä suhteesta tarkemmin esim. Laitinen 2005, s. 11–16.

²² Ks. yleisesti oikeusvertailusta Husa, Jaakko: Oikeusvertailu (2013).

²³ Ks. yleisesti oikeustaloustieteestä Määttä, Kalle: Oikeustaloustieteen aakkoset (1999).

1.3. Lähdeaineisto ja tutkimuksen rakenne

Tämä tutkielma koskee yleisen tietosuojasetuksen mukaista oikeutta tulla unohdetuksi, jolloin asetuksen teksti sekä siihen liittyvä lainvalmisteludokumentaatio on tärkeä osa tutkielman lähdeaineistoa. Asetusta koskevan oikeuskäytännön ja virallisen dokumentaation puuttuessa olen myös nojautunut yleistä tietosuojasetusta edeltävään henkilötietodirektiiviin²⁴ ja siihen liittyvään oikeuskäytäntöön. Tärkein oikeutta tulla unohdetuksi koskeva Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisu C-131/12 *Google v. Spain* ja tietosuojatyöryhmän²⁵ sen johdosta antama ohjeistus WP 225 on myös huomioitu tässä tutkielmassa. Koska tutkielmassa on kyse kahden perusoikeuden kollisiosta, aineistoon kuuluvat lisäksi Euroopan unionin perusoikeuskirja sekä Euroopan ihmisoikeussopimus oikeuskäytäntöineen.

Tutkielmassa on hyödynnetty niin kotimaista kuin ulkomaistakin oikeuskirjallisuutta ja tieteellisiä artikkeleita. Tieteellisen aineiston lisäksi tutkielman lähdeaineistoon sisältyy joitain ei-tieteellisiä journalistisia artikkeleita tutkielman sosiologisesta luonteesta johtuen. Edelleen lähdeaineistona on käytetty tutkimuksen kohteena olevien sosiaalisen median kanavien verkkosivuja ja erityisesti niiltä löytyviä käyttöehtoja.

Tutkielma on jaettu kuuteen osaan. Ensimmäisessä osassa johdatetaan lukija tutkimusaiheeseen ja esitellään tutkimuskysymys. Edelleen johdanto-osassa esitellään tutkimusala ja tutkimuksen metodi sekä lähdeaineisto ja tutkimuksen rakenne.

Toisessa osassa tutkitaan tutkimuskysymyksen taustoja erityisesti oikeussosiologisesta näkökulmasta. 2.1. luvussa tutkitaan unohtamisen merkitystä erityisesti Victor Mayer-Schönbergerin tutkimuksen pohjalta sekä pohditaan sitä, miten käyttäjät voivat hallita mainettaan sosiaalisessa mediassa muutoin kuin lainsäädännön keinoin. 2.2. luku keskittyy sananvapauden oikeutuksiin ja intresseihin. Lopulta 2.3. luvussa pohditaan sosiaalisen median käsitettä.

Kolmas osa on lainopillinen katsaus vallitsevaan lainsäädäntöön. 3.1. luku keskittyy tietosuojasetuksen sääntelyyn ja oikeuteen tulla unohdetuksi liittyvään oikeuskäytäntöön. 3.2. luvussa esitellään oikeuden tulla unohdetuksi kannalta relevantit perusoikeudet ja

²⁴ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 95/46/EY annettu 24 päivänä lokakuuta 1995, yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta.

²⁵ Henkilötietodirektiivin 29 artiklan nojalla perustettu tietosuojatyöryhmä, jonka toiminta on päättynyt yleisen tietosuojasetuksen mukaisen tietosuojaneuvoston aloitettua toimintansa vuonna 2018.

niiden kollisiotilanteisiin liittyvää problematiikkaa. 3.3. luku esittelee yhdysvaltalaista lainsäädäntöä.

Neljännessä osassa tutkitaan sitä, miten sosiaalisen median kanavat ovat ratkaisseet oikeuden tulla unohdetuksi alustallaan. Tutkimuksen kohteena on kahden suuren sosiaalisen median yhtiön, Facebookin ja Googlen, käyttöehdot. Vertailun vuoksi luvussa valotetaan myös Googlen hakukoneen poistokäytäntöä.

Viidennessä osassa pohditaan lainsäädännön vaikuttavuutta yhteiskunnan toimijoihin. Luvussa pohditaan ensinnäkin, mitä käytännön ongelmia oikeuden tulla unohdetuksi soveltamisessa on neljännen osan tutkimuksessa noussut esille. Toiseksi pohditaan sitä, onko rekisteröidyn suoja parantunut uuden lainsäädännön myötä.

Viimeisessä osassa esitellään tutkimuksen johtopäätökset.

2. Taustaa

2.1. Oikeudesta tulla unohdetuksi

2.1.1. Unohtamisen merkityksestä

Oikeus tulla unohdetuksi antaa rekisteröidyille oikeuden poistaa tietonsa internetistä. Niimensä mukaisesti rekisteröidyt voivat määrätä internetin unohtamaan haluamansa tiedot tietyin rajoituksin. Tätä on yhdysvaltalaisessa keskustelussa kutsuttu jopa sensuuriksi.²⁶ Tässä luvussa pohditaan erityisesti sosiologisesta näkökulmasta, mitä ikuinen muistaminen tarkoittaa ja miksi unohtaminen on tärkeää.

Viktor Mayer-Schönberger on käsitellyt ikuisen muistamisen ja unohtamisen merkitystä kattavasti teoksessaan *Delete. The Virtue of Forgetting in the Digital Age*.²⁷ Mayer-Schönbergerin mukaan aiemmin historiassa unohtaminen oli pääsääntö ja muistaminen poikkeus. Tämä asetelma on kääntynyt pääläelleen digitalisoitumisen myötä. Nykyään tietokoneet muistavat kaiken automaattisesti, ja tietojen poistaminen vaatii erillisiä toimenpiteitä.²⁸ Henkilötietojen suhteen tämä muutos vaikuttaa kahdella tavalla.

²⁶ Ks. esim. Fleischer, Peter: Foggy Thinking About Right to Oblivion. <http://peterfleischer.blogspot.fi/2011/03/foggy-thinking-about-right-to-oblivion.html> (viimeksi vierailtu 8.5.2018).

²⁷ Ikuisesti muistavasta internetistä ja varoittavista esimerkkitapauksista, kuten ns. koirankakkatyöstä (Dog Poop Girl), on kirjoittanut myös Daniel J. Solove. Ks. Solove, Daniel J.: *The Future of Reputation: Gossip, Rumor, and Privacy on the Internet*.

²⁸ Mayer-Schönberger 2009, s. 92.

Ensinnäkin rekisteröidyt ovat menettäneet vallan päättää henkilötietojensa käsittelystä. Mayer-Schönberger puhuukin tiedon vallan uudelleenjakautumisesta. Rekisteröidyt eivät enää hallitse sitä, kenellä on pääsy heidän henkilötietoihinsa, kuinka kauan henkilötietoja säilytetään ja kuinka kattavia henkilötietomatrikkeleita heistä kootaan. On esitetty, että ongelman ratkaisisi *vastavuoroinen läpinäkyvyys* eli henkilötietoja jaettaisiin vain niiden kanssa, jotka jakavat myös omansa rekisteröidyn kanssa. Erityisesti suuret yritykset voisivat kuitenkin hyötyä siitä, että henkilötietoja jaettaisiin enemmän. Tällöin tiedon vallan epätasainen jakautuminen syvenisi entisestään.²⁹

Käytännössä tiedon vallan epätasaisesta jakautumisesta rekisteröityjen ja rekisterinpitäjän välillä on ollut nähtävissä merkkejä jo pitkään. Viimeisin tapaus eli Facebookin tietovuoto Yhdysvaltojen presidentinvaalien yhteydessä sai paljon huomiota mediassa: Facebook jakoi miljoonien käyttäjiensä tietoja ilman näiden lupaa Cambridge Analytica -nimiselle yritykselle, joka hyödynsi tietoja presidentti Trumpin kampanjassa.³⁰ Tämä osoittaa, että valtavia tietomääriä käsittelevät yritykset hallitsevat ja käsittelevät rekisteröityjen henkilötietoja täysin rekisteröidyistä itsestään riippumatta. Mayer-Schönberger muistuttaakin, ettei rekisteröity pysty käytännössä enää hallitsemaan kertaalleen jakamaansa tietoa.³¹ Sosiaalisesta mediasta vetäytyminen ei ole ratkaisu tähän ongelmaan, koska jokainen hiiren klikkaus internetissä antaa tietoa sivuston ylläpitäjälle, ja tämä tieto voidaan jakaa muille.³²

Toisekseen unohtamisen muuttuminen poikkeukseksi vaikuttaa Mayer-Schönbergerin mukaan aikakäsitykseen, koska aika on ihmisaivoille vaikea käsite. Normaalisti ihmismuisti alkaa unohtaa vanhoja tapahtumia ja osaa asettaa asiat oikeaan kontekstiin. Esimerkiksi vanhat riidat eivät enää vaikuta ihmissuhteisiin, koska muistimme on loke roinut sen oikeaan kontekstiin. Digitaalisen muistin takia ihmiset saattavat kuitenkin käsitellä vanhoja riitoja aivan uudella tavalla. Riitaisten sähköpostien lukeminen nostaa tunteet pintaan, vaikka riidasta olisi jo vuosia. Tämä heikentää ihmisen normaalia ajattelua ja järkeilyä. Toisaalta digitaalinen muisti heikentää myös ihmisen kykyä asettaa menneet tapahtumat oikeaan järjestykseen. Vanhojen tapahtumien muistaminen normaalia vahvemmin vaikuttaa ihmisen päätöksenteko- ja oppimiskykyyn. Lopulta ihminen ei enää

²⁹ Mayer-Schönberger 2009, s. 97-112.

³⁰ Rosenberg, Matthew; Confessore, Nicholas; Cadwalladr, Carole: How Trump Consultants Exploited the Facebook Data of Millions. The New York Times, 17.3.2018.

³¹ Mayer-Schönberger 2009, s. 85.

³² Mayer-Schönberger 2009, s. 87-88.

luota omaan muistiinsa, koska ihminen saattaa muistaa asiat eri tavalla kuin digitaalinen muisti antaa ymmärtää. Tämä asettaa ihmiset alttiiksi manipuloinnille.³³

David Lindsay taas toteaa, että internetissä yleistynyt sanottujen asioiden irrottaminen kontekstistaan on ongelma. Tuleva työnantaja suhtautuu ystäväpiiriin vitsiksi tarkoitettuun valokuvaan eri tavalla kuin vitsin ymmärtävät ystävät.³⁴ Lindsay nojaa filosofi Thomas Nagelin teoriaan, jonka mukaan ihmisillä on tarve piilottaa yksityinen osa itsestään. Tämä on erityisen tärkeää nykyajan tuomitsevassa ilmapiirissä.³⁵

Myös Meyer-Schönbergerin tunnustaa kontekstista irrottamisen ongelman. Ihmisten onkin mietittävä tarkemmin käytöstään myös laiteiden ulkopuolisessa, oikeassa elämässä.³⁶ Asioiden ikuinen muistaminen estää ihmisiä kehittymästä ihmisinä.³⁷

2.1.2. Henkilötietojen suoja ja lainsäädäntö

Facebookin perustaja Mark Zuckerberg liputtaa *yksityisyyden kuoleman* puolesta todeten, että avoimuus on uusi sosiaalinen normi³⁸, mikä on hälyttävä mielipide sosiaalisen median yksityisyydensuojan kannalta. Lindsay huomauttaa, että esimerkiksi Facebookin entisten käyttöehtojen mukaan kaikki tiedot saatettiin säilyttää vielä senkin jälkeen, kun käyttäjä oli poistanut ne. Vaikka käyttöehtoja on sittemmin muutettu, tämä ja Zuckerbergin lausunto yksityisyyden kuolemasta osoittavat, että henkilötietojen suojalle on tarvetta.³⁹

Lindsayn mukaan paras väline henkilötietojen suojaan liittyvien ongelmatilanteiden ratkaisemiseksi ovat ensisijaisesti pehmeät keinot, eli sosiaalisen median kanavien käyttöehdot ja käytännesäännöt.⁴⁰ Ottaen huomioon jäljempänä luvussa 2.3. esiteltävät sosiaalisen median kanavien taloudelliset kannustimet kerätä ja säilyttää tietoa sekä luvussa 3.3. tutkittavat erot yhdysvaltalaisen ja eurooppalaisen yksityisyyskäsitusten välillä pidän tätä vaihtoehtoa kuitenkin riittämättömänä. Edellä esiin nostetut Facebookia koskevat esimerkit ovat mielestäni riittäviä osoituksia siitä, etteivät pehmeät keinot riitä nostamaan rekisteröityjen oikeuksien tasoa sosiaalisessa mediassa asianmukaiselle tasolle.

³³ Mayer-Schönberger 2009, s. 112-127.

³⁴ Lindsay 2012., s. 325.

³⁵ Lindsay 2012., s. 326.

³⁶ Mayer-Schönberger 2009, s. 109. Ks. myös 2.1.3. luku maineenhallinnasta sosiaalisessa mediassa.

³⁷ Mayer-Schönberger 2009, s. 126.

³⁸ Johnson, Bobbie: Privacy no longer a social norm, says Facebook founder. The Guardian, 11.1.2010.

³⁹ Lindsay 2012, s. 338-340.

⁴⁰ Lindsay 2012, s. 340-341.

Mayer-Schönberger on pohtinut lainsäädännön vaikuttavuutta ratkaisuna ikuiseen muistamiseen ja unohtamiseen liittyvään ongelmaan. Yksityisyysuojaa ja tietosuojaa koskevat lait sääntelevät paitsi sitä, käsitelläänkö henkilötietoa vai ei, myös sitä, *miten* henkilötietoa käsitellään. Tämä lähestymistapa ja käyttötarkoitussidonnaisuuden periaate tarjoavat Mayer-Schönbergerin mukaan paremman suojan rekisteröidyille.⁴¹

Uusi yleinen tietosuoja-asetus on pitkä ja kattava. Monimutkaisempi sääntely monimutkaistaa myös lakien soveltamista ja vaikeuttaa uusien lakien säätämistä. Erityisesti Yhdysvalloissa poliittinen ilmapiiri on vaikeuttanut uusien lakien säätämistä, koska suuria henkilötietomääriä käsittelevät yritykset eivät ole halukkaita luopumaan eduistaan. Rekisteröidyt itse eivät taas ole riittävät motivoituneita vaatimaan lainsäädäntöä.⁴²

Toinen huono puoli tietosuojasääntelyssä on sen tehottomuus. Mayer-Schönbergerin mukaan tämä on nähtävissä erityisesti Euroopassa. Rekisteröidyt eivät juurikaan käytä oikeuksiaan, koska oikeuksien vaatiminen erityisesti tuomioistuinteitse on raskas prosessi.⁴³ Onkin mielenkiintoista nähdä, miten yleisessä tietosuoja-asetuksessa säädetyt tietosuojaviranomaisten uudet valtuudet vaikuttavat rekisteröityjen oikeuksiin käytännössä. Kevyempi ja edullisempi prosessi on aina parempi yksittäisen kuluttajan näkökulmasta.

Kolmas tietosuojalainsäädäntöä heikentävä seikka on luottamus lainsäädännön pysyvyyteen. Voiko rekisteröity luottaa siihen, että tietosuojalait suojelevat hänen luovuttamiaan henkilötietoja tulevaisuudessakin? Tämä aspekti on turvattu Euroopassa perustuslain tasoisella sääntelyllä turvaamalla henkilötietojen suoja perusoikeutena.⁴⁴

2.1.3. Maineenhallinta sosiaalisessa mediassa

Ihmisillä on luontainen tarve hallita mainettaan ja säilyttää kasvonsa muiden ihmisten silmissä. Eurooppalainen yksityisyyskäsitelmä perustuukin juuri maineenhallinnalle.⁴⁵ Kuten edellä unohtamisen merkitystä käsittelevässä luvussa 2.1.1. on käynyt ilmi, maineenhallinta on erityisen haastavaa internetissä, joka ei koskaan unohtaa. Ongelma olisi hyvin pieni, jos kaikki tieto olisi aina rekisteröidyn itsensä julkaisemaa. Tällöin rekisteröity pys-

⁴¹ Mayer-Schönberger 2009, s.137-138.

⁴² Mayer-Schönberger 2009, s. 138-144.

⁴³ Mayer-Schönberger 2009, s. 138-144.

⁴⁴ Mayer-Schönberger 2009, s. 138-144.

⁴⁵ Vrt. yhdysvaltalainen yksityisyyskäsitelmä, joka perustuu kodin suojaan. Ks. jäljempänä 3.2.1. sekä 3.3. luvut.

tyisi kontrolloimaan itsestään liikkuvaa tietoa täydellisesti. Vaikeampaa onkin kontrolloida muiden julkaisemaa tietoa.⁴⁶ Tässä luvussa käsitellään sitä, millaisia keinoja sosiaalisen median käyttäjällä on maineensa hallitsemiseksi lainsäädännön ulkopuolella.

Erään tutkimuksen mukaan tiedon jakaminen sosiaalisessa mediassa perustuu luottamukseen. Peruslähtökohtana on luottamus siihen, että ystävät ymmärtävät, mitä tietoa on soveliasta jakaa ja mitä ei. Rajanveto on toisinaan niin hienovarainen, että tiedon jakaminen sosiaalisessa mediassa erityisesti muista vaatii tietynasteista varovaisuutta.⁴⁷

Edellä mainitusta kirjoittamattomasta säännöstä huolimatta virheitä sattuu. Sosiaalisen median käyttäjät hyödyntävät tästä syystä erilaisia keinoja potentiaalisten virheiden ennaltaehkäisemiseksi ja jo tapahtuneiden virheiden korjaamiseksi. Sosiaalisen median käyttäjät ennaltaehkäisevät vahinkoja aiheuttavia virheitä ensinnäkin rajoittamalla yleisöä. Käyttäjät voivat verkostoitua eri henkilöpiirin kanssa eri kanavilla tai rajoittaa julkaisun näkyvyyttä yhden kanavan sisällä. Verkostoitumalla työkavereiden kanssa yhdellä kanavalla ja vapaa-ajan ystävien kanssa toisella käyttäjä voi estää sen, ettei esimies näe vapaa-ajan ystävän julkaisemaa valokuvaa viikonlopun vietosta. Toisekseen käyttäjä voi ennaltaehkäistä virheitä tiedon julkaisematta jättämisellä sekä kollektiivisella keskustelulla. Tiedon julkaisukynnykselle voi olla käyttäjän omia kirjoittamattomia sääntöjä tai usean käyttäjän kesken sovittuja kollektiivisiä sääntöjä. Ensimmäisessä tapauksessa käyttäjät eivät aina jaa näitä sääntöjä toisille vaan olettavat, että ystävät osaavat käyttäytyä sosiaalisessa mediassa ja tietävät, minkä sisältöisiä julkaisuja on sopivaa jakaa. Jälkimmäisessä tapauksessa sovitut säännöt ovat yleensä yhteisen neuvottelun tulos ja siten kaikille selviä ja täsmällisiä. Toisaalta epävarmassa tilanteessa varminta on kysyä suoraan rekisteröidyltä lupaa julkaisulle. Kolmas virheitä ennaltaehkäisevä keino on niin sanotun *offlinekäytöksen* (*offline behaviour*) kontrollointi. Tällä tarkoitetaan sosiaalisen median ulkopuolisen eli niin sanotusti oikeassa elämässä tapahtuvan käytöksen kontrollointia. Käyttäjät pyrkivät siihen, ettei heistä olisi ylipäätään mitään ”noloa” tietoa tai valokuvia julkaistavaksi ja rajoittavat käytöstään tämän mukaisesti.⁴⁸

Jo tapahtunutta virhettä voi korjata ensinnäkin poistamalla sisällön. Kyseessä voi olla paitsi itse julkaisun poistaminen, myös kommenttien ja tagien⁴⁹ poistaminen. Rekisteröity ei läheskään aina voi itse poistaa toisen käyttäjän julkaisemaa sisältöä. Toisin sanoen,

⁴⁶ Lampinen ym. 2011, s. 3217.

⁴⁷ Lampinen ym. 2011, s. 3220–3221.

⁴⁸ Lampinen ym. 2011, s. 3221–3223.

⁴⁹ Tagilla tarkoitetaan tässä tapaa, jolla henkilön profiili linkitetään eli merkitään julkaisuun.

vaikka rekisteröity poistaisi itseään koskevan tagin esimerkiksi valokuvasta, itse valokuva jää edelleen näkyville. Kuvan julkaisijaa voi pyytää poistamaan kuvan, mutta tämä edellyttää kuvan julkaisijan yhteistyöhalukkuutta. Toisekseen jo tapahtuneen virheen voi korjata tekemällä siitä vitsin, jos sisältö ei ole vakavaa.⁵⁰

Oikeus tulla unohdetuksi koskee jo tapahtuneen virheen korjaamista. Sisällön poistaminen voi olla tärkeää edellä 2.1.1. luvussa esitellyistä syistä. On kuitenkin huomattava, ettei poistaminen ole täysin ongelmaton maineenhallintakeino. Ensinnäkin muut ovat jo saattaneet nähdä julkaisun ennen sen poistamista. Saattaa siis olla jo liian myöhäistä poistaa julkaisu, jolloin poistaminen on tehotonta. Toisekseen poistettu sisältö ei välttämättä ole huomiota herättävä sellaisenaan, mutta saakin huomiota poistamisen myötä. Muut käyttäjät alkavat ihmetellä, miksi kyseinen julkaisu poistettiin. Kolmanneksi sisältöä poistanut henkilö jää kiinni maineenhallinnasta. Tätä pidetään kiusallisena. Jokainen siis pyrkii hallitsemaan mainettaan, mutta se on tehtävä salassa muilta.⁵¹

Virheitä ennaltaehkäisevät keinot ovat jokseenkin harmittomia, vaikkakin sosiaalista älykkyyttä ja varovaisuutta edellyttäviä tapoja. Jo tapahtuneiden virheiden korjaamista pidetään taas kiusallisena. On kuitenkin selvää, että virheitä tapahtuu aina. Internetistä poistettu tieto ei enää myöhemmin ponnahta uudelleen esille yhtä helposti kuin internetiin jätetty tieto. Tällöin kiusalliseksi koettu poistaminen täyttää tarkoituksensa lopulta, kun tapahtunut unohtuu myöhemmin. Virheiden lisäksi on huomattava, että rekisteröity saattaa joutua suoranaisten kiusanteon ja maineenpilaamisyrityksen kohteeksi. Rekisteröidystä jaettu tieto voi myös muutoin olla sellaista, että sen poistamista ei välttämättä pidetä kiusallisena. Näissä tilanteissa on tärkeää, että rekisteröidyllä on mahdollisuus kontrolloida hänestä jaettua tietoa oikeudella tulla unohdetuksi.

Kuten edellä on todettu, tiedon jakaminen sosiaalisessa mediassa perustuu luottamukseen. Realistisesti käyttäjillä ei edes ole muuta vaihtoehtoa, koska muiden käyttäjien jakaman sisällön kontrollointi on mahdotonta. Luottamuksen rikkominen on helppoa. Juridisesta näkökulmasta luottamus ei yksinään sisällä mitään oikeussuojakeinoa⁵², ja siksi oikeus tulla unohdetuksi on välttämätön.

⁵⁰ Lampinen ym. 2011, s. 3223.

⁵¹ Lampinen ym. 2011, s. 3223–3224.

⁵² Euroopan unionin oikeudessa luottamukseen ei lähtökohtaisesti liity mitään oikeussuojakeinoa. Englannissa ja Yhdysvalloissa tunnetaan kuitenkin niin sanottu *breach of confidence* -sääntö, jonka nojalla ihmisillä on joissain tilanteissa oikeus odottaa tietynasteista hienotunteisuutta yksityiselämäänsä liittyvien asioidensa suhteen vahingonkorvausoikeuden uhalla. Ihmisillä on toisin sanoen oikeus edellyttää tiettyjen asioiden salassa pitämistä ilman nimenomaista sopimustakin. Tätä sääntöä on ehdotettu sovellettavaksi myös

2.2. Sananvapaudesta

2.2.1. Sananvapauden oikeutuksista

Sananvapautta on oikeutettu erilaisilla teorioilla. Niiden soveltaminen auttaa punnitsemaan, milloin sananvapaus on henkilötietojen ja yksityisyyden suojaa vahvempi oikeus. Tutkin teorioita erityisesti sosiaalisen median kontekstissa.

Ensimmäinen sananvapauden oikeuttava argumentti liittyy totuuden löytämiseen. Argumentin kannattajat puhuvat *ideoiden markkinoista* (*the marketplace of ideas*), joissa kuulijat valitsevat totuuden tai muutoin elämänlaatua parantavan, parhaan mahdollisen vaihtoehdon tarjolla olevista ideoista. Totuuden löytäminen sananvapauden argumenttina soveltuu parhaiten muun muassa poliittisiin ja moraalisiin mielipiteisiin ja teorioihin. Teoriaa on kritisoitu ensinnäkin siitä, etteivät ideoiden markkinat ole todellisuudessa avoimet kaikille, jolloin vaihtoehtona olevat ideat eivät välttämättä tarjoa totuutta. Toisekseen, totuutta ei löydy parhaiten esittämällä suosituimmaksi epäilemäänsä ideaa. Oletusarvoisesti ideat kuvaavat idean esittäjän kannattajien mielipidettä, jolloin idean esittäjä saattaa esittää suosituimmaksi epäilemänsä idean totuudenmukaisimman idean sijaan. Tämä näkökohta liittyy erityisesti perinteiseen mediaan. Kolmanneksi argumentti olettaa, että lukijat punnitsevat vaihtoehtoja rationaalisesti. Eric Barendt pitää tämän toteutumista epätodennäköisenä.⁵³

Lähtökohtaisesti sosiaalinen media tarjoaa erinomaisen alustan ideoiden markkinoille. Todellisuudessa totuuden löytäminen toteutuu kuitenkin huonosti sosiaalisessa mediassa. Ensinnäkin on huomattava, että algoritmien takia käyttäjät näkevät uutisvirrassaan ensisijaisesti saman arvomaailman jakavien käyttäjien päivityksiä, jolloin ideoiden markkinapaikka on jo lähtökohtaisesti rajoitettu.⁵⁴ Toisekseen valeuutisten ja päivitysten määrä on lisääntynyt sosiaalisessa mediassa, ja yllättäen ne leviävät totuutta nopeammin.⁵⁵ Teoria soveltuukin huonosti sosiaaliseen mediaan, koska totuuden tai edes parhaan mahdollisen vaihtoehdon löytäminen on vaikeaa sosiaalisessa mediassa. Toisaalta teoria herättää

yksityisyydensuojaan liittyviin riitoihin. Ks. tarkemmin esim. Richards, Neil M.; Solove, Daniel J.: *Privacy's Other Path: Recovering the Law of Confidentiality* (2007).

⁵³ Barendt 2005, s. 7-13.

⁵⁴ Hämäläinen, Veli-Pekka: Ihmiskoe Facebookin vihakuplassa. Yle, 12.6.2016. Saatavilla internetissä osoitteessa <https://yle.fi/uutiset/3-8944708> (viimeksi katsottu 15.5.2018).

⁵⁵ Chadwick, Paul: Why fake news on social media travels faster than the truth. *The Guardian*, 19.3.2018.

kysymyksen siitä, pitäisikö sosiaalista mediaa valvoa tarkemmin valheellisten uutisten leviämisen ehkäisemiseksi.

Toinen sananvapauden oikeuttava argumentti liittyy itsensä toteuttamiseen ja kehittämiseen. Teorian mukaan ihmisillä on oikeus toteuttaa itseään ilman valtion puuttumista, joidenkin ajattelijoiden mukaan jopa, vaikka tämä johtaisi yhteiskunnalle haitallisten ajatusten tai tekojen syntymiseen. Ihmisen tulee saada tehdä päätöksiä täysin autonomisesti. Teoria on monen tuomion lähtökohtana. Teorian ongelmakohtia ovat muun muassa se, missä menee sananvapauden ja muun yleisen itsensä toteuttamisen raja sekä se, onko tiedon levittäminen itsensä ilmaisua.⁵⁶ Tämä teoria kuvastaa hyvin oikeuden tulla unohdetuksi ja sananvapauden rajanvedon välistä ongelmaa.

Sosiaalinen media on itsensä ilmaisuun soveltuva kanava. Sosiaalista mediaa käytetään paljon jokapäiväiseen viestimiseen, mutta myös omien ajatusten jakamiseen ja taiteelliseen ilmaisuun. Sosiaalinen media on keino jakaa omia ajatuksia ja taiteellista ilmaisua joka puolelle maailmaa. Toisaalta sosiaalisessa mediassa myös rajoitetaan ilmaisua monella tavalla. Mitä tahansa sisältöä ei saa julkaista.⁵⁷ Tässä mielessä täysin autonomista itsensä ilmaisun valtaa edellyttävä teoria ei sovellu sellaisenaan sosiaaliseen mediaan, mutta teorian lähtökohta on silti merkittävä. Sosiaalisen median sisältö kuihtuisi, jos sen käyttäjillä ei olisi oikeus itsensä ilmaisemiseen. Toisaalta, kuten edellä totuuden löytämisen suhteen on todettu, algoritmien aiheuttama uutisvirran kuplautuminen kaventaa ihmisen mahdollisuuksia lukea toisten ajatuksia sosiaalisessa mediassa, jolloin täysin autonominen päätöksenteko ja toisten ajatuksista inspiroituminen on rajoitettua.

Kolmas sananvapautta oikeuttava teoria painottaa poliittisen osallistumisen tärkeyttä. Poliitiikkaa ja poliitikkoja arvosteleva puhe saa parempaa suojaa kuin ei-poliittinen puhe. Sananvapaus on tärkeää yleisen poliittisen mielipiteen muodostamisessa. Valtio ei saa rajoittaa puhetta, koska kaikilla, myös vähemmistöillä, on oltava oikeus mielipiteensä esittämiseen ja poliittisen puolueen perustamiseen.⁵⁸

Sosiaalisessa mediassa puhutaan paljon politiikasta. Poliitikot jakavat mielipiteitään lyhyiden viestien kautta ja tuntemattomimmat poliitikot ja puolueet voivat saada helposti kannattajia somettamalla aktiivisesti. Sosiaalinen media vaikuttaa poliittisen mielipiteen

⁵⁶ Barendt 2005, s. 13-18.

⁵⁷ On hyvä huomata, että sananvapautteen sisältyy aina myös vastuu omasta puheestaan. Täten erityisesti julkista puhetta rajoittaa aina tietyt säännöt myös muualla kuin sosiaalisessa mediassa.

⁵⁸ Barendt 2006, s. 18-21.

muodostumiseen jopa niin vahvasti, että sosiaalisen median ja siellä jaettujen vale uutisten on jopa huhuttu vaikuttaneen ratkaisevasti Yhdysvaltojen vuoden 2016 presidentinvaalien lopputulokseen⁵⁹. Oli väite totta tai ei, sosiaalisen median vaikutus poliittisen mielipiteen muodostamiseen on silti kiistaton erityisesti kuplautumisen myötä. Siksi poliittisen puheen suojele erityisesti vähemmistöön jäävän mielipiteen edustajien kohdalla on tärkeää.

Neljäs ja viimeinen teoria koskee epäilyksiä valtiota kohtaan. Kyseessä on negatiivinen teoria, joka ei niinkään korosta puheen erinomaisuutta vaan keskittyy valtion tarpeeseen säännellä puhetta. Teoria suhtautuu epäilevästi valtiojohtoiseen puheen rajoittamiseen. Sen sijaan teoria ei huomioi esimerkiksi kirkon tai yksityisten yritysten johtamaa puheen rajoittamista.⁶⁰

Sosiaalinen media on erinomainen alusta levittää tietoa, jos valtio pyrkii estämään tiedon leviämisen. Länsimaisessa demokratiassa ajatus saattaa tuntua oudolta. Sen sijaan maissa, joissa erityisesti poliittista puhetta on rajoitettu, sosiaalinen media voi osoittautua tärkeäksi kanavaksi ajatusten levittämiseksi jopa vankeusrangaistuksen uhalla.

Huolestuttavampi näkökulma syntyy, kun teoriaa laajentaa koskemaan yritysjohtoista puheen rajoittamista. Sosiaalisen median kanavien käytäntesäännöt ja muut tavat rajoittaa julkaistavaa sisältöä rajoittavat käyttäjien puhetta. Sosiaalisen median kanavalla on käytännössä täysi valta sen suhteen, millaista sisältöä siellä saa julkaista ja minkälainen sisältö poistetaan. Tarvittaessa käyttäjä voidaan sulkea kokonaan pois kanavalta. Koska kyse on yksityisistä yrityksistä, kanavat voivat vapaasti valita hyväksyttävän sisällön. Sosiaalisen median merkityksen kasvaessa tällaisten rajoitusten hyväksyttävyyttä, tarpeellisuutta ja ulottuvuutta tulee arvioida.

2.2.2. *Sananvapauden intresseistä*

Sananvapauden laajuutta voidaan lisäksi tarkastella tutkimalla siihen liittyviä intressejä. Intressit voidaan jakaa kolmeen ryhmään: puhujan intressi, kuulijan intressi ja sivullisten (tai yleinen) intressi. Eric Barendtin mukaan kahden ensimmäisen intressin osalta on

⁵⁹ *Danielle Kurtzleben*: Did Fake News On Facebook Help Elect Trump? Here's What We Know. National Public Radio, Inc., 11.4.2018. Saatavilla internetissä osoitteessa <https://www.npr.org/2018/04/11/601323233/6-facts-we-know-about-fake-news-in-the-2016-election> (viimeksi katsottu 15.5.2018).

⁶⁰ Barendt 2006, s. 21-23.

syytä tutkia yhtäältä, mikä on juuri kyseisen ajatuksen kommunikoinnin todellinen intressi ja toisaalta, mikä on yleisesti tämän tyyppisten ajatusten kommunikoinnin intressi. Kolmantena tutkimuksenkohteena on lain ja tuomioistuinten osoittama normatiivinen intressi.⁶¹

Filosofi Thomas Scanlon on tutkinut sananvapauteen liittyviä intressejä tarkemmin. Scanlonin mukaan puhujan eli osallistujan intressin tulisi perustua haluun jakaa ajatuksensa laajalle yleisölle. Täten yksityiset keskustelut, joissa yleisö koostuu vain parista ihmisestä, eivät kuulu sananvapauden piiriin. Puhujan intressin taustalla on yleensä muitakin kannustimia kuin halu jakaa ajatuksensa laajalle yleisölle, kuten oman maineen parantaminen tai tietoisuuden levittäminen itselle tärkeästä aihepiiristä.⁶²

Siinä missä puhujat tahtovat levittää ajatuksiaan muille, kuulijoiden eli yleisön intressissä on Scanlonin mukaan voida halutessaan kuunnella puhetta. Lähtökohtaisesti kuulijalla ajatellaan olevan oikeus päättää, haluaako hän ylipäättään ”altistua” puheelle. Entä jos kuulija altistuu puheelle, jota hän ei halua kuulla? Tällainen tilanne voi johtua esimerkiksi siitä, että kuulija on täysin eri mieltä kuulemansa puheen kanssa. Scanlonin mukaan tällaisellekin puheelle altistuminen on positiivista, koska se laajentaa ajatteluamme. Lisäksi kuulijalla on vapaus päättää, miten hän reagoi kuulemaansa. Reaktioon vaikuttaa muun muassa kuulijan taustatiedon määrä ja se, miten paljon kuulija käyttää aikaa ja energiaa kuulemansa prosessointiin. Vaikka kuulija päättäisi täysin sivuuttaa kuulemansa, puhe on hienovaraisesti muuttanut hänen ajatteluaan. Jälkimmäinen huomio liittyy erityisesti piilomainontaan, joka vaikuttaa kuulijoihin heidän huomaamattaan. Scanlonin mukaan kuulijoiden tärkein intressi onkin saada hyvä ympäristö omien mielipiteiden muodostamiselle.⁶³

Sivullisten intressissä on estää puheesta aiheutuvia epätoivottavia seurauksia. Lisäksi sivulliset ovat kiinnostuneita siitä, miten puhe vaikuttaa kuulijoihin.⁶⁴

Sosiaalisessa mediassa puhujan intressit vaihtelevat laidasta laitaan. Sosiaalisen median – ja ylipäättään internetin – eräs piirre on mahdollisuus jakaa mitä tahansa. Kyseessä voi olla hetken mielijohteesta lähimmille ystäville lähetetty valokuva tai koko maailmalle jaettu tarkkaan mietitty poliittinen kannanotto.

⁶¹ Barendt 2005, s. 23.

⁶² Scanlon 2003, s. 86–88.

⁶³ Scanlon 2003, s. 88–92.

⁶⁴ Scanlon 2003, s. 92–93.

Kuulijan näkökulmasta taas sosiaalinen media on pullollaan puhetta mistä tahansa aiheista. Kiinnostuneelle kuulijalle löytyy kyllä tarjontaa. Epämiellyttävän puheen määrää voi rajoittaa valikoimalla tarkkaan seuraamansa henkilöt ja sivut. Sosiaalisen median kanavien algoritmit huolehtivat siitä, että kanavan verkkokauppamaisesti ehdottama sisältö on myös kuulijan mieleen. Tämä johtaa edellä puheena olleeseen kuplautumiseen: samalla tavalla ajattelevat henkilöt ajautuvat samaan kuplaan ja keskustelevat yhdessä. Tämä johtaa mielipiteiden jyrkistymiseen ja eriävien mielipiteiden huonoon siedettävyyteen. Scanlonin esittämät eriävien mielipiteiden lukemisen hyödyt eivät siis pääse nykyäänä oikeuksiinsa.

Edellä esitetyn mukaisesti sananvapaus ei sovellu yksityiseen keskusteluun⁶⁵. Puhtaasti yksityisestä keskustelusta lienee aina kyse, kun käytetään sosiaalisen median pikaviestimiä kahden hengen tai ryhmäkeskusteluihin. Vaikka puhujan intressinä voi tällöinkin olla esimerkiksi kuulijansa vakuuttaminen puhujan poliittisen mielipiteen paremmuudesta, kyse ei ole Scanlonin tarkoittamalla tavalla laajasta yleisöstä. Asiaa voitaisiin kenties arvioida eri tavalla, jos sama henkilö lähettää saman viestin suurelle vastaanottajajoukolle pikaviestimen kautta.

Pikaviestinten osalta kyse on siis useimmiten yksityisestä viestimisestä, joka ei kuulu sananvapauden piiriin. Puhuja voi kuitenkin julkaista sisältöä sosiaalisessa mediassa myös muutoin. Tällöin kuulijakunta voidaan rajoittaa ”kavereihin” tai niihin, jotka seuraavat puhujaa sosiaalisessa mediassa, vaikkei puhuja olisi rajoittanut julkaisunsa näkevää joukkoa millään tavalla. Tämän tyyppiset julkaisut kuuluvat rajoitetusta kuulijajoukosta huolimatta herkemmin sananvapauden piiriin. Tässä arvioinnissa tärkeitä seikkoja ovat puhujan intressit ja kuulijakunnan koko. Puhuja voi myös julkaista julkista sisältöä sosiaalisessa mediassa eli siten, että kuka tahansa voi nähdä sisällön.

Yhdysvalloissa korkein oikeus on vahvistanut sosiaalisen median aseman alustana, jossa henkilöt voivat käyttää sananvapauttaan. Kyseisessä tapauksessa *Packingham v. North Carolina* korkein oikeus piti laittomana lakia, jonka mukaan seksuaalirikoksiin syyllistyneet henkilöt eivät saa pitää sosiaalisen median tilejä. Tuomioistuimen mukaan sosiaalinen media on yksi nykyajan tärkeimmistä paikoista mielipiteiden vaihtamiselle.⁶⁶ Toi-

⁶⁵ Sen sijaan yksityinen keskustelu saa suojaa esimerkiksi yksityisyyden suojan ja viestin luottamuksellisuuden nojalla.

⁶⁶ Ks. tarkemmin *Packingham v. North Carolina*, 582 U.S. ____ (2017).

saalta sosiaalista mediaa ei voida pitää täysin julkisena foorumina, koska muutoin esimerkiksi Facebookin käyttäjien julkaisemaa sisältöä rajoittavat säännöt saattaisivat olla laittomia.⁶⁷ Euroopassa puolestaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) katsoi, että pääsyn estäminen videoalusta YouTube verkkosivuille loukkasi sananvapautta. Tuomioistuimen mukaan YouTube yhtäältä mahdollistaa pääsyn tietoon, jota ei voi saada muualta, ja toisaalta tarjoaa alustan kansalaisten itse luomalle, perinteisestä mediasta eriliselle journalismille.⁶⁸

Puhujan ja kuulijan kannalta sosiaalisen median sisällön tarkoituksena voi siis olla mitä tahansa. Ei siis voida ajatella mustavalkoisesti, että sosiaalisen median julkaisut joko ovat puhtaasti sananvapauden suojelemia tai eivät ollenkaan. Sen sijaan kysymyksen ratkaisemiseksi on punnittava paitsi julkaisun sisältöä ja tarkoitusta, myös julkaisukontekstia ja kuulijakunnan kokoa.

Edellä on käynyt ilmi, että sosiaalisen median kuplautumisilmiö rajoittaa täysin puhtaan sananvapauden toteutumista. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että sananvapaudella olisi jollain tapaa toissijainen arvo sosiaalisessa mediassa. Päinvastoin, kuten jäljempänä neljännessä luvussa todetaan, sosiaalisen median kanavat painottavat sananvapautta käytännöissään. Kuplautumisilmiö johtuu sosiaalisen median kanavan tavasta suodattaa valtavaa sisältömäärää käyttäjän mieltymysten mukaiseksi. Tästä seuraa se, että sananvapaus ei koskaan toteudu sosiaalisessa mediassa täysin ideaalilla tavalla – siis siten, että sanoja saisi puheensa kaikkien käyttäjien uutisvirtaan. Kuulijoiden intressit huomioiden tämä ei välttämättä olisi mielekästäkään, koska kuulijalla on oikeus valita kuuntelemansa sisältö. Toisaalta tietynlaista sisältöä etsivä kuulija saattaa löytää sosiaalisesta mediasta sellaista puhetta, jota hän ei olisi muutoin koskaan kuullut.

2.3. Sosiaalisen median kanavista

Komission tietosuojasetusta koskevan vaikutustenenarvioinnin mukaan eräs syy oikeuden tulla unohdetuksi säätämislle olivat rekisteröityjen vaikeudet saada tietonsa poistetuksi sosiaalisesta mediasta.⁶⁹ Tästä johtuen oikeutta tulla unohdetuksi ja sananvapautta koskevan tutkielman kontekstiksi on valittu sosiaalinen media. Seuraavaksi esitellään sosiaalisen median käsitettä ja kannustimia.

⁶⁷ Wheatley, Thomas: Why social media is not a public forum. The Washington Post, 4.4.2017.

⁶⁸ Ks. EIT:n tuomio *Cengiz v. Turkey*, 12.12.2015, nos. 48226/10 ja 14027/11.

⁶⁹ Komission tietosuojasetusta koskeva vaikutustenenarviointi, s. 28.

Sosiaalinen media sai alkunsa 2000-luvun alkupuolella, kun niin sanottu Web 2.0 alkoi kehittyä. Internetin käyttäjät eivät olleet enää valmiiden ohjelmistojen ja sivustojen käyttäjiä, vaan osallistuivat aktiivisesti ohjelmistojen ja sivustojen kehittämiseen. Web 2.0:n myötä blogit ja wikit tulivat suosituiksi henkilökohtaisten verkkosivustojen tilalle. Internetin muuttuminen Web 2.0:ksi mahdollisti teknisesti ja ideologisesti sosiaalisen median synnyn. Toinen sosiaalisen median syntyyn vaikuttanut tekijä oli käyttäjien luoma sisältö (*user-generated content*).⁷⁰ Internetin käyttäjistä tuli 2000-luvun alussa passiivisten lukijoiden sijaan aktiivisia toimijoita, jotka loivat itse lisää uutta ja muokkasivat olemassa olevaa sisältöä.⁷¹ Andreas M. Kaplanin ja Michael Haenleinin määritelmän mukaan sosiaalinen media onkin ryhmä internetsovelluksia, jotka perustuvat Web 2.0:n ideologiselle ja teknologiselle alustalle ja jotka mahdollistavat käyttäjien luoman sisällön luomisen ja jakamisen.⁷²

Euroopan unionin (EU) tietosuojatyöryhmä on määritellyt sosiaalisen median kanavat (eng. *Social Networking Service*, SNS) lausunnossaan WP 163 vuonna 2009. Lausunnon mukaan sosiaalisen median kanavat ovat viestintäalustoja, jotka kuuluvat tietoyhteiskunnan palveluihin. Niiden piirteisiin kuuluu erityisesti kolme asiaa: Ensinnäkin käyttäjät jakavat niiden palvelun yhteydessä henkilötietojaan esimerkiksi henkilökohtaisen profiilin luomiseksi. Toiseksi käyttäjillä on mahdollisuus jakaa kanavalla käyttäjien luomaa sisältöä. Kolmanneksi sosiaalisen median kanavan piirteisiin kuuluu käyttäjäkohtainen yhteystietolista, jolla oleviin henkilöihin käyttäjä voi pitää yhteyttä kanavan työkalujen avulla.⁷³

Sosiaalisen median kanavat voidaan jakaa suurpiirteisesti eri ryhmiin niiden käyttötarkoituksen perusteella. Ensinnäkin on sosiaaliseen verkostoitumiseen tarkoitettuja sivustoja, kuten Facebook. Näiden sivustojen ensisijainen tarkoitus on yhdistää ihmisiä. Toisen ryhmän muodostavat käyttäjien luomalle sisällölle sivustolle omistettut sivustot, kuten YouTube. Nämä sivustot kannustavat luovuuteen tarjoamalla alustan käyttäjien luoman sisällön jakamiselle. Lisäksi omiin ryhmiinsä voidaan jakaa esimerkiksi kaupankäyntiä varten perustetut sivustot sekä pelisivustot.⁷⁴

⁷⁰ Kaplan – Haenlein 2010, s. 60–61.

⁷¹ Benkler 2006, s. 10.

⁷² Kaplan – Haenlein 2010, s. 61.

⁷³ WP 163, s. 4–5.

⁷⁴ Dijck 2013, s. 8–9.

Sosiaalisen median syntymisen on siis mahdollistanut internetin ideologinen muutos. Voidaan ajatella, että ennen Web 2.0:aa tarjottiin pelkkä tuote ja nykyään yksilöityä palvelua. Muutoksen myötä internetin käyttäjät ovat joutuneet sopeutumaan uudenlaiseen sosiaaliseen ympäristöön, jossa sanat on valittava tarkemmin, koska yleisö on laajempi.⁷⁵ Sosiaalinen media on kuitenkin ymmärrettävä laajemmin kuin pelkän sosiaalisen ympäristönsä kautta: sosiaalinen media on teknologiaa, joka pystyy vaikuttamaan käyttäjiensä toimintaan algoritmien avulla.⁷⁶ Sosiaalinen media on valtakoneisto, jonka kannustimista ja vaikutuksesta voisi kirjoittaa satoja sivuja. Tämän tutkielman kannalta olennainen kysymys kuitenkin on, miten ja miksi sosiaalisen median sivustot käsittelevät käyttäjiensä henkilötietoja.

Sosiaalisen median kanavien keräämät henkilötiedot voidaan jakaa kahteen osaan käyttäjän aktiivisuuden perusteella. Ensinnäkin sosiaalisen median kanavat tallentavat ne tiedot, jotka käyttäjä antaa aktiivisesti itse. Tähän kategoriaan kuuluvat paitsi tietoisesti annetut perustiedot, mutta myös tykkäykset ja muut toiminnot, joilla käyttäjä ilmaisee kiinnostuksenkohteensa. Toiseksi käyttäjät antavat tietoa passiivisesti evästeiden kautta.⁷⁷ Näiden tietojen pohjalta koostetaan niin sanottua kollektiivista tai anonymisoitua dataa, joka koskee suurta käyttäjäjoukkoa.⁷⁸ Tiedon keräämisessä hyödynnettävät algoritmit ovat liikesalaisuuksia, eli on mahdotonta antaa tyhjentävää vastausta siihen, miten sosiaalisen median kanavat keräävät ja hyödyntävät henkilötietoja.⁷⁹

Miksi henkilötietoja sitten kerätään? Sosiaalista mediaa hallitsevat suuret yritykset, joiden ensisijainen tehtävä on tuottaa rahaa ja vasta toissijainen tehtävä tarjota verkostoitumisalusta käyttäjilleen.⁸⁰ Tätä vasten on selvää, että myös henkilötietojen kerääminen hyödyttää sosiaalisen median kanavaa taloudellisesti. Henkilötiedoista on tullut kauppatavaraa, jonka keräämisessä ja analysoinnissa sosiaalisen median kanavat ovat julkisia tahoja selvästi edellä.⁸¹ Sanotaan jopa, että käyttäjät ”maksavat” sosiaalisen median kanavien käytöstä henkilötiedoillaan.⁸² Selvittämällä kuluttajien mielenkiinnonkohteet sosiaalisen median kanavat pystyvät tarjoamaan kohdennettua mainontaa käyttäjilleen.

⁷⁵ Dijck 2013, s. 6–7.

⁷⁶ Dijck 2013, s. 29.

⁷⁷ Dijck 2013, s. 161.

⁷⁸ Dijck 2013, s. 168–169.

⁷⁹ Dijck 2013, s. 171.

⁸⁰ Dijck 2013, s. 16. On syytä kuitenkin painottaa, ettei vahva suuryritys – heikko kuluttaja -vastakkainasettelu kuvaa sosiaalisen median suhteita tyhjentävästi, koska myös sosiaalisen median käyttäjät voivat hyötyä (taloudellisesti) sosiaalisen median käytöstä (Dijck 2013, s. 17–18).

⁸¹ Dijck 2013, s. 168.

⁸² Dijck 2013, s. 169.

Mainonta onkin sosiaalisen median kanavien yksi tärkeimpiä tulonlähteitä.⁸³ Kohdenettu mainonta on kehittynyt siten, että sosiaalisen median kanavat eivät enää selvitä pelkästään käyttäjien mielihaluja. Kanavat voivat jopa vaikuttaa vahvasti siihen, mistä käyttäjät tykkäävät ja luovat siten itse uusia trendejä.⁸⁴

Henkilötietojen keruun laajuus ja taloudellinen arvo johtavat siihen, että sosiaalisen median kanavien on kannattavampaa ylläpitää huonompia yksityisyysasetuksia. Siksi kanavien yksityisyysasetukset ovat oletusarvoisesti niin sanottuna *opt-out* -asetuksia. Toisin sanoen käyttäjän on itse aktiivisesti muutettava asetuksia yksityisyytensä parantamiseksi. Päinvastainen käytäntö eli *opt-in* -asetus haittaisi henkilötietojen kaupallista hyödyntämistä. Tästä syystä yksityisyysasetusten muuttaminen on usein tehty monimutkaiseksi ja vaikeasti löydettäväksi toiminnoksi. Sosiaalisen median kanavien tavoitteena onkin tehdä niiden omien oletusasetusten mukaisesta yksityisyyskäsitelmästä uusi normi, jolloin suojan tasoa ei kyseenalaisteta.⁸⁵

Huonoon yksityisyydensuojan tasoon vaikuttavat käyttäjän yksityisyyden suojan kannalta haitallisten oletusasetusten lisäksi sosiaalisen median kanavien käyttöehtojen vaikealukuisuus ja se, että kanavat voivat muuttaa niitä yksipuolisesti. Erityisesti edellä puhutun kollektiivisen datan käytöstä ei välttämättä ole sääntöjä lainkaan, jolloin kanavat käytännössä katsovat voivansa esimerkiksi myydä tiedot eteenpäin kenelle tahansa kysymättä rekisteröidyiltä lupaa.⁸⁶

Sosiaalisen median kanavien välinpitämätön suhtautuminen käyttäjiensä yksityisyyden suojaan huomioiden tietosuojaa koskeva tiukempi lainsäädäntö on tarpeen. Kuten tässä luvussa on käynyt ilmi, sananvapaudella perinteisesti suojatut julkaisut kuten valokuvat muodostavat vain pienen osan sosiaalisen median käsittelemästä henkilötietomassasta. Vaikuttaa päinvastoin siltä, että sosiaalisen median kanaville arvokkaimmat henkilötiedot ovat tiedostamatta annettuja tietoja, kuten evästeiden ja tykkäysten avulla kerättyjä tietoja. Siksi on korostettava, että oikeus tulla unohdetuksi koskee kaikkia rekisterinpitäjän käsittelemiä henkilötietoja. Tässä luvussa esitellyt sosiaalisen median kanavien kannustimet ja käytännöt heijastunevat kuitenkin myös tässä tutkielmassa käsiteltävien henkilö-tietojen käsittelyyn.

⁸³ WP 163, s. 5.

⁸⁴ Dijck 2013, s. 170.

⁸⁵ Dijck 2013, s. 172.

⁸⁶ Dijck 2013, s. 168. Epäselvää on, miten sosiaalisen median kanavat ja myöhemmin tuomioistuimet tulkitsevat tietosuoja-asetuksen tiukempien suostumus- ja muiden vaatimusten vaikutusta tähän käytäntöön.

3. Oikeus tulla unohdetuksi ja sananvapaus laissa ja kollisiossa

3.1. Tietosuoja-asetus

3.1.1. Käsitteitä

Tietosuoja-asetuksen peruskäsitteistö on määritelty asetuksen 4 artiklassa. Käsitteistön määritelmät vastaavat pitkälti asetusta edeltäneen henkilötietodirektiivin määritelmiä.

Käsitteet henkilötieto ja rekisteröity on määritelty samassa 4 artiklan 1 kohdassa. Henkilötiedolla tarkoitetaan sen mukaan ”kaikkia tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön, jäljempänä ’rekisteröity’, liittyviä tietoja”. Määritelmä on lähes sama kuin henkilötietodirektiivissä. Direktiivin osalta tietosuojatyöryhmä on antanut lausunnon, jonka mukaan henkilötiedon määritelmä on tarkoitettu laajaksi yksityishenkilöiden suojelemiseksi.⁸⁷ Henkilötiedon määritelmä voidaan jakaa neljään osaan.

Ensinnäkin henkilötiedolla tarkoitetaan *kaikkia* rekisteröityyn liittyviä tietoja tiedon muodosta riippumatta. Tämä tarkoittaa sekä objektiivisia tietoja, kuten perusfaktoja, että subjektiivisia tietoja, kuten mielipiteitä ja arvioita. Tieto voi olla myös paikkansapitämättömyyden.⁸⁸

Toiseksi henkilötiedolla tarkoitetaan rekisteröityyn *liittyviä* tietoja. Tiedot liittyvät rekisteröityyn yleensä silloin, kun ne kertovat rekisteröidystä. Rajanveto ei kuitenkaan aina ole helppoa. Arvioon vaikuttaa konteksti. Esimerkiksi tieto asunnon hinnasta ei sellaisenaan ole henkilötietoa. Tilanne voi kuitenkin muuttua, jos tässä yhteydessä mainitaan tieto asunnon omistajasta.⁸⁹ Tieto voi liittyä rekisteröityyn silloin, kun sen *sisältö* liittyy rekisteröityyn, kun sen *tarkoituksena* on vaikuttaa tai kohdella rekisteröityä tietyllä tavalla taikka kun sen *lopputuloksella* on vaikutuksia rekisteröidyn oikeuksiin tai intresseihin.⁹⁰

Kolmanneksi henkilötiedon tulee liittyä *tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan* rekisteröityyn. Tällä tarkoitetaan, että rekisteröity tulee voida erottaa muista tiedon perusteella. Tässäkin yhteydessä tiedon kontekstilla on merkitystä arvioinnin kannalta.⁹¹

⁸⁷ WP 136, s. 4.

⁸⁸ WP 136, s. 6–7.

⁸⁹ WP 136, s. 9.

⁹⁰ WP 136, s. 10–11.

⁹¹ WP 136, s. 12–13.

Neljäs henkilötiedon määritelmän elementti koskee *luonnollista henkilöä*. Henkilötiedon tulee koskea elävää henkilöä.⁹²

Rekisterinpitäjä on määritelty tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 7 kohdassa. Kohdan mukaan rekisterinpitäjällä tarkoitetaan ”luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, viranomaista, virastoa tai muuta elintä, joka yksin tai yhdessä toisten kanssa määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot”. Sama määritelmä sisältyi jo henkilötietodirektiivin 2 artiklan d alakohtaan. Täten tietosuoja-asetuksen määritelmään soveltunevat samat oikeusohjeet kuin edeltäjäänsä.

Euroopan unionin tuomioistuin (EUT) on korostanut oikeuskäytännössään tietosuojalainsäädännön tarkoituksen eli perusoikeuksien kunnioittamisen ja korkean suojan tarjoamisen luonnollisille henkilöille huomioon ottamista.⁹³ Oikeuskäytännössä on vahvistettu, että rekisterinpitäjän käsite on ymmärrettävä laajasti rekisteröityjen tehokkaan ja kattavan suojan varmistamiseksi.⁹⁴

Sosiaalisen median kanavien kannalta on selvää, että kanava määrittelee palveluun rekisteröityneiden käyttäjien henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot. EUT:n oikeuskäytännössä onkin vahvistettu, että esimerkiksi Facebook toimii käyttäjiensä henkilötietojen osalta rekisterinpitäjänä.⁹⁵ Vaikeampi kysymys yksittäistapauksessa on se, mikä yksittäinen yritys on vastuussa eri maihin levittäytyneen konsernin palvelussa tapahtuneesta henkilötietoloukkauksesta.

Rekisterinpitäjän määritelmän laajuudesta kertoo EUT:n oikeuskäytännössä tehdyt ratkaisut. Jäljempänä tarkemmin käsiteltävässä Googlen hakutulosten poistamista koskevassa tapauksessa *C-131/12 Google Spain SL ja Google Inc. vastaan Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) ja Mario Costeja González* todettiin, että hakukone Google on rekisterinpitäjä hakutuloksissaan esiintyvien henkilöiden henkilötietojen suhteen.⁹⁶ Mielenkiintoista ratkaisussa oli se, että tuomioistuin vaikutti antavan painoarvoa erityisesti sille, miten paljon hakukoneen toiminta vaikuttaa rekisteröityjen perusoikeuksiin. Hakukone saattaa henkilötietoja helposti sellaisten henkilöiden saataville, jotka eivät muutoin olisi löytäneet kyseisiä tietoja internetistä. Tuomioistuin katsoi, että tämä mah-

⁹² WP 136, s. 21–22.

⁹³ Ks. esim. EUT:n tuomio C-131/12, kohta 66, C-212/13, kohta 27 sekä tuomio C-210/16, kohta 26.

⁹⁴ EUT:n tuomio C-131/12, kohta 34.

⁹⁵ EUT:n tuomio C-210/16, kohta 30.

⁹⁶ EUT:n tuomio C-131/12, kohta 41.

dollistaa yksityiskohtaisen profiilin luomisen henkilöstä, mikä vaikuttaa olennaisesti rekisteröidyn yksityisyyden kunnioittamiseen ja henkilötietojen suojaan.⁹⁷ Sosiaalisen median kanavilla on valtava määrä yksityiskohtaisiakin henkilötietoja käyttäjistään. Voidaan siis ajatella, että myös sosiaalisen median kanavalla saattaa olla olennainen vaikutus käyttäjiensä perusoikeuksiin.

Tapauksessa C-210/16 EUT taas totesi, että fanisivua Facebookissa hallinnoiva yhteisö on fanisivulla kävijöiden henkilötietojen suhteen rekisterinpitäjä yhdessä Facebookin kanssa.⁹⁸ Tapauksessa Saksan viranomaiset vaativat erään Facebookin fanisivun poistamista, koska sivu ei ilmoittanut kävijöilleen keräävänsä evästeitä.⁹⁹ Tuomioistuin katsoi, että fanisivua hallinnoiva yhteisö oli rekisterinpitäjä, koska Facebook tuotti yhteisölle keräämiensä evästeiden pohjalta tarkempaa tietoa tykkääjistä ja sivuston vierailijoista. Yhteisö pystyi tämän pohjalta kehittämään tarjontaansa.¹⁰⁰ Täten yhteisö osallistui henkilötietojen käsittelyyn.¹⁰¹ Tuomioistuin korosti, että rekisterinpitäjäyys ei edellytä sitä, että kaikilla käsittelijöillä on pääsy henkilötietoihin. Sillä ei siis ollut merkitystä, että tiedot toimitettiin yhteisölle anonymisti.¹⁰² Koska yhteisö pystyi vaikuttamaan siihen, mitä tietoja sille toimitettiin, fanisivun hallinnoijan oli katsottava osallistuvan sivustolla kävijöiden henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen ja keinojen määrittämiseen.¹⁰³

On selvää, että Facebookin kaltaiset sosiaalisen median kanavat ovat rekisterinpitäjiä käyttäjiinsä nähden, jolloin oikeuden tulla unohdetuksi edellyttämä poistopyyntö voidaan aina esittää suoraan kanavalle. Edellä esitelty tuomio C-210/16 avaa kuitenkin väylän sille, että pyyntö voidaan esittää myös sosiaalisen median kanavaa julkaisualustana käyttävän yhteisösivun ylläpitäjälle. Tällaisista yhteisrekisterinpitäjätilanteista EUT huomauttaa, että rekisterinpitäjien vastuu voi olla myös eriasteista.¹⁰⁴ Rekisterinpitäjien keskinäiset suhteet eivät kuitenkaan vaikuttane rekisteröidyn oikeuteen vaatia henkilötietojensa poistamista valitsemaltaan rekisterinpitäjältä.

⁹⁷ Tuomion kohdat 35–38.

⁹⁸ EUT:n tuomio C-210/16, kohta 39.

⁹⁹ Tuomion kohta 16.

¹⁰⁰ Tuomion kohdat 33–34.

¹⁰¹ Tuomion kohta 36.

¹⁰² Tuomion kohta 38.

¹⁰³ Tuomion kohta 39.

¹⁰⁴ Tuomion kohta 43.

3.1.2. Oikeus tulla unohdetuksi

3.1.2.1. Lähtökohtia

Googlen Global Privacy Counsel Peter Fleischer on listannut blogissaan kolme pääasiallista tapaa, joilla henkilötietoa ladataan internettiin: kun rekisteröity jakaa tiedon itse; kun joku kopioi tai jakaa edelleen rekisteröidyn itse alun perin jakaman tiedon; tai kun kolmas jakaa tietoa rekisteröidystä.¹⁰⁵ Käyttäjät jakavat sosiaalisessa mediassa tietoa itsestään ja muista kaikilla kolmella tavalla. Kuten Fleischer toteaa, kun rekisteröity jakaa itse tietoa itsestään, tietojen poistamisen oikeutus on selvä. Kahden muun tavan kohdalla raja on häilyvämpi, ja esiin nousee jopa kysymys sensuurista.¹⁰⁶ Rekisteröidyllä voi kuitenkin olla painavia syitä jopa laillisesti internettiin ladatun tiedon poistamiseksi tai vähintään tiedon leviämisen estämiseksi. Tästä syystä rekisteröidyllä on oltava keinoja myös kopioidun tai kolmannen lataaman tiedon poistamiseksi.

Euroopassa ongelmaan on puututtu lainsäädännön keinoin ensimmäisen kerran vuonna 1998 voimaan astuneella henkilötietodirektiivillä (95/46/EY). Oikeus tulla unohdetuksi mainitaan kyseisen direktiivin 12 artiklassa, jonka mukaan ”[j]äsenvaltioiden on taattava rekisteröidylle oikeus saada rekisterinpitäjältä - - tapauskohtaisesti, sellaiset tiedot oikaistuksi, *poistetuiksi*, tai suojatuiksi, joiden käsittely ei ole tämän direktiivin mukaista, erityisesti tietojen puutteellisen tai virheellisen luonteen vuoksi; - -” (korostus tässä). EUT vahvisti oikeuden olemassaolon ratkaisussaan C-131/12, jossa hakukone Google velvoitettiin poistamaan rekisteröityä koskevat linkit hakutuloksistaan. Palataan tähän jäljempänä.

Henkilötietodirektiivi korvattiin toukokuussa 2018 voimaan astuneella EU:n yleisellä tietosuojasetuksella. Asetuksessa oikeutta tulla unohdetuksi on korostettu erottamalla se omaksi artiklakseen. Tietosuojasetuksen 17 artiklan 1 kohdan mukaan

1. Rekisteröidyllä on oikeus saada rekisterinpitäjä poistamaan rekisteröityä koskevat henkilötiedot ilman aiheutonta viivytystä, ja rekisterinpitäjällä on velvollisuus poistaa henkilötiedot ilman aiheutonta viivytystä, edellyttäen että jokin seuraavista perusteista täyttyy:

a) henkilötietoja ei enää tarvita niihin tarkoituksiin, joita varten ne kerättiin tai joita varten niitä muutoin käsiteltiin;

¹⁰⁵ Fleischer, Peter: Foggy Thinking About Right to Oblivion. <http://peterfleischer.blogspot.fi/2011/03/foggy-thinking-about-right-to-oblivion.html> (viimeksi vierailtu 8.5.2018).

¹⁰⁶ Fleischer, Peter: Foggy Thinking About Right to Oblivion. <http://peterfleischer.blogspot.fi/2011/03/foggy-thinking-about-right-to-oblivion.html> (viimeksi vierailtu 8.5.2018).

b) rekisteröity peruuttaa suostumuksen, johon käsittely on perustunut 6 artiklan 1 kohdan a alakohdan tai 9 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisesti, eikä käsittelyyn ole muuta laillista perustetta;

c) rekisteröity vastustaa käsittelyä 21 artiklan 1 kohdan nojalla eikä käsitte-lyyn ole olemassa perusteltua syytä tai rekisteröity vastustaa käsittelyä 21 artiklan 2 kohdan nojalla;

d) henkilötietoja on käsitelty lainvastaisesti;

e) henkilötiedot on poistettava unionin oikeuteen tai jäsenvaltion lainsäädän-töön perustuvan rekisterinpitäjään sovellettavan lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi;

f) henkilötiedot on kerätty 8 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisen yhteydessä.

17 artiklan 2 kohdassa säädetään rekisterinpitäjän velvollisuudesta informoida muita rekisterinpitäjiä rekisteröidyn poistopyynnöstä, jos rekisterinpitäjä on julkistanut henkilö-tiedot. Artiklan 3 kohdassa on luettelo 1 ja 2 kohdan poikkeuksista.

Tietosuoja-asetuksen johdanto-osan perustelukappaleen 65 mukaan oikeuden tulla unoh-detuksi tarkoituksena on mahdollistaa lainvastaisesti säilytettävien ja käsiteltävien henki-lötietojen poistaminen. Rekisteröidyn oikeus tulla unohdetuksi perustuu siis lainvastai-seen käsittelyyn eikä henkilötiedon sisältöön, vaikkakin henkilötiedon sisältö saattaa vai-kuttaa käsittelyn asetuksenmukaisuuden arviointiin.

Lainmukaiset käsittelyperusteet on lueteltu tietosuoja-asetuksen 6 artiklassa:

1. Käsittely on lainmukaista ainoastaan jos ja vain siltä osin kuin vähintään yksi seuraavista edellytyksistä täyttyy:

a) rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojensa käsittelyyn yhtä tai useampaa erityistä tarkoitusta varten;

b) käsittely on tarpeen sellaisen sopimuksen täytäntöön panemiseksi, jossa rekisteröity on osapuolena, tai sopimuksen tekemistä edeltävien toimenpitei-den toteuttamiseksi rekisteröidyn pyynnöstä;

c) käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudatta-miseksi;

d) käsittely on tarpeen rekisteröidyn tai toisen luonnollisen henkilön elintär-keiden etujen suojaamiseksi;

e) käsittely on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai re-kisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi;

f) käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettu-jen etujen toteuttamiseksi, paitsi milloin henkilötietojen suojaa edellyttävät rekisteröidyn edut tai perusoikeudet ja -vapaudet syrjäyttävät tällaiset edut, erityisesti jos rekisteröity on lapsi.

Sosiaalisessa mediassa käyttäjien henkilötietojen käsittely voi perustua ensinnäkin sopimukseen, jonka rekisteröity voi halutessaan irtisanoa. Todettakoon, että jos sopimusta ei syystä tai toisesta voi (vielä) irtisanoa, rekisterinpitäjä voi jatkaa käsittelyä sopimuksen täyttämiseksi rekisteröidyn poistopyynnöstä huolimatta. Sosiaalisen median kanavan ja kuluttajan välinen sopimus on kuitenkin oletusarvoisesti sellainen, josta kuluttajan on voitava irrottautua helposti.

Käsittely sosiaalisessa mediassa voi myös perustua rekisteröidyn suostumukseen. Rekisteröity voi milloin tahansa perua suostumuksensa. Rekisterinpitäjä voi tällöin jatkaa käsittelyä ainoastaan, jos henkilötietojen lainmukaiselle käsittelemiselle on jokin muu peruste. Rekisteröidyn asema on näissä tapauksissa erittäin vahva, koska rekisteröidyn ei tarvitse perustella suostumuksen peruuttamista mitenkään.

Kun käsittely perustuu sopimukseen tai rekisteröidyn suostumukseen, rekisteröidyn oikeus tulla unohdetuksi perustuu ainoastaan 17 artiklan nojalla käsittelyperusteen loppumiseen. Käsittelyä voidaan kuitenkin jatkaa, jos käsittelylle on jokin muu peruste esimerkiksi 17 artiklan 3 kohdan poikkeusten nojalla.

Kolmas mahdollinen käsittelyperuste sosiaalisessa mediassa on 6 artiklan 1 kohdan f) alakohdan mukainen rekisterinpitäjän tai kolmannen intressien toteuttamisperuste. Tämä peruste voi tulla kyseeseen tilanteessa, jossa ei ole saatu rekisteröidyn suostumusta henkilötietojen käsittelylle eikä käsittely perustu myöskään sopimukseen, mutta rekisterinpitäjällä on oikeutettu etu käsitellä tietoja.¹⁰⁷ Tällöin rekisteröidyn tulee teknisesti ottaen *vastustaa* käsittelyä tietosuoja-asetuksen 21 artiklan mukaisesti. Jos rekisteröidyn intressit ylittävät rekisterinpitäjän intressit eikä käsittelylle ole muuta perusteltua syytä, henkilötiedot on vastustamisen johdosta poistettava 17 artiklan nojalla.¹⁰⁸ Käsittelyn vastustaminen eroaa sopimuksen irtisanomisesta ja suostumuksen perumisesta siten, että rekisteröidyllä tulee olla ”henkilökohtaiseen erityiseen tilanteeseensa” liittyvä peruste vastustamiselle. Peruste voinee periaatteessa olla millainen tahansa, koska artiklaan sisältyy tämän jälkeen käännetty todistustaakka: ”[r]ekisterinpitäjä ei saa enää käsitellä henkilötietoja, paitsi jos rekisterinpitäjä voi osoittaa, että käsittelyyn on olemassa huomattavan tärkeä ja perusteltu syy, joka syrjäyttää rekisteröidyn edut, oikeudet ja vapaudet”. Tätä tematiikkaa käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa.

¹⁰⁷ Oikeutetun edun tasapainotestistä tarkemmin jäljempänä luvussa 3.2.3.2.

¹⁰⁸ Käytännössä rekisteröidyn oikeuksien mahdollisimman tehokkaan toteuttamisen ja vahvan henkilötietojen suojan varmistamiseksi rekisteröidyn vaatimukselta tuskin vaaditaan tällaista erottelua.

Oikeus tulla unohdetuksi ei ole ehdoton oikeus. Rekisterinpitäjällä voi rekisteröidyn pyynnöstä huolimatta olla edelleen oikeus jatkaa henkilötietojen käsittelyä. Käsittelyn jatkaminen voi perustua esimerkiksi 17 artiklan 3 kohdassa lueteltuihin poikkeusperusteisiin. Yksi näistä perusteista on sananvapauden käyttäminen. Jos rekisterinpitäjä vetoaa sananvapauteen, vastakkain tulevat punnittavaksi rekisteröidyn oikeus tulla unohdetuksi ja tiedon julkaisijan sananvapaus. 17 artiklan 3 kohdassa ei eritellä, kenen sananvapauden käyttämiseksi käsittelyä voidaan jatkaa. Esimerkiksi sosiaalisessa mediassa rekisterinpitäjä toimii ainoastaan tiedon julkaisualustana, eli julkaisun poistaminen ei vaikuta suoraan rekisterinpitäjän sananvapauteen. Sen sijaan julkaisu vaikuttaa tiedon julkaisseen henkilön sananvapauteen. Riittävää 17 artiklan 3 kohdan osalta siis on, että käsittelyn lopettaminen vaikuttaa jonkun sananvapauteen. Kun käsittelyä jatketaan sananvapauden nojalla, käsittely perustuu käytännössä 6 artiklan 1 kohdan f) alakohdan mukaisesti rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettuun etuun.

Kun rekisterinpitäjä toimii ainoastaan välikätenä rekisteröidyn ja julkaisijan välillä, ongelma muodostuu kysymys siitä, kenen tulee vedota sananvapauteen poistopyynnön yhteydessä. Yleinen tietosuoja-asetus ei edellytä rekisterinpitäjää esimerkiksi kuulemaan henkilötiedon julkaisijaa poistopyynnön johdosta. Jos julkaisijaa ei kuulla, sananvapaus voidaan ottaa huomioon ainoastaan, jos rekisterinpitäjä itse vetoaa siihen. Tästä seuraa kysymys, onko rekisterinpitäjillä – tai sosiaalisen median kanavilla rekisterinpitäjänä – velvollisuus edistää automaattisesti julkaisijoiden oikeuksia ilman julkaisijan myötävaikutusta? Kenen on siis vedottava sananvapauteen? Tietosuoja-asetus ei ota kantaa tähän. Tietosuoja-asetuksen ja EUT:n ratkaisun C-131/12¹⁰⁹ nojalla on kuitenkin selvää, että käsittelyn jatkamisen edellytysten tutkiminen on yksinomaan rekisterinpitäjän vastuulla. Käsittelyn jatkaminen on mahdollista sananvapauteen vetoamalla, eli sananvapaus on osa käsittelyn jatkamisen edellytyksiä. Tästä johtuen katson, että rekisterinpitäjä voi vedota sananvapauteen ilman, että henkilötiedon varsinaisen julkaisijan tulee tähän vedota tai ilman että tätä tarvitsee edes kuulla asiasta.¹¹⁰ Eri asia on, että tiedon julkaisija voi vaatia tietojen palauttamista jälkikäteen sananvapauteensa vedoten, jos rekisterinpitäjä on päättänyt poistamaan tiedot.

Oikeus tulla unohdetuksi perustuu lähtökohtaisesti käsittelyn lainmukaisuuteen. Tämä kysymys on luonteeltaan lähinnä tekninen. Jos rekisterinpitäjä vetoaa sananvapauteen,

¹⁰⁹ Ks. luku 3.1.2.2.

¹¹⁰ Näin myös Rosen 2012, s. 90–92.

tutkittavaksi tulee kuitenkin julkaisun sisältö. Tämä punninta vaatii tarkempaa juridista pohdintaa, jota valotetaan jäljempänä luvussa 3.2.3.

Tietosuoja-asetuksessa on lisäksi säädetty laajasti rekisteröidyn oikeussuojakeinoista. Rekisteröidyllä on ensinnäkin 77 artiklan mukaan oikeus tehdä henkilötietojensa lainvastaisesta käsittelystä valitus valvontaviranomaiselle, jonka valtuuksiin kuuluu 58 artiklan nojalla muun muassa määräysten antaminen ja hallinnollisten sakkojen määrääminen. Valvontaviranomainen voi määrätä rekisterinpitäjän poistamaan henkilötiedot. Hallinnollinen sakko voidaan määrätä tällaisen määräyksen lisäksi tai asemesta. Hallinnollinen sakko on 17 ja 21 artiklan rikkomisesta enimmillään 20 000 000 euroa tai neljä prosenttia yrityksen edeltävän tilikauden vuotuisesta maailmanlaajuisesta kokonaisliikevaihdosta, sen mukaan, kumpi näistä on suurempi. Rekisteröidyllä on myös 82 artiklan nojalla oikeus vahingonkorvaukseen, jos asetuksen rikkomisesta aiheutuu hänelle aineellista tai aineetonta vahinkoa.

Poistopäätöksen tekemisen määräajoista on säädetty tietosuoja-asetuksen 12 artiklassa. Sen mukaan rekisterinpitäjän on toimitettava rekisteröidylle tiedot toimenpiteistä, joihin on ryhdytty poistopyynnön johdosta, kuukauden kuluessa poistopyynnön vastaanottamisesta. Jos pyyntö on monimutkainen tai niitä on tullut paljon, määräaika voidaan pidentää kahdella kuukaudella. Jos rekisterinpitäjä epää poistopyynnön, sen on toimitettava rekisteröidylle vastaus perusteluineen sekä tiedot rekisteröidyn käytettävissä olevista oikeussuojakeinoista kuukauden kuluessa pyynnön vastaanottamisesta.

3.1.2.2. Google v. Spain

Henkilötietodirektiivin mukaista oikeutta tulla unohdetuksi on arvioitu kattavasti EUT:n ratkaisussa C-131/12. Tapauksessa Mario González oli tehnyt haun omalla nimellään Googlen hakukoneella ja saanut linkit espanjalaisen sanomalehden sivuille, joissa kerrottiin sosiaaliturvasaatavien perimiseksi järjestetystä Gonzálezilta takavarikoidun kiinteän omaisuuden huutokaupasta. González vaati lehteä poistamaan hänen henkilötietonsa verkkosivuiltaan ja Googlea poistamaan linkit näihin uutisiin hakutuloksista, jotka saadaan suorittamalla haku hänen nimellään. Espanjalainen tuomioistuin hylkäsi sanomalehteä koskevan vaatimuksen. Googlea koskevan vaatimuksen osalta tuomioistuin kääntyi EUT:n puoleen.¹¹¹

¹¹¹ EUT:n tuomio C-131/12, kohdat 14–20. Tämä käsittelyperuste sisältyy henkilötietodirektiivin 7 artiklan f alakohtaan ja tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan f alakohtaan.

EUT tarkasteli tapausta yhtäältä rekisterinpitäjän velvollisuuksien kannalta ja toisaalta rekisteröidyn oikeuksien ulottuvuuden kannalta.

Ensinnäkin rekisterinpitäjän eli tapauksessa hakukoneen ylläpitäjän vastuun laajuuden osalta EUT katsoi, että Google käsitteli henkilötietoja tehtyjen hakujen yhteydessä rekisterinpitäjänä rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettujen etujen toteuttamiseksi.¹¹² Nämä edut olivat tapauksessa rekisterinpitäjän taloudellinen intressi ja yleisön intressi saada tiedot käyttöönsä. EUT:n mukaan varsinkaan rekisterinpitäjän taloudellinen intressi ei ole yksinään riittävä peruste tietojen käsittelyn jatkamiselle. Yksityisyyden suoja syrjäyttää pääsääntöisesti myös yleisön oikeuden saada tietoa, mutta yksittäistapauksessa tietojen luonne ja arkaluonteisuus sekä rekisteröidyn asema esimerkiksi julkisuuden henkilönä voi vaikuttaa tähän tasapainoon.¹¹³ EUT korosti ratkaisussaan muutenkin useassa kohdassa rekisteröidyn perusoikeuksien, erityisesti yksityisyyden suojan, kunnioittamisen tärkeyttä.¹¹⁴ EUT totesi erityisesti, että perusoikeuksia potentiaalisesti loukkaavaa käsittelyä koskevia säännöksiä on tulkittava perusoikeuksien valossa.¹¹⁵

Poistovaatimuksen ja käsittelyn vastustamisen osalta EUT huomautti, että rekisterinpitäjän on tutkittava vaatimuksen perusteet huolellisesti ja että vaatimuksen perusteiden arvioinnissa on huomioitava kaikki rekisteröidyn konkreettista tilannetta koskevat olosuhteet.¹¹⁶ Rekisterinpitäjän on lisäksi aina varmistuttava käsittelyn laillisuudesta.¹¹⁷

Erityisesti EUT totesi, että hakukoneen hakutulokset voidaan määrätä poistettavaksi, vaikkei tietoja poistettaisi tai edes vaadittaisi poistettavaksi tietojen alkuperäisestä lähteestä ja vaikka tiedot olisi julkaistu laillisesti alkuperäisessä lähteessään.¹¹⁸ Tämä johtuu siitä, että hakukoneella suoritettava haku vaikuttaa merkittävästi henkilön yksityisyyteen verrattuna tavalliseen verkkosivuun.¹¹⁹ Sosiaalisen median kontekstissa tätä voidaan analogisesti tulkita siten, että kopioitu tai edelleen jaettu julkaisu voidaan tietyissä tilanteissa poistaa, vaikkei alkuperäistä julkaisua poistettaisi. Usein käyttäjä voi kuitenkin rajoittaa

¹¹² Tuomion kohta 73–74.

¹¹³ Tuomion kohta 81.

¹¹⁴ Ks. esim. tuomion kohdat 34–38 ja 66–68. Ks. myös vastaavasti muualla EUT:n oikeuskäytännössä tuomiot C-210/16, kohta 26 sekä C 212/13, kohta 27.

¹¹⁵ Tuomion kohta 68.

¹¹⁶ Tuomion kohta 76–77.

¹¹⁷ Tuomion kohta 72.

¹¹⁸ Tuomion kohta 88.

¹¹⁹ Tuomion kohta 87.

jakamansa alkuperäisen julkaisun edelleen jakamista itse, jolloin oikeuden tulla unohtetuksi käyttäminen tässä yhteydessä on turhaa.

Toinen näkökulma liittyy rekisteröidyn oikeuksien ulottuvuuteen eli siihen, milloin rekisteröidyllä on oikeus tulla unohtetuksi. EUT korosti rekisteröidyn oikeutta hallita mainettaan toteamalla, että direktiivin vastaista käsittelyä voi olla paitsi esimerkiksi virheellisten ja epäasianmukaisten tietojen käsittely tai tietojen tarpeettoman pitkä säilytysaika, myös ajan myötä direktiivin kanssa yhteen sopimattomaksi muuttunut, paikkansapitävien tietojen alun perin laillinen käsittely.¹²⁰ Arvioinnin tulee perustua tarkasteluajankohtaan eikä siihen hetkeen, jolloin tiedot on alun perin tallennettu. EUT muistutti edelleen, että henkilötietojen käsittelyn tulee aina olla lainmukaista.¹²¹ Tämä vaatii rekisterinpitäjältä jonkinasteista aktiivisuutta käsittelyn oikeutuksen varmistamiseksi.

Maineenhallintänäkökulmaa korostaa myös tuomioistuimen kannanotto rekisteröidylle aiheutuneeseen vahinkoon. Tietojen poistamisen edellytyksenä ei näet ole se, että tietojen käsittely aiheuttaisi vahinkoa rekisteröidylle.¹²² Tämä asettaa poistoperusteiden vaatimustason matalalle. Vahinkovaatimuksen sijaan poistamista puoltavat henkilön maineeseen liittyvät seikat, kuten tietojen arkaluonteisuus ja ajan kulumisen tietojen julkaisusta.¹²³ Mainittakoon, että myös näiden seikkojen tarkastelun tulee luonnollisesti perustua tarkasteluajankohtaan eikä julkaisuajankohtaan.¹²⁴

EUT otti kantaa myös intressien punnintaan. Valitettavasti EUT kommentoi ainoastaan kyseessä olevaan yksittäistapaukseen liittyviä seikkoja antamalla yleisiä punnintaohjeita.¹²⁵ EUT:n tulkinnan mukaan rekisteröidyn oikeus vaatia henkilötietojensa poistamista suuren yleisön saatavilta yksityisyytensä ja henkilötietojensa suojan nojalla syrjäyttää lähtökohtaisesti rekisterinpitäjän taloudellisen intressin ja suuren yleisön intressin saada tiedot käyttöönsä. Suuren yleisön intressit saattavat kuitenkin ohittaa rekisteröidyn intressit, jos rekisteröity on esimerkiksi julkisuuden henkilö.¹²⁶ Tuomioistuimen arvioon vaikutti myös se, että hakukoneen ilmoittamat tiedot eivät välttämättä tulisi haun tehneen henkilön tietoon ilman hakukonetta. Toisin sanoen hakukoneella on erityinen rooli tiedon löytämisessä internetistä, jolloin hakukoneen vaikutus rekisteröidyn yksityisyyteen on

¹²⁰ Tuomion kohdat 92–93.

¹²¹ Tuomion kohta 94.

¹²² Tuomion kohta 96.

¹²³ Tuomion kohta 98.

¹²⁴ Tuomion kohta 99.

¹²⁵ Sen sijaan EU:n tietosuojatyöryhmä on antanut yleiset punnintaohjeet. Ks. tarkemmin 3.2.3.2. luku.

¹²⁶ Tuomion kohta 97.

suurempi kuin tavallisen verkkosivun.¹²⁷ Tästä on vaikea vetää suoraviivaisia johtopäätöksiä sosiaalisen median kanaviin. Sosiaalisen median kanavilla on omat hakutyökalunsa ja myös palveluun rekisteröitymättömillä käyttäjillä on usein mahdollisuus tarkastella rekisteröityneiden käyttäjien profiileja. Useimmiten rekisteröitynyt pystyy kuitenkin itse hallitsemaan sitä, mitä tietoa ulkopuoliset hänestä näkevät. Tästä rajoitusmahdollisuudesta johtuen katson, ettei EUT:n tapauksessa soveltamaa punnintaohjetta voi soveltaa sellaisenaan sosiaalisessa mediassa.

Johtopäätöksenä tuomiosta voidaan todeta ensinnäkin henkilötietojen poistamisen perusteista, että EUT korostaa yksityisyyden ja henkilötietojen suojan ensisijaisuutta suhteessa taloudellisiin ja tiedon saantiin liittyviin intresseihin. Tuomioistuin siis käytännössä punnitsi rekisterinpitäjän oikeutettua etua. Sen sijaan tuomioistuin ei ottanut suoraan kantaa sananvapausintresseihin.¹²⁸ On kuitenkin vaikea nähdä, miten tiedon asettaminen saataville ei olisi sananvapauden käyttämistä, vaikkei kyse olekaan sananvapaudesta sen ilmeisimmässä muodossa.¹²⁹ EUT viittaa tuomiossaan edellä mainitun mukaisesti ainoastaan sananvapauden sisältyvään yleisön tiedonsaantioikeuteen. Tämän EUT arvottaa tässä tapauksessa toissijaiseksi suhteessa maineenhallintaan – lisäten, että jokaisen yksittäistapauksen ratkaisu tulee punnita erikseen ottaen huomioon kaikki asiaan liittyvät seikat. Huomioon otettavia seikkoja ovat edellä puhutun mukaisesti muun muassa rekisteröidyn asema, tiedon laatu, sisältö ja muut seikat, yksityisyyden menettämisestä rekisteröidylle aiheutuvat seuraamukset sekä yleisön tiedonsaannin intressiin liittyvät erityispiirteet.

Toinen tuomiosta vedettävä johtopäätös liittyy poistoperusteiden arviointiprosessiin. EUT korosti, että poistopyynnön perusteet on tutkittava huolellisesti¹³⁰ ja että arvioinnissa on huomioitava rekisteröidyn konkreettista tilannetta koskevat olosuhteet¹³¹. Käytännössä tämä tarkoittaa, että jos rekisterinpitäjä haluaa jatkaa tietojen käsittelyä, sen on tutkittava pyynnön perusteet yksittäistapauksittain ja perusteltava päätöksensä huolellisesti. Mitkään automatisoidut ratkaisut eivät tyydyttäne tätä vaatimusta.

¹²⁷ Tuomion kohta 80.

¹²⁸ Kysymys nostettiin esille julkisasiamies *Niilo Jääskeläisen* ratkaisuehdotuksessa kohdissa 120–125. Jääskeläinen olisi antanut sananvapaudelle enemmän painoarvoa viitaten muun muassa autoritaaristen valtioiden harjoittamaan internet-sensuuriin. Mainittakoon, että Jääskeläinen päätyi ratkaisuehdotuksessaan päinvastaiseen lopputulokseen kuin EUT.

¹²⁹ Ks. tarkemmin sananvapaudesta luvussa 3.2.2.

¹³⁰ Tuomion kohta 77.

¹³¹ Tuomion kohta 76.

C-131/12 tuomion jälkeen henkilötietodirektiivin 29 artiklan mukainen tietosuojatyöryhmä julkaisi tiedonannon siitä, miten tietosuojaviranomaiset soveltavat tuomiota¹³² eli käytännössä sitä, miten yleisön tiedonsaantioikeutta ja oikeutta tulla unohdetuksi on punnittava keskenään. On kuitenkin huomattava, että tiedonanto koskee hakutulosten ”listalta poistamista” (eng. *de-listing*) eikä sisältöä julkaissutta tahoa. Vaikka kyse on ensisijaisesti hakukoneita koskevasta ohjeistuksesta, dokumentissa lueteltuja henkilötietojen suojan ja sananvapauden kollision arviointia koskevista kriteereistä voinee hakea johtoa myös sosiaalisen median kanavissa ilmenevissä kollisiotilanteisiin.¹³³

- 1) Liittyykö hakutulos yksityishenkilöön?
- 2) Onko rekisteröity julkisuuden henkilö?
- 3) Onko rekisteröity alaikäinen?
- 4) Ovatko henkilötiedot paikkansapitäviä?
- 5) Ovatko henkilötiedot merkityksellisiä? Ovatko henkilötiedot liiallisia?
- 6) Ovatko henkilötiedot henkilötietodirektiivin tarkoittamalla tavalla arkaluontoisia?
- 7) Ovatko henkilötiedot ajantasaisia? Ovatko henkilötiedot saatavilla kauemmin kuin tarpeen käsittelyn tarkoituksen kannalta?
- 8) Onko henkilötiedoilla suhteettoman negatiivinen vaikutus rekisteröityyn?
- 9) Onko hakutuloksissa linkki tietoon, joka saattaa rekisteröidyn vaaraan?
- 10) Missä kontekstissa tieto on julkaistu?
- 11) Julkaistiinko alkuperäinen sisältö journalistisessa tarkoituksessa?
- 12) Onko tiedon alkuperäisellä julkaisijalla laillinen velvollisuus saattaa henkilötiedot julkisesti saataville?
- 13) Liittyytkö henkilötiedot rikokseen?¹³⁴

3.1.2.3. Poistopyyntö

Tietosuoja-asetuksen 17 artiklan mukainen prosessi alkaa, kun rekisteröity esittää poistopyynnön rekisterinpitäjälle. Tietosuoja-asetus ei edellytä, että rekisteröity vaatii ensin tiedon alun perin julkaissutta henkilöä poistamaan tiedon, vaikkakin tämä lienee käytännössä suoraviivaisin tapa edetä. Sosiaalisen median kanavien osalta on huomattava, että jos tiedon on julkaissut joku muu kuin rekisteröity itse ja julkaisija suostuu poistamaan

¹³² WP 225, s. 5.

¹³³ Tietosuojatyöryhmä korostaa tiedonannossaan, että tuomiota voidaan soveltaa myös muihin välineisiin kuin hakukoneisiin, kunhan tuomion muut olosuhteet ovat käsillä (WP 225, s. 8).

¹³⁴ WP 225, s. 13–20.

julkaisun rekisteröidyn pyynnöstä, julkaisu luultavasti ainoastaan katoaa näkyvistä. Julkaisu saattaa yhä olla tallennettuna rekisterinpitäjän palvelimella, eli tiedon käsittely jatkuu edelleen. Tämän kopion poistaminen edellyttää yhteydenottoa rekisterinpitäjään. Rekisteröidyn onkin pohdittava, onko riittävää, että tieto katoaa näkyvistä, vai tulisiko se poistaa kokonaan myös rekisterinpitäjän palvelimilta.

17 artiklan 1 kohdassa valittava poistoperuste riippuu rekisterinpitäjän käsittelyperusteesta. 17 artikla ei kuitenkaan mielestäni edellytä, että rekisteröity vetoaa tiettyyn poistoperusteeseen vaatimuksen esittämisen yhteydessä. Tällainen edellytys lainsäädännön tarkasta tuntemisesta kaventaisi rekisteröityjen henkilötietojen suojaa kohtuuttomasti. Jos tiedon käsittely perustuu 6 artiklan 1 kohdan f alakohtaan eli sen on julkaissut joku muu kuin rekisteröity itse, rekisteröidyn on esitettävä ”henkilökohtaiseen erityiseen tilanteeseensa” liittyvä peruste poistamiselle.

Poistopyynnössä tulee nähdäkseni yksilöidä se, minkä tiedon poistamisesta on kyse. EUT on vahvistanut oikeuskäytännössään, ettei rekisterinpitäjällä tarvitse olla pääsyä käsittelemiinsä henkilötietoihin.¹³⁵ Jos rekisteröidyn käyttäjäprofiilia ei ole linkitetty poistettavaksi vaadittavaan julkaisuun, rekisterinpitäjän voi olla mahdotonta selvittää, mitkä kaikki tiedot koskevat rekisteröityä – jos rekisterinpitäjällä on ylipäättään pääsy tämänkaltaisiin tietoihin. Edelleen tietosuoja-asetuksen 11 artiklan nojalla rekisterinpitäjän ei tarvitse hankkia oma-aloitteisesti lisätietoja rekisteröidyn tunnistamista varten. Kyseisen artiklan mukaan muun muassa oikeus tulla unohdetuksi ei sovellu, ellei rekisteröity anna lisätietoja hänen tunnistamisekseen. Tietosuoja-asetuksen johdantokappaleen 57 mukaan rekisterinpitäjä ei kuitenkaan saa kieltäytyä vastaanottamasta tällaista lisätietoa. Oikeus tulla unohdetuksi ei myöskään ole yleinen vaan voi koskea myös vain yksittäistä julkaisua. Rekisteröity saattaa toivoa, että rekisterinpitäjä jatkaa edelleen muiden tietojen käsittelyä. Erityisesti näissä tapauksissa on selvää, että poistettavaksi toivottu julkaisu on yksilöitävä poistopyynnön yhteydessä.

3.1.2.4. Poistopäätöksen tekeminen

Rekisterinpitäjän tulee EUT:n oikeuskäytännön mukaan tutkia poistopyynnön perusteet huolellisesti.¹³⁶ Jos poistopyynnön perusteella on selvää, ettei rekisterinpitäjällä ole enää perusteita käsitellä poistettavaksi pyydettyjä henkilötietoja, ne on poistettava.

¹³⁵ EUT:n tuomio C-210/16, kohta 38.

¹³⁶ Ks. tarkemmin luku 3.1.2.2.

On mahdollista säätää erityispoikkeuksia rekisteröidyn oikeuksiin muun muassa journalistisia tarkoituksia varten tapahtuvalle käsittelylle sananvapauden käyttämiseksi¹³⁷, mutta muissa tapauksissa rekisterinpitäjän tulee nähdäkseni punnita oikeutta tulla unohdetuksi ja sananvapautta tuomioistuimen tapaan¹³⁸. Tämä tarkoittaa, että rekisterinpitäjän tulee ottaa kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon päätöstä tehdessään ja punnita huolellisesti kahden perusoikeuden, henkilötietojen suojan ja sananvapauden, välistä suhdetta.

Tietosuoja-asetuksen 12 artiklan mukaan ”[r]ekisterinpitäjän on toimitettava rekisteröidylle tiedot toimenpiteistä, joihin on ryhdytty 15–22 artiklan nojalla tehdyn pyynnön johdosta”. Jos rekisterinpitäjä kieltäytyy poistamasta tietoja, rekisterinpitäjän on ilmoitettava rekisteröidylle ”syyt siihen”. Tämä ja EUT:n oikeuskäytäntö¹³⁹ huomioiden voidaan todeta, että rekisterinpitäjän on perusteltava päätöksensä huolellisesti.

Sosiaalisen median kanavat ovat yrityksiä, joiden pääasiallinen tehtävä on tuottaa voittoa omistajilleen. Käyttäjien henkilötiedot ovat kauppatavaraa, jota sosiaalisen median kanavat hyödyntävät eri tavoilla. Henkilötietojen mahdollistama kohdennettu mainonta on sosiaalisen median kanavien tärkeimpiä tulonlähteitä.¹⁴⁰ Taloustieteellisestä näkökulmasta sosiaalisen median kanavien tulisi siksi pyrkiä keräämään ja säilyttämään mahdollisimman paljon henkilötietoja. Poistomahdollisuuden epääminen ei myöskään aiheuta yritykselle poistomenettelystä aiheutuvia kustannuksia. Toisaalta yrityksen on lainsäädännön nojalla ja siitä johtuvien sanktioiden uhallalla tarjottava edes muodollinen mahdollisuus tietojen poistamiseen.

Käytännössä kuluttajien tietoisuus tietosuojastaan on kasvanut erityisesti sosiaalisen median tietovuotojen¹⁴¹ myötä. Poistomahdollisuuksien täydellinen epääminen epäilemättä laskisi yrityksen goodwill -arvoa, ja kriittisimmät käyttäjät voisivat päätyä poistamaan käyttäjätilinsä. Mahdollista on myös luoda muodollinen poistopyyntömahdollisuus, mutta käytännössä evätä kaikki pyynnöt. Tämä malli voi olla yritykselle edullinen, jos se laskee, että käytännöstä seuraavat sanktiot ovat pienemmät kuin suuremman henkilötietomäärän keräämisestä saatavat hyödyt. Sosiaalisen median kanavia saattaa kannustaa ole-

¹³⁷ Ks. tarkemmin luku 3.1.3.

¹³⁸ Vastaavasti Rosen 2012, s. 90–91.

¹³⁹ Ks. tarkemmin luku 3.1.2.2.

¹⁴⁰ WP 163, s. 5.

¹⁴¹ Ks. esim. 2.1.1. luvussa esitelty tapaus, jossa Facebook vuosi käyttäjiensä tietoja Cambridge Analytica-nimiselle yritykselle.

maan poistamatta tietoja myös usko siihen, etteivät kuluttajat vie itselleen vastaista päätöstä herkästi eteenpäin viranomaisen tutkittavaksi.¹⁴² Toisena ääripäänä olisi hyväksyä jokainen poistopyyntö. Tämä johtaisi tilanteeseen, jossa käyttäjän julkaiseman sisällön poistamiseen vaaditaan vain yhden henkilön poistopyyntö. Nähdäkseni tämä toimintamalli olisi kanavan käytön kannalta selvästi epäkäytännöllisempi ja kanava saisi sensuurisyytöksiä osakseen. Sopivin ratkaisu löytyykin jostain näiden vaihtoehtojen väliltä.

Edellä on todettu, että henkilöllä tulee aina olla oikeus poistaa hänen itsensä julkaiseman sisällön. Tämän oikeuden moni sosiaalisen median kanava tarjoaakin nykyisin käyttäjilleen. Suurista käyttäjämääristä johtuen tämä poistoprosessi lienee järkevintä yksinkertaistaa luomalla erilaisia työkaluja poistamiselle sen sijaan, että jokaisen käyttäjän tulisi lähettää erillinen poistopyynnön sisältävä sähköposti rekisterinpitäjälle. Koska sosiaalisen median kanavien intressissä on kuitenkin säilyttää mahdollisimman paljon tietoa, tätä poistotyökalua ei kannata sijoittaa näkyvälle paikalle etusijalle.¹⁴³ Edelleen poistotyökalujen osalta on hyvä huomata, että julkaisun piilottaminen näkyviltä ei tarkoita sitä, että tieto olisi kokonaan tuhottu kanavan palvelimilta.

Yhdysvaltalaisen oikeuskäsityksen nojalla kolmansien henkilöiden julkaisujen poistamista voidaan pitää erityisesti sananvapauden kannalta ongelmallisena. Yhdysvaltalaiset toimijat ovat tarkkoja siitä, etteivät ne syyllisty sensuuriin. Siksi kolmansien henkilöiden julkaisujen poistaminen ei voi olla yhtä suoraviivaista kuin rekisteröidyn omien julkaisujen kohdalla. Yhdysvalloissa on jopa nostettu esille huoli siitä, että oikeuden turvaksi asetetuilla sanktioilla on tukahduttava vaikutus (eng. *chilling effect*) sananvapauteen. Toisin sanoen tiedot mieluummin poistetaan turhaan.¹⁴⁴ Oikeuskäytäntö tuo tulevaisuudessa helpotusta yritysten epätietoisuuteen, mutta siihen asti varman päälle pelaaminen houkuttelee monia.

Perusteluvollisuus viittaa siihen, että jokainen poistopyyntö on käsiteltävä erikseen. Suuret käyttäjämäärät ja mahdollisuus osoittaa poistopyyntö helposti suoraan rekisterinpitäjälle tietosuojaviranomaisen tai tuomioistuimen sijaan johtavat siihen, että poistopyyntöjä tehdään paljon. Tämä tarkoittaa, että sosiaalisen median kanavien on käytettävä valtava määrä resursseja pelkästään poistopyyntöjen käsittelylle. Käsittelyn tehostaminen on siksi perusteltua: minkään lainsäädännön tarkoituksena ei voi olla esimerkiksi saattaa

¹⁴² Ks. Mayer-Schönberger 2009, s. 139.

¹⁴³ Yksityisyysasetusten muuttamisen vaikeuttaminen ylipäättään on tyypillistä sosiaalisen median kanaville (Van Dijck, s. 172).

¹⁴⁴ Rosen 2012, s. 90–91.

yrityksiä konkurssiin tai sulkea Eurooppaa sosiaalisen median ulkopuolelle liian suurten resurssivaatimusten johdosta. Käsittelyn tehostamista puoltaa myös poistopyyntöön vaatamiselle asetettu tiukka, kuukauden mittainen määräaika. Käsittelyä voidaan tehostaa esimerkiksi sisäisillä ohjeistuksilla, joissa on asetettu tiettyjen kriteerien täyttyminen poistamisen edellytyksenä. Edelleen käsittelyä voivat tehostaa tietyt vakiolausekkeet, joilla päätös perustellaan rekisteröidylle. Sen sijaan hyväksyttävää tehostamista ei voi olla käytäntö, jonka mukaan usean eri käyttäjän tulee ilmiantaa julkaisu, jotta poistopyyntö otetaan käsittelyyn. Oikeus tulla unohdetuksi on erotettava asiattoman sisällön ilmoittamisesta. Ensimmäisessä tapauksessa on kyse yksittäisen rekisteröidyn oikeudesta, joka rekisterinpitäjän on lain mukaan otettava käsittelyyn pelkästään rekisteröidyn pyynnöstä. Jälkimmäisessä tapauksessa on ensisijaisesti kyse siitä, onko julkaisun sisältö riittävän asiallinen kyseiselle verkkosivustolle.

3.1.3. Sananvapaus

Sananvapauden asema on pyritty turvaamaan tietosuoja-asetuksessa 85 artiklan yleisluontoisella säännöksellä, joka siirtää vastuun jäsenvaltioille:

1. Jäsenvaltioiden on lainsäädännöllä sovittava yhteen tämän asetuksen mukainen oikeus henkilötietojen suojaan sekä oikeus sananvapauteen ja tiedonvälityksen vapauteen, mukaan lukien käsittely journalistisia tarkoituksia ja akateemisen, taiteellisen tai kirjallisen ilmaisun tarkoituksia varten.

2. Käsittelylle journalistisia tarkoituksia varten tai akateemisen, taiteellisen tai kirjallisen ilmaisun tarkoituksia varten jäsenvaltioiden on säädettävä vapautuksia tai poikkeuksia II luvun (periaatteet), III luvun (rekisteröidyn oikeudet), IV luvun (rekisterinpitäjä ja henkilötietojen käsittelijä), V luvun (henkilötietojen siirto kolmansiin maihin tai kansainvälisille järjestöille), VI luvun (riippumattomat valvontaviranomaiset), VII luvun (yhteistyö ja yhdenmukaisuus) ja IX luvun (tietojenkäsittelyyn liittyvät erityistilanteet) säännöksiin, jos ne ovat tarpeen henkilötietojen suojaan koskevan oikeuden sovittamiseksi yhteen sananvapauden ja tiedonvälityksen vapauden kanssa.

3. Jäsenvaltioiden on toimitettava komissiolle 2 kohdan nojalla antamansa säännökset tiedoksi ja niiden mahdolliset myöhemmät muutokset mahdollisimman pian.

Lisäksi tämän tutkielman kannalta relevantissa oikeutta tulla unohdetuksi koskevassa 17 artiklassa on määrätty erikseen, että henkilötietojen käsittelyä voi jatkaa, jos se on tarpeen ”sananvapautta ja tiedonvälityksen vapautta koskevan oikeuden käyttämiseksi”.

Tietosuoja-asetus edellyttää siis, että jäsenvaltiot turvaavat sananvapauden aseman lainsäädännöllä. Erityisesti säännöksessä edellytetään turvaamaan lehdistön, taiteen ja aka-

teemisen maailman vapaudet. Tätä varten jäsenvaltioilla on lupa säätää poikkeuksia asetuksen ehdottomiin sääntöihin.¹⁴⁵ Tietosuoja-asetus vaikuttaa arvottavan nämä sananvapauden muodot muun sananvapauden yli.

Kuten edellä on todettu, sananvapaus perus- ja ihmisoikeutena kuuluu kaikille. Koska 85 artiklan mukaan säädettävät poikkeukset koskevat rajattua joukkoa, 17 artiklan sananvapauspoikkeukselle jää paljon tilaa punninnalle muissa tapauksissa. 17 artiklan sananvapauspoikkeus laajentaa sananvapauden koskemaan myös muita kuin 85 artiklassa lueteltuja tahoja. 17 artiklan poikkeus olisikin täysin turha, jos käsittelyä saisi jatkaa sananvapauden nojalla ainoastaan 85 artiklan luettelemissa rajatuissa tapauksissa. Siksi muissa kuin 85 artiklan mainitsemisissa tapauksissa tulee nähdäkseni punnita sananvapauden ja henkilötietojen suojan välistä suhdetta automaattisen tietojen poistamisen sijaan. Punninta koskee esimerkiksi tässä tutkielmassa käsiteltävää tilannetta, jossa yksityishenkilöt haluavat käyttää sananvapauttaan. Nähtäväksi jää, miten EUT punnitsee näiden perusoikeuksien välistä suhdetta käytännössä. Aiemmasta, erityisesti EIT:n, oikeuskäytännöstä voi kuitenkin saada jotain viitettä.

3.2. Perusoikeudet

3.2.1. Yksityisyyden suoja ja henkilötietojen suoja

Tietosuoja-asetuksen 1 artiklan 2 kohdan mukaan asetuksella suojellaan luonnollisten henkilöiden perusoikeuksia ja -vapauksia ja erityisesti heidän oikeuttaan henkilötietojen suojaan.¹⁴⁶ Oikeutta tulla unohdetuksi koskeva säännös ilmentää yksityisyyden ja henkilötietojen suoja koskevia perusoikeuksia. Säännöstä onkin tulkittava perusoikeuksien valossa.¹⁴⁷

Euroopassa on kaksi ihmis- ja perusoikeuksia säätelevää kokonaisuutta: Euroopan unionin perusoikeuskirja sekä Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS). Euroopan unionin perusoikeuskirja on EU:n oma perusoikeusnormisto, joka astui voimaan yhtä aikaa Lissabonin

¹⁴⁵ Esimerkiksi Suomessa lehdistön vapaus suojataan tässä yhteydessä lainsäädännöllä, jonka mukaan monet rekisteröidyn oikeudet, mukaan lukien oikeus tulla unohdetuksi, eivät koske käsittelyä journalistisia tarkoituksia varten. (HE 9/2018 v.p., s. 58.)

¹⁴⁶ Tietosuoja-asetuksen tavoitteena on sen 1 artiklan 2 kohdan mukaan suojata erityisesti henkilöiden oikeutta henkilötietojen suojaan. Asetusta edeltäneen henkilötietodirektiivin tarkoituksena sen 1 artiklan mukaan nimenomaisesti oikeuden yksityisyyteen turvaaminen, kun taas tietosuoja-asetus viittaa erikseen yksityisyydensuojaan ainoastaan johdantokappaleessa 4. Ero selittyy sillä, ettei henkilötietojen suoja ollut turvattu perustuslaintasoisella säädöksellä vielä henkilötietodirektiivin säätämisen aikaan.

¹⁴⁷ EUT:n tuomio C-131/12, kohdat 68–69.

sopimuksen kanssa.¹⁴⁸ EIS on taas Euroopan neuvoston vuonna 1950 valmistunut ihmis-oikeusnormisto.¹⁴⁹ EU on liittynyt EIS:een Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (2012/C 326/01) I osan 6 artiklan 2 kohdassa.

Yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamisesta säädetään Euroopan perusoikeuskirjan 7 artiklassa sekä EIS:n 8 artiklassa. Euroopan perusoikeuskirjan 7 artiklan mukaan ”[j]okaisella on oikeus siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiaan sekä viestejään kunnioitetaan”. EIS 8 artiklan 1 kohta on muotoiltu muutoin vastaavalla tavalla, mutta artiklan 2 kohta sisältää oikeuden rajoitusedellytykset, jotka eivät sisälly Euroopan perusoikeuskirjaan:

Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi silloin kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen ja rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Rajoitusedellytys viittaa nimenomaan *valtion* velvollisuuteen pidättäytyä rajoittamasta oikeutta turhaan. EIS:n noudattamista valvovan EIT:n oikeuskäytännössä on kuitenkin katsottu, että valtiolla on lisäksi positiivinen toimintavelvollisuus oikeuden tehokkaaksi turvaamiseksi.¹⁵⁰

Eurooppalainen yksityisyyskäsitelmä on laaja, ja se kattaa myös soveltamisalaansa kuuluvat henkilötiedot. Yksityisyyden suojan tarkoituksena on muun muassa henkilön identiteetin, maineen ja henkilökohtaisen kehityksen suojaaminen.¹⁵¹ Suojan saamisen edellytyksenä on, että yksityisyyttä loukannut teko ylittää tietyn vakavuusasteen.¹⁵² Vaikka maineen suojaaminen on osa yksityisyyttä, EIT:n oikeuskäytännössä on katsottu, ettei esimerkiksi henkilön omasta, kuten rikollisesta, toiminnasta johtuva maineen menetys tarkoita sitä, että hänen kunniaansa olisi loukattu.¹⁵³ Onkin huomattava, ettei yksityisyyteen puuttuminen automaattisesti tarkoita sitä, että henkilön tulisi saada tai olisi pitänyt saada suoja puuttumisesta vastaan. Näin on erityisesti, jos yksityisyyteen puuttumisen syynä on jonkun

¹⁴⁸ Pellonpää ym. 2018, s. 95–96.

¹⁴⁹ Pellonpää ym. 2018, s. 9–10.

¹⁵⁰ *I. v. Finland*, 17.7.2008, no. 20511/03, kohta 36.

¹⁵¹ Pellonpää ym. 2018, s. 785–786.

¹⁵² Hirvelä – Heikkilä 2017, s. 632.

¹⁵³ Esim. *Gillberg v. Sweden* [GC], 3.4.2012, no. 41723/06, kohdat 68–71.

toisen henkilön oikeuden käyttäminen. Tämän tutkielman kannalta relevanttia yksityisyyden suojan ja henkilötietojen suojan ja sananvapauden välistä kollisiota tutkitaan tarkemmin jäljempänä luvussa 3.2.3.

Euroopan unionin tasolla oikeus henkilötietojen suojaan on turvattu Euroopan perusoikeuskirjan 8 artiklalla.

1. *Jokaisella on oikeus henkilötietojensa suojaan.*
2. *Tällaisten tietojen käsittelyn on oltava asianmukaista ja sen on tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten ja asianomaisen henkilön suostumuksella tai muun laissa säädetyn oikeuttavan perusteen nojalla. Jokaisella on oikeus tustua niihin tietoihin, joita hänestä on kerätty, ja saada ne oikaistuksi.*
3. *Riippumaton viranomainen valvoo näiden sääntöjen noudattamista.*

Euroopan perusoikeuskirjan 8 artiklaa vastaavaa säännöstä ei sisälly EIS:een, mutta EIT:n oikeuskäytännön mukaan henkilötietojen suoja sisältyy yksityisyyden suojaan.¹⁵⁴

Henkilötietojen suojan ja yksityisyyden suojan voidaan siis katsoa olevan jossain määrin päällekkäiset oikeudet. Henkilötietojen suoja kattaa myös sellaiset henkilötiedot, jotka eivät kuulu yksityisyyden suojan alaan.¹⁵⁵ Näiden kahden tärkein ero on se, että henkilötietojen suoja kattaa kaikenlaiset henkilötiedot ja niitä koskevat käsittelytoimet, kun taas yksityiselämän suoja nauttivat lähtökohtaisesti tietyn sisältöiset henkilötiedot. Oikeuksilla on siis erilaiset tarkoitukset.¹⁵⁶

Henkilötietojen suojan ja yksityisyyden suojan erillisyyttä erityisesti eurooppaoikeuden alalla korostaa se, että oikeuksista on säädetty omissa erillisissä artikloissaan. Henkilötietojen suoja koskevan artiklan onkin katsottava tuovan jotain lisäarvoa pelkkään yksityisyydensuojaan.¹⁵⁷ Henkilötietojen suojan vahvistaminen perustuslaintasoisella säännöksellä kasvattaa rekisteröityjen luottamusta siihen, että heidän luovuttamiaan henkilötietoja suojellaan jatkossakin.¹⁵⁸

Oikeus tulla unohdetuksi on yksi tietosuojasetuksen tavoista toteuttaa henkilötietojen suoja. Tästä johtuen on katsottava, että oikeus tulla unohdetuksi kattaa kaikenlaiset henkilötiedot ja on soveltamisalaltaan yksityisyyden suoja laajempi.

¹⁵⁴ Koillinen 2013, s. 177.

¹⁵⁵ Pitkänen – Tiilikka – Warma 2013, s. 15.

¹⁵⁶ Pitkänen – Tiilikka – Warma 2013, s. 24.

¹⁵⁷ Koillinen 2013, s. 180.

¹⁵⁸ Mayer-Schönberger 2009, s. 140–141.

3.2.2. Sananvapaus perus- ja ihmisoikeutena

Euroopassa sananvapaudesta säädetään EIS:ssa. EIS:n 10 artiklan 1 kohdan mukaan ”[j]okaisella on sananvapaus. Tämä oikeus sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta.” Artiklan 2 kohdassa tunnustetaan, että sananvapauteen liittyy velvollisuuksia ja vastuuta. Tästä johtuen vapautta voidaan rajoittaa lainsäädännöllä edellytyksin, ”jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi, tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueettomuuden varmistamiseksi”. 2 kohdan sanamuoto viittaa siihen, että sananvapaus on ensisijainen oikeus ja että siitä tehtävien poikkeusten on oltava hyvin kapea-alaisia.¹⁵⁹

Euroopan unionin tasolla sananvapaus on turvattu Euroopan perusoikeuskirjan 11 artiklassa. Artiklan 1 kohdan mukaan ”[j]okaisella on oikeus sananvapauteen. Tämä oikeus sisältää mielipiteenvapauden sekä vapauden vastaanottaa ja levittää tietoja tai ajatuksia viranomaisten siihen puuttumatta ja alueellisista rajoista riippumatta.” Tältä osin sisältö vastaa EIS:n sisältöä. Artiklan 2 kohdassa säädetään rajoitusedellytysten sijaan tiedotusvälineiden vapaudesta ja moniarvoisuudesta.

Sekä EIS:n että Euroopan perusoikeuskirjan sananvapauden määritelmät sisältävät kaksi ulottuvuutta. Artiklat turvaavat ensinnäkin oikeuden mielipiteisiin. Tätä oikeutta ei voida milloinkaan rajoittaa. Toinen ulottuvuus koskee tiedon ilmaisemista ja vastaanottamista.¹⁶⁰ Nämä vastaavat edellä 2.2.2. luvussa esiteltyjä puhujan ja kuuntelijan intressejä. On huomionarvoista, että oikeus tiedon vastaanottamiseen ei kuitenkaan sisällä oikeutta hankkia tietoa.¹⁶¹

Sananvapaudesta puhuttaessa viitataan usein tiedotusvälineisiin. On kuitenkin syytä muistaa, että sananvapaus kuuluu kaikille henkilöille. Lisäksi sananvapaus koskee kaikenlaisia tietoja, mielipiteitä ja ajatuksia, myös vähäpätöisiä. Tieto voidaan myös välittää

¹⁵⁹ Barendt 2005, s. 65.

¹⁶⁰ Pellonpää ym. 2018, s. 866.

¹⁶¹ Barendt 2005, s. 112.

kaikenlaisessa muodossa.¹⁶² Mitä enemmän puheenaihe herättää julkista mielenkiintoa, sitä varmemmin aihetta koskevat puheenvuorot on suojattu sananvapaudella.¹⁶³

3.2.3. Oikeus tulla unohdetuksi ja sananvapaus kollisiossa

3.2.3.1. Perusoikeuskollisiosta

Oikeus tulla unohdetuksi on edellä esitetyn mukaisesti henkilötietojen suojan ilmentymä. Kun oikeutta tulla unohdetuksi vastustetaan sananvapauden nimissä, tulee tutkittavaksi se, miten näiden kahden perusoikeuden kollisiotilanne tulee ratkaista. On huomattava, ettei oikeutta tulla unohdetuksi koskeva 17 artikla määrää sananvapautta automaattisesti henkilötietojen suojaa vahvemmaksi oikeudeksi. Artikla jättää sen sijaan tilaa ja jopa edellyttää oikeuksien välistä punnintaa. Perusoikeuskollisoiden ratkaisu tapahtuu viimekädessä tuomioistuimessa.

Perusoikeuskollisoiden perussääntö löytyy EU:n perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdasta, jonka mukaan siinä ”tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien käyttämisestä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla sekä kyseisten oikeuksien ja vapauksien keskeistä sisältöä kunnioittaen. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti rajoituksia voidaan säätää ainoastaan, jos ne ovat välttämättömiä ja vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia”.

Ainoastaan tilanteita, joissa kahden eri henkilön eri perusoikeudet ovat vastakkain, voidaan kutsua aidoksi perusoikeuskollisioksi. Saman henkilön eri perusoikeuksien ristiriita tai eri henkilöiden samaan perusoikeuteen perustuvat kilpailevat vaateet eivät ole varsinaisia kollisioita.¹⁶⁴ Rekisteröity ei siis voi vaatia samanaikaisesti sekä julkaisunsa poistamista oikeuteen tulla unohdetuksi vedoten että julkaisunsa säilyttämistä sananvapauden vedoten.

Tässä tutkielmassa vastakkain ovat rekisteröidyn oikeus tulla unohdetuksi eli oikeus henkilötietojen suojaan sekä henkilötiedon julkaisseen, kolmannen henkilön oikeus sananvapauteen. Käsillä on siis kahden eri henkilön eri perusoikeudet, joten kyse on aidosta perusoikeuskollisiossa. Tämän ristiriidan ratkaisemiseksi on siis sovellettava perusoikeuskollisiota koskevia oikeusohjeita.

¹⁶² Hirvelä – Heikkilä 2017, s. 912.

¹⁶³ Hirvelä – Heikkilä 2017, s. 914–917.

¹⁶⁴ Ks. tarkemmin Scheinin 2012, s. 125–132.

Oikeusnormit voidaan jakaa sääntöihin ja periaatteisiin. Säännöt ovat mustavalkoisia normeja, jotka joko soveltuvat ja määräävät jutun lopputuloksen tai eivät sovellu lainkaan. Ainoastaan niiden soveltamisala on tulkinnanvarainen. Sääntöjen substanssia ei koskaan punnita.¹⁶⁵ Periaatteet taas vaikuttavat jossain määrin kaikissa tapauksissa. Keskenään ristiriitaisten periaatteiden ulottuvuutta voidaan punnita. Tuomioistuimen tulee kuitenkin pyrkiä ottamaan kaikki asiaan vaikuttavat periaatteet huomioon ja toteuttamaan ne sääntöjen puitteissa niin pitkälle kuin mahdollista. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että perusoikeudet ovat periaatteita.¹⁶⁶

Praktisen konkordanssin eli käytännöllisen yhteiselämän teorian mukaan kollisiotilanteessa painoarvoa annetaan kaikille asiaan vaikuttaville perusoikeuksille ilman, että mikään niistä menettää voimassaoloaan. Perusoikeuksia on punnittava ja yhteen sovitettava siten, että ne kaikki voidaan toteuttaa niin suurissa määrin kuin on mahdollista. Praktisen konkordanssin mukaan ei ole olemassa perusoikeushierarkiaa, joka asettaisi perusoikeudet soveltamisjärjestykseen niiden arvon mukaan.¹⁶⁷

Praktisen konkordanssin teorian pohjalta voidaan todeta, että perusoikeuskollisiot tulee aina ratkaista yksittäistapauksittain perusoikeuksien mahdollisimman laajan toteutumisen turvaamiseksi. Oikeuden tulla unohdetuksi ja sananvapauden välisen ristiriidan kannalta on huomattava, että vaikka sananvapaus saisi yksittäistapauksessa suuremman painoarvon kuin henkilötietojen suoja, henkilötietojen ja yksityisyyden suoja eivät menetä kokonaan merkitystään eikä niiden voimassaolo lopu. Tämä on vahvistettu EU:n perusoikeuskirjan 54 artiklassa, jonka mukaan

Tämän perusoikeuskirjan määräysten ei saa tulkita antavan oikeutta ryhtyä sellaiseen toimintaan tai tehdä sellaista tekoa, jonka tarkoituksena on tehdä tyhjäksi jokin tässä perusoikeuskirjassa tunnustettu oikeus tai vapaus tai rajoittaa sitä laajemmalti kuin tässä perusoikeuskirjassa on sallittu.

Yksittäistapauksen perusteella ei voi myöskään vetää johtopäätöstä, että kaikissa sananvapauden ja henkilötietojen ja yksityisyyden suojan välisissä kollisiotilanteissa sananvapaus voittaisi aina. Sen sijaan kollisiota tulee tarkastella kaikkien asiaan vaikuttavien tekijöiden kannalta.

¹⁶⁵ Scheinin 2012, s. 133–134.

¹⁶⁶ Scheinin 2012, s. 133–134.

¹⁶⁷ Scheinin 2012, s. 135–136.

3.2.3.2. Tietosuojatyöryhmän tasapainotesti

Käsittelyn jatkaminen sananvapauteen nojaten rekisteröidyn poistopyynnöstä huolimatta perustuu rekisterinpitäjän tai kolmannen oikeutettuun etuun. Jotta käsittelyä voidaan jatkaa tällä perusteella, rekisterinpitäjän tulee punnita vastakkain rekisterinpitäjän tai kolmannen sekä rekisteröidyn intressejä. Tietosuojatyöryhmä on antanut ohjeistuksen henkilötietodirektiivin mukaisesta rekisterinpitäjän oikeutetusta edusta sekä siihen liittyvästä tasapainotestistä, jonka mukaan oikeutettuun etuun liittyviä intressejä punnittaessa tulee kiinnittää huomiota rekisterinpitäjän oikeutettuun etuun, rekisteröidyille aiheutuviin vaikutuksiin, väliaikaiseen tasapainoon sekä tietosuojan lisätakeisiin.¹⁶⁸

Ensinnäkin on siis tutkittava rekisterinpitäjän intressejä. Tutkimuksen kohteena olevassa tapauksessa rekisterinpitäjän tai kolmannen oikeutettu etu perustuu sananvapauteen. Tietosuojatyöryhmän mukaan käsittelyn tulee tällöin olla tarpeellista ja oikeasuhtaista. Sananvapaustapauksissa tulkinta-apuna tulee käyttää erityisesti EIT:n ratkaisukäytäntöä. Edelleen rekisterinpitäjän puolella voidaan ottaa huomioon myös laajemman yleisön intressit.¹⁶⁹

Toiseksi tulee huomioida vaikutukset rekisteröityyn. Käsittely saattaa vaikuttaa esimerkiksi rekisteröityä koskevaan päätöksentekoon tai johtaa syrjintään rekisteröityä vastaan. Edelleen rekisteröidyn maineen tai autonomian vaarantumisen riski tulee huomioida. Myös henkilötiedon luonne, käsittelytapa sekä rekisterinpitäjän ja rekisteröidyn välinen suhde tulee huomioida.¹⁷⁰

Tasapainotestin kolmas kohta koskee niin sanottua väliaikaista tasapainoa. Tällä tarkoitetaan rekisterinpitäjän käsittelytoimien yleistä lainmukaisuutta. Rekisterinpitäjän käsittelytoimien tulee esimerkiksi puuttua mahdollisimman vähän rekisteröidyn oikeuksiin. Tällöin oikeutetun edun soveltumisen todennäköisyys on korkeampi.¹⁷¹

Lopuksi rekisterinpitäjän on huomioitava mahdolliset ylimääräiset suojakeinot eli tietosuojan lisätakeet. Rekisterinpitäjä voi esimerkiksi rajoittaa kerättävän tiedon määrää tai lisätä anonymisointia.¹⁷²

¹⁶⁸ WP 217, s. 33.

¹⁶⁹ WP 217, s. 34–35.

¹⁷⁰ WP 217, s. 36–41.

¹⁷¹ WP 217, s. 41.

¹⁷² WP 217, s. 42.

Tietosuojatyöryhmä edellyttää, että tasapainotesti tulee tehdä ennen käsittelyn aloittamista ja mahdollisuuksien mukaan sen tulos tulee kirjata huolellisesti viranomaisia silmällä pitäen.¹⁷³ Sosiaalisessa mediassa tämä edellyttäisi ennakkosensuuria, eikä edellytys siksi mielestäni ole tarkoituksenmukainen tämän tyyppisessä käsittelyssä. Onkin huomioitava, että tasapainotesti koskee kaikenlaista käsittelyä, eikä ainoastaan tämän tutkimuksen kohteena olevia tilanteita.

Tietosuojatyöryhmän tasapainotesti on luotu kaikenlaisia käsittelytilanteita varten. Se ei yksinään tuo lisäarvoa sananvapauden ja oikeuden tulla unohdetuksi väliseen punnintaan. Siksi on syytä huomioida myös oikeuskäytäntö.

3.2.3.3. Sananvapauden suhde yksityisyyden suojaan oikeuskäytännössä

Tietosuojatyöryhmän julkaiseman tasapainotestiä koskevan ohjeen mukaan sananvapautta ja yksityisyydensuojaa koskevassa ristiriitatilanteessa tulee nojautua erityisesti EIT:n oikeuskäytäntöön.¹⁷⁴ Oikeuskäytännössä ei ole vielä tutkittu kattavasti oikeuden tulla unohdetuksi tai henkilötietojen suojan ja sananvapauden välistä kollisiotilannetta. Näistä syistä sananvapauden ja oikeuden tulla unohdetuksi välistä rajanvetoa tutkiessa on syytä kiinnittää huomiota sananvapauden ja yksityisyyden suojan väliseen rajanvetoon liittyvään – erityisesti EIT:n – runsaaseen oikeuskäytäntöön.

EIT:n oikeuskäytännön suhteen tulee huomioida, että sen toimivaltaan ei kuulu ratkaista suoraan ristikkäisten vaateiden esittäneiden subjektien riitaa. Sen sijaan EIT tutkii kansallisessa tuomioistuimessa ratkaistun asian osalta, onko *valtio* syyllistynyt ihmisoikeusloukkaukseen rajoittamalla valittajan ihmisoikeuksia toisen henkilön ihmisoikeuksien hyväksi.¹⁷⁵ EIT:ssa kantajana on valittaja, jonka ihmisoikeuksia on rajoitettu, ja vastaajana valtio, jota syytetään ihmisoikeuksien loukkaamisesta. Loukkaaminen voi perustua esimerkiksi liian korkeiden sanktioiden määräämiseen.

EIT on antanut kriteerit, joiden avulla sananvapauden ja yksityisyydensuojan välistä rajanvetoa on yksittäistapauksessa arvioitava. Jos kansallinen tuomioistuin on noudattanut alla olevia kriteereitä asian ratkaisussa, EIT ei lähtökohtaisesti muuta ratkaisua.¹⁷⁶

¹⁷³ WP 217, s. 43.

¹⁷⁴ WP 217, s. 35.

¹⁷⁵ Scheinin 2012, s. 131.

¹⁷⁶ Pellonpää ym. 2018, s. 927.

- 1) Onko puheella edistetty yleistä mielenkiintoa herättänyttä aihetta koskevaa keskustelua?
- 2) Mitkä ovat puheen kohteena olevan henkilön rooli ja tehtävät?
- 3) Miten henkilö on toiminut aiemmin ja onko tieto julkaistu jo aiemmin?
- 4) Miten tieto on hankittu ja pitääkö se paikkansa?
- 5) Missä valossa henkilö on esitetty julkaisussa?
- 6) Onko julkaisua levitetty edelleen ja missä määrin?
- 7) Mitä seuraamuksia julkaisusta on henkilölle eli miten vakavasta yksityiselämään puuttumisesta on kyse?
- 8) Onko julkaisijalle asetettu sanktioita ja mitä?¹⁷⁷

Lehdistöllä – ja analogisesti katsottuna myös muilla sananvapauttaan käyttävillä henkilöillä – on laaja sananvapaus, joka koskee kaikenlaisia mielipiteitä ja tietoja. Tähän oikeuteen sisältyy kuitenkin myös vastuu kunnioittaa muiden henkilöiden oikeuksia ja suojata heidän mainettaan.¹⁷⁸ Lähtökohta on se, että sananvapauden käyttäjä tuntee itse vastuuseensa liittyvät rajat. Valtion tehtävänä on puuttua toimintaan tarvittaessa.

Julkisuuden henkilöiden yksityisyyden suojaa arvioidaan eri tavalla kuin tavallisen yksityishenkilön suojaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei julkisuuden henkilöillä ole lainkaan yksityisyyden suojaa. Esimerkiksi ainoastaan yleisön uteliaisuuden tyydyttämiseksi hankitut tiedot julkisuuden henkilön yksityiselämästä kuuluvat tämän yksityisyyden suojan piiriin, eikä niitä saa julkaista.¹⁷⁹ Vastaavalla tavalla voitaneen arvioida sellaisen henkilön, jolla on paljon seuraajia sosiaalisessa mediassa, yksityisyyden suojan rajoja.

Sosiaalisessa mediassa toisen käyttäjän tietojen julkaisua voidaan perustella sillä, että henkilö on itsekkin ladannut omia henkilötietojaan internetiin. Henkilön aiempaa esiintymistä mediassa koskeva EIT:n kriteeri viittaa siihen, että tämä on varteenotettava argumentti. EIT on kuitenkin katsonut, ettei henkilön aiempi esiintyminen mediassa tai edes saman valokuvan aiempi julkaisu rajoita henkilön yksityisyyden suojaa ratkaisevasti näissä tilanteissa.¹⁸⁰ Ottaen huomioon henkilötietojen suojan laajemman alan ja oikeuden tulla unohdetuksi sanamuodon on selvää, että henkilön aiempi esiintyminen sosiaalisessa

¹⁷⁷ Hirvelä – Heikkilä 2017, s. 968–969; *Von Hannover v. Germany* (no. 2) [GC], 7.2.2012, nos. 40660/08+, kohdat 108–113; *Axel Springer AG v. Germany* [GC], 7.2.2012, no. 39954/08, kohdat 89–95.

¹⁷⁸ Pellonpää ym. 2018, s. 926.

¹⁷⁹ Pellonpää ym. 2018, s. 927.

¹⁸⁰ Pellonpää ym. 2018, s. 927.

mediassa ei estä häntä vaatimasta henkilötietojensa poistamista, jos hänellä on vaatimukselleen perusteltu, esimerkiksi yksityisyyden suojaan liittyvä, syy. Toisaalta voidaan ottaa huomioon myös henkilön maine: Sosiaalinen media mahdollistaa itsensä ”brändäämisen”. Käyttäjät voivat miettiä tarkkaan, millaisia julkaisuja he tekevät itsestään ja millaisen kuvan he haluavat antaa muille. Muiden tekemät käyttäjän omasta brändistä poikkeavat julkaisut voivat aiheuttaa hallaa käyttäjälle. Tämä on mielestäni huomioitava arvioitaessa henkilön aiempaa esiintymistä sosiaalisessa mediassa. Mitä selvemmin kiistanalainen julkaisu poikkeaa käyttäjän omista julkaisuista, sitä enemmän tämän kriteerin tulee kallistua yksityisyyden suojan puolelle. Näin on erityisesti, jos kiistanalainen julkaisu ulottuu selvästi pidemmälle käyttäjän yksityisyyden suojan alaan kuuluvalla alueella kuin käyttäjän normaalit julkaisut. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei julkaisu olisi oikeutettu muiden kriteerien nojalla.

Valokuvien osalta EIT on katsonut, että henkilöllä on yksityisyyden suojan nojalla oltava oikeus päättää valokuvansa julkaisusta. Sananvapaus suojaa valokuvien julkaisua, mutta EIT:n mukaan valokuviin voi herkästi sisältyä yksityisyyden suojan piiriin kuuluvaa tietoa. Valokuvan julkaisijan on otettava huomioon muiden henkilöiden oikeudet ja maineen suojeleminen. Valokuvan arvioinnissa kiinnitetään lisäksi huomiota olosuhteisiin, joissa valokuva on otettu ja seurauksiin, joita valokuvan julkaisu aiheuttaa. Tämä koskee myös kirjoitettuja artikkeleita.¹⁸¹

3.3. Yhdysvaltalainen sääntely

3.3.1. Yksityisyys ja sananvapaus Yhdysvalloissa

Tähän asti olen käsitellyt eurooppalaista lainsäädäntöä ja oikeuskäsitystä. Koska tietosuoja-asetus on eurooppalainen säädös, sitä tulkitaan luonnollisesti eurooppalaisen oikeuskäsityksen valossa. Merkittävä osa suosituimmista sosiaalisen median kanavista on kuitenkin kotoisin Yhdysvalloista, jossa oikeuskäsitys sananvapaudesta ja yksityisyydestä on hyvin erilainen kuin Euroopassa. Oikeudellisen ympäristön erilaisuus vaikuttaa sosiaalisen median kanavien toimintatapoihin myös Euroopassa. Siksi käsittelen seuraavaksi yhdysvaltalaisista käsitystä sananvapaudesta, yksityisyydestä ja oikeudesta tulla unohdetuksi.

¹⁸¹ Pellonpää ym. 2018, s. 926–928.

Yhdysvalloissa eurooppalaisia perusoikeuksia vastaavat oikeudet löytyvät vuonna 1791 ratifioidusta *Bill of Rights* -nimisestä asiakirjasta, joka sisältää lisäyksiä Yhdysvaltain perustuslakiin¹⁸². Historiallisesti Bill of Rights kytkeytyy Yhdysvaltojen itsenäistymiseen, koska asiakirjan tarkoituksena oli Yhdysvaltojen perustajien (*Fouders*) mukaan se, ettei Yhdysvallat olisi koskaan yhtä huono kuin sen entinen emämaa, Iso-Britannia¹⁸³. Tästä näkökulmasta on helppo ymmärtää jäljempänä käsiteltävien oikeuksien vahva kytkös valtion.

Perustuslain ensimmäinen lisäys käsittelee muun muassa sananvapautta:

Congress shall make no law respecting an establishment of religions, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of speech, or of the press; or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the Government for a redress of grievances.

Sananvapauden katsotaan olevan yksilön oikeus lausua mielipiteensä. Erityisesti se on vapaus valtion sananvapautta rajoittavia toimia vastaan ja vapaus lausua mielipiteensä valtiosta. Tuomioistuimet eivät lähtökohtaisesti edes tutki sananvapautta koskevia tapauksia, joihin valtio ei liity millään tavalla.¹⁸⁴

Yksityisyyden suojasta säädetään perustuslain neljännessä lisäyksessä:

The right of the people to be secure in their persons, houses, papers, and effects, against unreasonable searches and seizures, shall not be violated, and no Warrants shall issue, but upon probable cause, supported by Oath or affirmation, and particularly describing the place to be searched, and the persons or things to be seized.

Yhdysvaltalainen yksityisyyskäsite sisältää ennen kaikkea kodin suojan valtion puuttumista vastaan.¹⁸⁵ Yhdysvaltalaisen käsityksen mukaan valtio on yksityisyyden pahin vihollinen. Kuten sananvapauden kohdalla, myös yksityisyyden suojan loukkaamista koskevan oikeustapauksen lopputulos voi riippua siitä, onko valtio jollain tapaa osallinen tapauksessa. Näin on erityisesti, jos tapaus liittyy loukatun henkilön kotiin tai kehoon.¹⁸⁶ Yhdysvaltalaisessa kulttuurissa yksityisyyden suoja ei loukkaa esimerkiksi yritysten tapa kerätä ja hyödyntää kuluttajien henkilötietoja. Lainsäädännöllinen ero heijastuu

¹⁸² The Bill of Rights: A Transcription. <https://www.archives.gov/founding-docs/bill-of-rights-transcript> (viimeksi vierailtu 1.6.2018).

¹⁸³ McCollum 2008, s. 186.

¹⁸⁴ McCollum 2008, s. 186–187.

¹⁸⁵ Whitman 2004, s. 1161–1162.

¹⁸⁶ Whitman 2004, s. 1215–1216.

myös muualle kulttuuriin: eurooppalaiset ovat usein häkeltyneitä siitä, miten henkilökohtaisia asioita yhdysvaltalaiset saattavat jakaa tuntemattomien kanssa.¹⁸⁷

Yhdysvaltalaisesta näkökulmasta eurooppalainen yksityisyyskäsite nojaa liikaa henkilön kunniaan ja maineeseen. Eurooppalaisella on oikeus kontrolloida julkisuuskuvansa. Yksityisyyden pahimmat viholliset ovat media tai muu ulkopuolinen taho, joka levittää yksityiseksi katsottavaa tietoa.¹⁸⁸ Yhdysvaltalaisten mielestä eurooppalainen yksityisyys- ja sananvapauskäsitelmä mahdollistaa esimerkiksi sen, että julkisuuden henkilöt voivat kontrolloida julkisuuskuvansa liiankin helposti.¹⁸⁹ Merkittävä ero näiden kahden kulttuurin välillä liittyykin yksityisyyden suojaamiseen: Eurooppalaisessa oikeuskulttuurissa yksityiset tahot voivat syyllistyä herkemmin yksityisyyden suojan loukkaukseen kuin Yhdysvalloissa. Eurooppalaiset luottavatkin enemmän valtioon kuin yksityisiin tahoihin henkilötietojensa suojaamisessa, mikä sotii yhdysvaltalaisesta näkemystä vastaan.¹⁹⁰ Yhdysvalloissa valtion tulee useimmiten olla jollain tapaa osallinen toimintaan, jotta loukkaus voisi tulla kyseeseen. Tästä on kuitenkin poikkeuksia.

Tästä näkemyserosta johtuen yhdysvaltalaiset suhtautuvat oikeuteen tulla unohdetuksi kriittisesti. Yhdysvaltalaisen oikeuskäsityksen mukaan sananvapaus voittaa aina tällaiset vaatimukset.¹⁹¹ Tällainen henkilön yksityisyyteen kytkeytyvä oikeus, joka mahdollistaa henkilön maineenhallinnan, ei olisi edes mahdollinen Yhdysvalloissa, koska edellä esitetyn mukaisesti maine ei ole osa yhdysvaltalaisesta yksityisyyskäsitelmästä. Päinvastoin, totuudenmukaista – vaikkakin nolostuttavaa tai henkilön mainetta tahrivaa – puhetta rajoitetaan Yhdysvalloissa vain äärimmäisen harvoin.¹⁹² Todettakoon kuitenkin, että niin Yhdysvalloissa kuin Euroopassakin riittävän vakava maineen tahraus voi kuitenkin antaa aihetta kunnianloukkaussyytteelle.

3.3.2. *Sananvapauden suhde yksityisyyden suojaan Yhdysvalloissa*

Yhdysvalloissa tunnetaan neljä pääasiallista tapaa loukata yksityisyyttä: yksityiseksi luokiteltavien tietojen jakaminen, henkilötietojen (kaupallinen) hyödyntäminen, henkilön esittäminen väärässä valossa sekä yksityisyyden suojan piiriin tunkeutuminen. Käsitteet

¹⁸⁷ Whitman 2004, s. 1155–1157.

¹⁸⁸ Whitman 2004, s. 1161.

¹⁸⁹ Whitman 2004, s. 1169.

¹⁹⁰ Whitman 2004, s. 1193 alaviiteineen.

¹⁹¹ Rosen 2011, s. 347.

¹⁹² Rosen 2011, s. 350.

ovat vahingonkorvausoikeudellisia (*tort*).¹⁹³ Käsitteistä ensimmäinen on eniten ristiriidassa sananvapauden kanssa.¹⁹⁴

Yksityiseksi luokiteltavien tietojen jakaminen loukkaa yksityisyyttä, kun yksityiselle tiedolle annetaan julkisuutta, ja tämä loukkaa tiedon kohdetta. Loukkauksen kriteerit ovat ristiriidassa sananvapauden kanssa.¹⁹⁵ Lähtökohtaisesti Yhdysvalloissa katsotaan, että sananvapaus voittaa yksityisyyden näissä tilanteissa.¹⁹⁶ Tämä tarkoittaa, että myös sosiaalisessa mediassa levitetyt tiedot saavat suojaa sananvapauden nojalla. Pääsäännöstä on kuitenkin muutama poikkeus.

Yksityisyyden suoja voittaa sananvapauden ensinnäkin silloin, kun jaettu tieto ei ole totta. Tällöin tiedon jakaja saattaa syyllistyä kunnianloukkaukseen. Lehdistö saa kuitenkin tältä osin erityistä suojaa: lehdistö syyllistyy kunnianloukkaukseen vain, jos ne ovat tietoisesti jakaneet valheellista tietoa.¹⁹⁷

Toisekseen yksityisyyden suoja voittaa sananvapauden, jos jaettu tieto on hankittu laittomin keinoin. On kuitenkin huomattava, että Yhdysvalloissa on oikeuskäytännössä tehty selvä ero yhtäältä tietojen *hankkimisen* ja toisaalta tietojen *jakamisen* suhteen. On näet mahdollista, että tietojen julkaiseminen saa suojaa sananvapauden nojalla, mutta tietojen hankkijaa rangaistaan tietojen laittomasta hankkimisesta. Täten esimerkiksi laittomasti nauhoitettu puhelinkeskustelu voidaan julkaista puhelun osapuolten vastustuksesta huolimatta.¹⁹⁸

Kolmanneksi yksityisyyden suoja voittaa sananvapauden silloin, kun tieto ei ylitä uutiskynnystä. Yleisöllä tulee siis olla tietyn tason ylittävä intressi tiedon saamiseen. Mitä pienempi intressi, sitä matalampaa suojaa sananvapaus tiedolle tarjoaa. Tältä osin yhdysvaltalaiset tuomioistuimet vaikuttavat erittäin varovaisilta erityisesti eurooppalaisiin tuomioistuimiin verrattuna, koska jopa raiskauksen uhrin nimen katsotaan olevan sananvapauden suojaamaa tietoa Yhdysvalloissa. Tuomioistuimet katsovat nimittäin, että tiettyjen

¹⁹³ Richards 2012, s. 256.

¹⁹⁴ Richards 2012, s. 258–259.

¹⁹⁵ Richards 2012, s. 259.

¹⁹⁶ Richards 2012, s. 265.

¹⁹⁷ Richards 2012, s. 268.

¹⁹⁸ Richards 2012, s. 268–269; *Bartnicki v. Vopper*, 532 U.S. 514 (2001).

aiheiden kieltäminen tarkoittaa sensuuria. Täten yksityisyyden suoja voittaa sananvapauden tällä perusteella ainoastaan kaikista äärimmäisimmissä tapauksissa, kuten seksivideon vuotamisen yhteydessä.¹⁹⁹

Neljäs poikkeus pääsääntöön on valtion etu ja kansallinen turvallisuus. Tämä poikkeus koskee tosia tietoja, joiden jakaminen aiheuttaa vaaraa kansalliselle turvallisuudelle. Tällaisia tietoja voivat olla esimerkiksi sotilassalaisuudet.²⁰⁰

Edellä esitetyistä poikkeuksista kolmas eli uutiskynnyksen ylittämistä koskeva poikkeus vertautuu parhaiten eurooppalaiseen oikeuteen tulla unohdetuksi. Poikkeuksen korkealle asetettu rima auttaa ymmärtämään, miksi Yhdysvalloissa on suhtauduttu kriittisesti tähän oikeuteen. Vaikuttaisi siltä, että Yhdysvalloissa sosiaalisessa mediassa jaetut kuvat ja muut henkilötiedot saavat käytännössä aina sananvapauden suoja, ellei jaettu tieto ole sisällöltään poikkeuksellisen loukkaavaa. Yhdysvalloissa tutkijat ovat suhtautuneet kriittisesti ajatukseen, että sosiaalisen median kanavat joutuisivat tekemään aiemmin tuomioistuimille kuuluneita päätöksiä yksityisyyden ja sananvapauden välisestä rajanvedosta. Erityisen huolestuttavana pidetään sitä, että tiedot poistettaisiin epäselvissä tapauksissa käytännössä aina korkeiden sanktioiden vuoksi.²⁰¹

4. Oikeus tulla unohdetuksi käytännössä – sosiaalisen median käyttöehdoista

4.1. Facebook

4.1.1. Yleistä

Edellä on käsitelty tietosuoja-asetuksen 17 artiklan mukaisesta poistopyynnöstä seuraavaa päätöksentekoprosessia teoriassa. Tässä luvussa käsitelen sitä, miten tietojen poistaminen on järjestetty käytännössä eri sosiaalisen median kanavissa ja miten tietojen poistomahdollisuus näyttäytyy käyttäjille. Olen valinnut käsiteltäviksi kanaviksi kaksi internetmaailman suuryritystä, Facebookin ja Googlen. Erityisesti Facebook ja sen tietosuojaikäytännöt ovat olleet otsikoissa säännöllisin väliajoin. Google taas on viime vuosina

¹⁹⁹ Richards 2012, s. 269.

²⁰⁰ Richards 2012, s. 269–270.

²⁰¹ Rosen 2012, s. 90–91.

muistettu tietosuojaan saralla Google v. Spain ratkaisusta sekä sen hakukoneen linkkien poistamiskäytännöstä. k

Facebookin omistamat sovellukset, kuten Facebook, WhatsApp ja Instagram, kuuluvat maailman suosituimpiin sosiaalisen median kanaviin ja sovelluksiin.²⁰² Viime aikoina tietoturvarikkomusten²⁰³ takia kyseenalaiseen valoon joutuneen yrityksen missiona on luoda ”avoimempi ja läpinäkyvämpi” maailma.²⁰⁴ Facebookin eri sovelluksille on osin erilliset ja osin yhteiset käyttöehdot ja käytännöt. Johdonmukaisuussyistä tutkin tässä ai-noastaan Facebookin ehtoja ja käytäntöjä.

Facebookin tietosuojaan liittyvät käyttöehdot ja käytännöt on jaettu useaan eri osaan ja ne löytyvät eri sivuilta. Ensinnäkin Facebook on listannut erillisellä sivulla tietosuoja-asetuksen 6 artiklan mukaiset lailliset perusteensa henkilötietojen käsittelylle.²⁰⁵ Toisekseen Facebook on eritellyt sen toimintaa ohjaavat niin sanotut Facebook-periaatteet.²⁰⁶ Kolmanneksi Facebookin käyttöehdoissa on määritelty Facebookin ja käyttäjän välinen sopimus.²⁰⁷ Neljänneksi Facebookin tietosuoja- ja yksityisyyskäytäntö löytyy erilliseltä verkkosivulta.²⁰⁸ Viidenneksi Facebook-käyttäjien julkaiseman sisällön pelisäännöt on kirjoitettu Facebookin yhteisönormeihin.²⁰⁹ Näiden teoreettisten ohjeiden ja ehtojen lisäksi Facebook on koonnut lukuisan määrän käytännön ohjeita erilaisiin tilanteisiin ohje- ja tukikeskukseensa.²¹⁰

4.1.2. Facebookin oikeudelliset perusteet henkilötietojen käsittelylle

Oikeuden tulla unohdetuksi kannalta on tärkeää tietää, mihin juridisiin seikkoihin Facebook perustaa henkilötietojen käsittelyn. Käsittelyperuste määrittelee tarkemmin rekisteröidyn oikeuden tarkemman sisällön ja laajuuden suhteessa rekisterinpitäjään.

²⁰² Hänninen, Kari: Facebook hiipuu, mutta tämä tilasto todistaa, että yhtiö porskuttaa yhä. Kauppalehti, 14.3.2018.

²⁰³ Ks. edellä luku 2.1.1.

²⁰⁴ Facebook-periaatteet. <https://www.facebook.com/principles.php> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

²⁰⁵ Facebookin lailliset perusteet henkilötietojen käsittelylle. https://www.facebook.com/about/privacy/legal_bases (viimeksi vierailtu 6.7.2018).

²⁰⁶ Facebook-periaatteet. <https://www.facebook.com/principles.php> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

²⁰⁷ Käyttöehdot. <https://www.facebook.com/legal/terms> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

²⁰⁸ Tietokäytäntö. <https://www.facebook.com/about/privacy> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

²⁰⁹ Yhteisönormit. <https://www.facebook.com/communitystandards/> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

²¹⁰ Ohje- ja tukikeskus. <https://www.facebook.com/help/> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

Facebook muistuttaa yleisesti ennen käsittelyperusteiden luettelemista, että rekisteröidyllä on oikeus pyytää muun muassa tietojensa poistamista tietosuoja-asetuksen nojalla riippumatta sovellettavasta oikeudellisesta perusteesta.²¹¹

Facebook katsoo olevansa sopimussuhteessa käyttäjiensä kanssa. Täten on luontevaa, että sen ensisijainen tietojenkäsittelyperuste on sopimuksen täyttäminen eli esimerkiksi Facebook-tuotteiden tarjoaminen. Facebook muistuttaa, että käyttäjällä on halutessaan oikeus siirtää tietonsa Facebookin asetusten kautta. Tietojen poistamisesta ei ole erillistä mainintaa tässä yhteydessä.²¹²

Sopimuksen lisäksi Facebook käsittelee joitain tietoja suostumuksen perusteella. Tässä yhteydessä Facebook muistuttaa, että rekisteröidyllä on aina oikeus peruuttaa antamansa suostumus sekä siirtää tietonsa asetusten kautta.²¹³

Kolmas Facebookin listaama käsittelyperuste on Facebookin edut tai kolmannen osapuolen oikeutetut edut silloin, kun rekisteröidyn edut eivät niitä syrjäytä. Tällä viitataan tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan f alakohtaan. Facebookin mukaan se ei voi aina käsitellä alaikäisten tietoja sopimusperusteisesti, jolloin tietojenkäsittelyn on perustuttava Facebookin etuihin. Näitä etuja ovat muun muassa alaikäisten sananvapauden ja osallistumisoikeuden sekä turvallisuuden edistäminen. Muutoin Facebook käsittelee henkilötietoja 6 artiklan 1 kohdan f alakohdan perusteella tarjotakseen analyysitietoja ja muita yrityspalveluita sekä lähettääkseen markkinointiviestejä käyttäjilleen. Edelleen Facebook tekee yhteisölle hyödyllistä tutkimusta ja innovaatiota ja jakaa tietoa muille, kuten lainvalvontaviranomaisille. Tämän käsittelyperusteen osalta rekisteröidyllä on oikeus vastustaa käsittelyä sekä pyytää käsittelyn rajoittamista asetusten kautta. Rekisteröidyn vastausetta tutkittaessa huomioidaan ”käyttäjimmme kohtuulliset odotukset; edut ja riskit sinulle, meille, muille käyttäjille tai kolmansille osapuolille; ja muut saatavilla olevat keinot saman tarkoituksen saavuttamiseksi, jotka voivat olla vähemmän yksityisyyteen kajoavia, ja joiden toteutus ei vaadi suhteettoman suuria toimenpiteitä”. Alaikäisten rekisteröityneiden ikä otetaan huomioon päätöstä tehtäessä.²¹⁴

²¹¹ Facebookin lailliset perusteet henkilötietojen käsittelylle. https://www.facebook.com/about/privacy/legal_bases (viimeksi vierailtu 6.7.2018).

²¹² Facebookin lailliset perusteet henkilötietojen käsittelylle. https://www.facebook.com/about/privacy/legal_bases (viimeksi vierailtu 6.7.2018).

²¹³ Facebookin lailliset perusteet henkilötietojen käsittelylle. https://www.facebook.com/about/privacy/legal_bases (viimeksi vierailtu 6.7.2018).

²¹⁴ Facebookin lailliset perusteet henkilötietojen käsittelylle. https://www.facebook.com/about/privacy/legal_bases (viimeksi vierailtu 6.7.2018).

Muita Facebookin käsittelyperusteita ovat lisäksi oikeudellisen velvoitteen noudattaminen, rekisteröidyn tai toisen henkilön elintärkeiden etujen suojaamisen sekä yleisen edun nimissä suoritettavat tehtävät. Näistä ainoastaan viimeisen osalta Facebook huomauttaa erikseen, että rekisteröidyllä on oikeus vastustaa henkilötietojen käsittelyä tai pyytää käsittelyn rajoittamista.²¹⁵ Toisaalta kahden ensin mainitun perusteen osalta käsittelyn vastustamisen tai poistopyynnön hyväksyminen ei välttämättä edes tulisi kyseeseen.

Käsittelyperusteita koskeva verkkosivu on vaikeasti löydettävissä. Ulkomuotonsa perusteella sivun ainoa tarkoitus on täyttää lain edellyttämä velvoite ilmoittaa käsittelyperusteet eikä niinkään tarjota aitoa informaatiota kuluttajille. On silti jossain määrin harhaanjohtavaa, että Facebook muistuttaa rekisteröidyn oikeuksista vain tiettyjen käsittelyperusteiden kohdalla. Käsittelyperusteita koskevan sivun alussa Facebook kuitenkin toteaa, että rekisteröidyllä on aina oikeus pyytää pääsyä tietoihinsa, niiden korjausta tai poistamista riippumatta käsittelyperusteesta.²¹⁶ Täten Facebook voinee väittää ainoastaan korostaneensa rekisteröidyn tiettyjä oikeuksia tiettyjen käsittelyperusteiden kohdalla.

4.1.3. Facebook-periaatteet ja sallittu sisältö

Facebook-periaatteet ohjaavat Facebookin toimintaa yleisellä tasolla. Kaikki Facebookin muut ehdot ja käytännöt sekä Facebookin ja sen käyttäjien oikeudet ja vastuut perustuvat näille periaatteille. Facebook-periaatteet painottavat pehmeitä arvoja, kuten vapautta ja tasa-arvoa. Tämän tutkielman kannalta tärkeimmät periaatteet ovat ”tietojen omistajuus ja hallinta”, jonka mukaan käyttäjä omistaa itse tietonsa ja hänellä on oikeus myös niiden tietojen poistamiseen, sekä ”vapaus jakaa ja pitää yhteyttä” ja ”vapaa tiedonkulku”, jotka kuvastavat sananvapautta ja siihen liittyvää oikeutta vastaanottaa tietoa. Mainittakoon myös, että sosiaalisen arvon periaatteen mukaan ihmisillä on ”vapaus rakentaa luottamusta ja mainetta” Facebookissa. Tästä voitaneen vetää löyhä yhteys eurooppalaiseen yksityisyyskäsitykseen.²¹⁷ Tutkitaan näitä periaatteita tarkemmin.

Ensimmäinen tämän tutkielman kannalta tärkeä periaatekokonaisuus koskee sananvapautta. Ihmisillä on Facebook-periaatteiden mukaan ”oltava vapaus jakaa mitä tahansa haluamiaan tietoja missä tahansa välineessä ja missä tahansa muodossa”. Tämä periaate

²¹⁵ Facebookin lailliset perusteet henkilötietojen käsittelylle. https://www.facebook.com/about/privacy/legal_bases (viimeksi vierailtu 6.7.2018).

²¹⁶ Facebookin lailliset perusteet henkilötietojen käsittelylle. https://www.facebook.com/about/privacy/legal_bases (viimeksi vierailtu 6.7.2018).

²¹⁷ Facebook-periaatteet. <https://www.facebook.com/principles.php> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

on ensimmäinen kaikista Facebook-periaatteista ja siten kenties kaikista tärkein.²¹⁸ Samantyylinen, sananvapauteen viittaava retoriikka toistuu myös käyttäjien julkaisemaa sisältöä sääntelevissä Facebookin yhteisönormeissa, joissa taas painotetaan yhteisten pelisääntöjen tärkeyttä mahdollisimman laajan ja vapaan kommunikaation mahdollistamiseksi. Edelleen yhteisönormien mukaan Facebookin tavoitteena on, että ”kaikki saavat äänensä kuuluviin” ja siksi rajanvetotilanteissa päädytään ennemmin sallimaan sisältö kuin poistamaan se.²¹⁹ Facebook pitää siis sananvapautta ensisijaisena suhteessa muihin sääntöihin, ellei kyseessä ole selkeä sääntörikkomus.

Toinen tärkeä periaatekokonaisuus eli tietojen omistajuus²²⁰ on vahvistettu Facebookin käyttöehdoissa. Käyttöehdoissa on myös muistutettu, että käyttäjällä on halutessaan mahdollisuus poistaa käyttäjätilinsä ja sisällönsä, mutta että muille jaettu sisältö saattaa pysyä yhä näkyvissä.²²¹ Tietokäytännön mukaan poistomahdollisuus koskee ainoastaan käyttäjän itse antamia ja jakamia tietoja, eli toisin sanoen käyttäjä ei voi itse poistaa muiden käyttäjien hänestä jakamaa tietoa. Muiden jakamia tietoja ei poisteta tässä yhteydessä, koska ne eivät Facebookin määritelmän mukaan kuulu käyttäjän profiiliin. Käyttäjän omat tiedot on mahdollista poistaa käyttäjän tilin asetuksista.²²²

Jos käyttäjä haluaa yksityisyyden suojaansa vedoten saada itseään koskevan, kolmannen julkaiseman sisällön poistettua, Facebook kehottaa ensisijaisesti ilmiantamaan sisällön.²²³ Sisältö voidaan ilmiantaa helposti parilla klikkauksella.²²⁴ Ilmiantamista virallisemmän oloinen keino on täyttää lomake, jolla voi ilmoittaa yksityisyydensuojan rikkomisesta. Facebookin ohje- ja tukikeskuksesta löytyvä lomake on vaikea löytää, ellei tiedä mitä etsiä. Lomakkeella voi ilmoittaa ainoastaan valokuviiin tai videoihin liittyviä loukkauksia,

²¹⁸ Facebook-periaatteet. <https://www.facebook.com/principles.php> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

²¹⁹ Yhteisönormit. <https://www.facebook.com/communitystandards/> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

²²⁰ Tietojen omistajuudella ei sinällään ole tietosuojasetuksen tai tämän tutkielman kannalta merkitystä, koska oikeus tulla unohdetuksi koskee rekisteröidyn henkilötietoja riippumatta siitä, kenen hallussa tai omistuksessa tiedot ovat. Toisaalta voidaan pohtia sitä, ovatko henkilötiedot sellaisia varallisuus oikeuksia, joihin voi ylipäätään liittyä omistusoikeus. Facebookin kannan mukaan ilmeisesti ovat. Tämän taustalla saattaa olla esimerkiksi tarve korostaa, ettei Facebook ole vastuussa julkaistusta sisällöstä. Sen sijaan esimerkiksi Suomessa on katsottu, että tietoa ei voi omistaa, mutta siihen voi liittyä esimerkiksi tekijänoikeuksia (ks. Pitkänen – Tiilikka – Warma 2013, s. 11).

²²¹ Käyttöehdot. <https://www.facebook.com/legal/terms> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

²²² Tietokäytäntö. <https://www.facebook.com/about/privacy> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

²²³ Tietokäytäntö. <https://www.facebook.com/about/privacy> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

²²⁴ Asioiden ilmiantaminen. <https://www.facebook.com/help/181495968648557?ref=dp> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

ja se on erilainen riippuen siitä, asuuko käyttäjä Yhdysvalloissa vai sen ulkopuolella. Facebook myös toteaa, ettei se ilmoita käyttäjälle erikseen prosessin etenemisestä.²²⁵ Mainittakoon, että tietosuoja-asetuksen 12 artiklan mukaan rekisterinpitäjän tulee informoida rekisteröityä siitä, mihin toimenpiteisiin poistopyynnön johdosta on ryhdytty.

Facebookissa julkaistavan sisällön hyväksyttävyyys määritellään Facebookin yhteisönormeissa. Vaikka sananvapaus on ensisijainen rajanvetotapauksissa, tietyt kriteerit täyttävä sisältö on kiellettyä ja poistetaan.²²⁶ Ensinnäkin Facebook on kieltänyt kaikenlaisen kiusaamisen sivustollaan. Kiusaamista koskevan säännön mukaan kaikenlaista halventavaa sisältöä tai uhkailua sisältävien sisältöjen julkaisu on kiellettyä. Lisäksi alaikäisiä koskee joitain erityissäännöksiä.²²⁷ Tämän kategorian ehdot täyttävät julkaisut menevät jossain määrin myös kunnianloukkauksen puolelle. Joka tapauksessa kiusaamisen tunnusmerkit täyttävät julkaisut lienevät sellaisia, jotka voitaisiin poistaa oikeuden tulla unohdetuksi nojalla. On vaikea uskoa, että sananvapaus voisi tällaisessa tapauksessa olla henkilötietojen suoja vahvempi oikeus, ellei kyse ole esimerkiksi tietoisuuden herättäminen verkkokiusaamisesta. Tässäkin tapauksessa ainakin uhrin nimi ja tunnistetiedot katsottaisiin eurooppalaisessa oikeuskäytännössä luultavasti yksityisyydensuojan suojaamiksi tiedoiksi. Yhdysvalloissa tilannetta tulkittaisiin luultavasti toisin.

Toiseksi Facebook kieltää suoraan yksityisyysrikkomukset ja muistuttaa kuviin liittyvästä yksityisyyden suojasta. Tämä kategoria kieltää ensisijaisesti julkaisemasta identiteettivarkauden tekemistä helpottavaa tietoa tai potilastietoja. Kiellettyä on myös julkaista yksityiskohtaista tietoa henkilöiden virallisista dokumenteista ja todistuksista sekä, yhdysvaltalaiseen yksityisyysnäkemykseen sopien, tietyt kriteerit täyttäviä kuvia ihmisten yksityisasunnoista.²²⁸

Valokuvien ja videoiden osalta Facebookilla on muutama erityissääntö:

Saatamme poistaa ilmiannetun kuvan tai videon ihmisistä, jos kuvamateriaalissa esiintyvä henkilö täyttää seuraavat ehdot:

²²⁵ Ilmoita yksityisyydensuojan rikkomisesta. <https://www.facebook.com/help/contact/144059062408922> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

²²⁶ Yhteisönormit. <https://www.facebook.com/communitystandards/> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

²²⁷ Yhteisönormit: 9. Kiusaaminen. <https://www.facebook.com/communitystandards/safety/bullying/> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

²²⁸ Yhteisönormit: 11. Yksityisyysrikkomukset ja kuvien yksityisyysoikeudet. https://www.facebook.com/communitystandards/safety/privacy_violations_image_rights (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

- *Kuvamateriaalissa esiintyvä henkilö on alle kolmetoistavuotias alaikäinen ja hän, hänen vanhempansa tai laillinen huoltajansa ilmiantaa sisällön.*
- *Kuvamateriaalissa esiintyvän alaikäisen henkilön ikä on kolmesta- toista kahdeksaantoista vuoteen ja hän ilmiantaa sisällön itse.*
- *Kuvamateriaalissa esiintyvä henkilö on aikuinen ja sisällön ilmiantaa aikuinen Yhdysvaltain ulkopuolella ja soveltuva laki antaa oikeuden poistamiseen.*
- *Kuvamateriaalissa esiintyvä henkilö on kyvytön ilmiantamaan sisältöä itse.²²⁹*

Ehdot kuvastavat selvästi tietosuoja-asetuksen oikeutta tulla unohdetuksi. Alaikäisen suoja on vahva myös Yhdysvalloissa, mutta aikuisten osalta ainoastaan Yhdysvaltojen ulkopuolella asuvalla käyttäjällä voi olla oikeus tulla unohdetuksi, jos soveltuva lainsäädäntö sen sallii. Lavea muotoilu viitanee siihen, ettei oikeudesta tulla unohdetuksi ole vielä oikeuskäytäntöä ja siksi Facebook varaa oikeuden tutkia sisältöä näissä tapauksissa tapauskohtaisesti kontekstissaan. On myös huomattava, ettei oikeus tulla unohdetuksi ole tässäkään ehdoton. Facebook toteaa nimenomaisesti, että se *saattaa* poistaa kyseessä olevan sisällön. Facebook-periaatteiden vahva sananvapausideologia huomioiden sisällön julkaisseen käyttäjän sananvapaudelle annettaneen suuri painoarvo poistamisen edellytyksiä tutkiessa.

Muiden sisältöjen kuin videoiden ja valokuvien osalta yksityisyydensuoja on rajoitettu erittäin henkilökohtaiseen tietoon sekä virallisiin dokumentteihin ja identiteettivarkauksia helpottaviin tietoihin. Mahdollisesti Facebook on pitänyt tärkeänä tehdä tarkempaa rajanvetoa sääntöjen selkeyttämiseksi ja pitänyt valokuvista ja videoista aiheutuvaa yksityisyydensuojan loukkausta vakavampana ja ongelmallisempänä kuin muista sisällöistä aiheutuvaa loukkausta. Muiden sisältöjen asema on tällä perusteella epäselvä. Voitaneen pitää jopa todennäköisenä, että jos käyttäjä tahtoo yhteisönormeissa luettelemattoman tiedon poistettavaksi, hän joutuu viemään asiansa eteenpäin viranomaiselle.

4.1.4. Huomioita

Facebook on implementoinut oikeuden tulla unohdetuksi käyttäjän itse jakamien tietojen osalta varsin hyvin. Poistolinkki on helppo löytää, ja Facebookin tietokäytännön perusteella tiedot todella poistetaan lopullisesti jonkin ajan kuluessa.²³⁰ Kolmansien jakaman

²²⁹ Yhteisönormit: 11. Yksityisyysrikkomukset ja kuvien yksityisyysoikeudet. <https://www.facebook.com/communitystandards/safety/privacy-violations-image-rights> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

²³⁰ Tietokäytäntö. <https://www.facebook.com/about/privacy> (viimeksi vierailtu 4.7.2018).

tiedon osalta käyttäjä on epävarmemmassa asemassa erityisesti, koska Facebook korostaa sananvapauden tärkeyttä suhteessa muihin sääntöihinsä. Julkaisun ilmianto on jossain määrin epämääräinen poistopyyntökeino, ja spesifi poistopyyntölomake on vaikea löytää. Facebook väittää käsittelyperusteitaan koskevalla sivulla, että rekisteröidyn kaikkia oikeuksia voi käyttää asetusten kautta.²³¹ Tämä ei kuitenkaan ole niin suoraviivaista kuin väitteen perusteella voisi ymmärtää, tai ainakin muut oikeudet kuin omien tietojen saaminen ja poistaminen on huolellisesti piilotettu asetuksiin. Vaikuttaa siltä, että Facebook on tunnistanut kolmansien jakamaan tietoon liittyvän ongelman, mutta on pyrkinyt ratkaisemaan sen itselleen mahdollisimman helposti eli siten, että mahdollisimman harva osaisi käyttää oikeuttaan. Lisäksi muiden tietojen kuin valokuvien ja videoiden osalta virallisen poistopyynnön tekeminen on jätetty avoimeksi. Muiden tietojen osalta myös yhteisösäännöt ovat vajavaiset.

Toisaalta muistettava, että rekisteröity on aina epävarmassa asemassa käyttäessään oikeutta tulla unohdetuksi kolmannen osapuolen julkaiseman tiedon osalta. Laissa tai oikeuskäytännössä ei edellytetä, että oikeus tulla unohdetuksi olisi automaatio; päinvastoin, tietosuoja-asetuksen sananvapautta koskeva poikkeus nimenomaan edellyttää kahden vastakkaisen oikeuden välistä punnintaa. Facebookin läpinäkyvyys esimerkiksi punninnassa huomioon otettavista seikoista jättää toivomisen varaa.

Toinen merkittävä huomio koskee alaikäisiä. Facebook on huomionut alaikäisiä koskevat erityistä suojaa vaativat säännöt monella eri tavalla, kuten muokkaamalla ja rajoittamalla tuotteensa ominaisuuksia alle suojaikärajan ikäisille käyttäjilleen. Facebookin tietojenkäsittelyperusteita koskevan sivun perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että käsittelyn vastustamista koskevan pyynnön käsittelyssä alaikäisyys otetaan huomioon ainoastaan, jos käyttäjä on edelleen alaikäinen.²³² Pyyntö, jonka esittää täysi-ikäinen rekisteröity ja joka koskee rekisteröidyn alaikäisenä jakamaa tietoa, käsitellään tämän perusteella kuten täysi-ikäisenä jaettua tietoa koskeva pyyntö. Tämä ei liene tietosuoja-asetuksen tarkoitus. Tietosuoja-asetuksen johdantokappaleen 65 nojalla rekisteröidyllä on *erityisesti* oltava oikeus saada *lapsena antamansa* tiedot poistetuksi, vaikkei hän enää ole lapsi.

²³¹ Facebookin lailliset perusteet henkilötietojen käsittelylle. https://www.facebook.com/about/privacy/legal_bases (viimeksi vierailtu 6.7.2018).

²³² Facebookin lailliset perusteet henkilötietojen käsittelylle. https://www.facebook.com/about/privacy/legal_bases (viimeksi vierailtu 6.7.2018).

4.2. Google

4.2.1. Yleistä

Toinen tutkimani sosiaalisen median suuryritys on Google. Parhaiten hakukoneestaan tunnetun toimijan omistukseen kuuluu kymmeniä tuotteita, mukaan lukien suosittu videoalusta YouTube.²³³ Edellä esitellyn tapauksen C-131/12 sekä siihen liittyvän tietosuojatyöryhmän ohjeistuksen myötä Google on kehittänyt tietojen poistamista varten erillisen prosessin. Googlen laajat ohjeistukset ja avoimuusraportit osoittavat, että yhtiö ottaa oikeuden tulla unohdetuksi vakavasti – tai ainakin haluaa vaikuttaa ulospäin siltä. Tämä heijastuu myös Googlen omistamien tuotteiden käytäntöihin.

Olen valinnut tutkimuksen kohteeksi Googlen omistaman videoalusta YouTube. Kontekstin ymmärtämiseksi käyn kuitenkin ensin läpi Google-hakukoneen poistokäytännön sekä tähän liittyvän avoimuusraportin. Lisäksi Googlen pidempään toiminnassa ollut poistokäytäntö antaa viitettä yhtäältä siitä, kuinka yksityiskohtaista prosessia Googlelta on edellytetty, ja toisaalta siitä, kuinka paljon resursseja Googlen on täytynyt keskittää pelkästään poistopyyntöjen käsittelylle. Tämän pohjalta voidaan vastaavasti pohtia analogisesti sitä, millaista prosessia ja kuinka suuria resursseja sosiaalisen median kanavilta voidaan edellyttää poistopyyntöjen tutkimiseksi.

4.2.2. Googlen hakukone

Googlen yksityisyyskäytännöt on lueteltu sen tietosuojakäytännössä, joka koskee myös YouTubea.²³⁴ Tämän lisäksi tietoa oikeudesta tulla unohdetuksi hakukoneesta on mahdollista saada Googlen avoimuusraportista²³⁵ sekä siihen liittyvältä usein kysytyt kysymykset -sivulta²³⁶. Itse poistopyyntö tehdään erillisellä henkilötietojen poistopyyntölomakkeella²³⁷.

Googlen tietosuojakäytännön mukaan Googlen henkilötietojen käsittely perustuu neljään eri seikkaan: rekisteröidyn suostumukseen, Googlen oikeutettuun etuun, rekisteröidyn

²³³ Google Products. <https://www.google.com/about/products/> (viimeksi vierailtu 10.7.2018).

²³⁴ Googlen tietosuojakäytäntö. <https://policies.google.com/privacy?hl=fi> (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

²³⁵ Googlen avoimuusraportti: Eurooppalaisten tietosuojalakien mukaiset hakutulosten poistopyynnöt. <https://transparencyreport.google.com/eu-privacy/overview> (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

²³⁶ Usein kysytyä Euroopan tietosuojalakien mukaisista hakutuloksien poistopyynnöistä. <https://support.google.com/transparencyreport/answer/7347822> (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

²³⁷ Henkilötietojen poistopyyntölomake. http://support.google.com/legal/contact/lr_eudpa?product=websearch (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

kanssa tehtyyn sopimukseen sekä oikeudellisiin vaatimuksiin vastaamiseen. Tietosuoja-käytännössä muistutetaan myös, että rekisteröidyllä on EU:n tietosuojalakien nojalla oikeus muun muassa saada tietonsa poistetuksi ja vastustaa tietojensa käsittelyä.²³⁸

Yksityiskohtaisempaa ja käytännönläheisempää tietoa henkilötietojen poistoprosessista löytyy Googlen avoimuusraporttiin liittyvästä usein kysytyt kysymykset -sivulta. Poistoprosessi käynnistyy, kun tietojensa poistamista pyytävä rekisteröity täyttää erillisen henkilötietojen poistopyyntölomakkeen.²³⁹ Lomakkeelle täytetään rekisteröidyn henkilötiedot ja liitetään kopio rekisteröidyn henkilöllisyyden todistavasta asiakirjasta. Edelleen lomakkeelle on eriteltävä pyynnön kohteena olevien verkkosivujen URL-osoitteet sekä selittää, miten verkkosivulla olevat henkilötiedot liittyvät rekisteröityyn ja miksi tiedot tulisi poistaa Googlen hakutuloksista. Lomakkeella pyydetään myös erittelemään, millä hakusanoilla tehtävän haun tuloksista verkkosivut pyydetään poistettavaksi. Lopulta lomake on päivättävä ja allekirjoitettava.²⁴⁰

Poistopyynnön tutkivat Googlen arviointeihin erikoistuneet työntekijät. Googlen mukaan vaikeammat tapaukset siirretään aina kokeneemmille työntekijöille tai Googlen lakimiehille arvioitavaksi. Tietosuojatyöryhmän ohjeistuksen mukaisesti kehitetty arviointiprosessi sisältää neljä vaihetta:²⁴¹

1. *Sisältääkö pyyntö kaiken tiedon, jonka tarvitsemme päätöksen tekemiseen?*
2. *Onko pyynnön tekijällä yhteys johonkin Euroopan maahan, esimerkiksi kansalaisuus tai oleskelulupa?*
3. *Ovatko kyseiset sivut tuloksia pyynnön tekijän nimellä tehdyille hauille, ja esiintyykö pyynnön tekijän nimi sivuilla, joita pyydetään poistamaan?*
4. *Sisältääkö sivu, jonka poistoa pyydetään, tietoja, jotka ovat pyynnön tekijän antamien tietojen perusteella riittämättömiä, merkityksettömiä, vanhentuneita tai liian laajoja? Onko pyynnön tekijän nimen tuottamien hakutulosten jättäminen näkyviin yleisen edun mukaista?*²⁴²

²³⁸ Googlen tietosuojakäytäntö. <https://policies.google.com/privacy?hl=fi> (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

²³⁹ Usein kysytyä Euroopan tietosuojalakien mukaisista hakutuloksien poistopyynnöistä. <https://support.google.com/transparencyreport/answer/7347822> (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

²⁴⁰ Henkilötietojen poistopyyntölomake. http://support.google.com/legal/contact/lr_eudpa?product=websearch (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

²⁴¹ Usein kysytyä Euroopan tietosuojalakien mukaisista hakutuloksien poistopyynnöistä. <https://support.google.com/transparencyreport/answer/7347822> (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

²⁴² Usein kysytyä Euroopan tietosuojalakien mukaisista hakutuloksien poistopyynnöistä. <https://support.google.com/transparencyreport/answer/7347822> (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

Jos Googlen päätös on pyynnön tekijälle vastainen, Google muistuttaa, että pyynnön tekijällä on oikeus viedä asia eteenpäin paikalliselle tietosuojaviranomaiselle tutkittavaksi.²⁴³

Jos verkkosivu poistetaan hakutuloksista, Google ilmoittaa päätöksestä verkkosivun omistajalle. Verkkosivun omistajalla on oikeus pyytää Googlea arvioimaan asiaa uudelleen.²⁴⁴

Googlen avoimuusraportin mukaan se on saanut 29.5.2014 jälkeen lähes 700 000 poistopyyntöä yli 2 600 000 verkkosivua koskien. Pyynnöistä noin 44 prosenttia on johtanut verkkosivun poistamiseen hakutuloksista.²⁴⁵

Googlen hakukoneen poistoprosessin läpinäkyvyys on rekisteröityjen kannalta erinomaisella tasolla. On kuitenkin muistettava, että tietosuojatyöryhmän antamat ohjeistukset ovat helpottaneet prosessin luomista. Erikseen sosiaalisen median kanavia koskevaa ohjeistusta ei ole annettu.

4.2.3. YouTube

Googlen omistama sosiaalisen median kanava YouTube on sen käyttäjien luomien videoiden julkaisuun tarkoitettu kanava. YouTuben toiminta perustuu sen arvoihin, jotka on lueteltu kanavan esittelysivulla. Arvot kuvastavat sananvapautta, kuten Facebookilla. YouTuben arvoihin kuuluu neljä vapautta: ilmaisunvapaus, tiedonsaanninvapaus, mahdollisuuksien vapaus sekä osallistumisen vapaus.²⁴⁶ Toisin sanoen kanava pitää itseään tärkeänä sananvapauden toteutumisen mahdollistajana.

YouTuben käyttö perustuu YouTuben palveluehtojen mukaan sopimukseen.²⁴⁷

Oikeus tulla unohdetuksi on huomioitu YouTuben palveluehdoissa ja tietosuojakäytännössä. Palveluehtojen mukaan käyttäjä omistaa lataamansa sisällön ja on vastuussa sen

²⁴³ Usein kysyttyä Euroopan tietosuojalakien mukaisista hakutuloksien poistopyynnöistä. <https://support.google.com/transparencyreport/answer/7347822> (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

²⁴⁴ Usein kysyttyä Euroopan tietosuojalakien mukaisista hakutuloksien poistopyynnöistä. <https://support.google.com/transparencyreport/answer/7347822> (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

²⁴⁵ Tilanne heinäkuussa 2018. Googlen avoimuusraportti: Eurooppalaisten tietosuojalakien mukaiset hakutulosten poistopyynnöt. <https://transparencyreport.google.com/eu-privacy/overview> (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

²⁴⁶ YouTuben arvot. <https://www.youtube.com/intl/fi/yt/about/> (viimeksi vierailtu 10.7.2018).

²⁴⁷ YouTuben palveluehdot. <https://www.youtube.com/t/terms> (viimeksi vierailtu 10.7.2018).

sisällöstä. Erityisesti käyttäjän on huolehdittava siitä, että hänellä on tarvittava lupa esittää lataamaansa materiaalia myös kolmansien osapuolten tietosuojan suhteen.²⁴⁸ YouTube siis kehottaa käyttäjiään toimimaan vastuullisesti, vaikka se onkin rekisterinpitäjänä vastuussa tietojen poistamisesta pyydettyä.

YouTuben tietosuojakäytännön osalta on huomattava, että se on jaettu kahteen osaan. YouTuben oma tietosuojakäytäntö koskee käyttäjän palveluun lataamia äänitiedostoja ja audiovisuaalista sisältöä, ellei sisältöä ole ladattu henkilökohtaisia tai perhekohtaisia tarkoituksia varten. Tällä tavoin YouTube erottelee kuluttajat ja elinkeinonharjoittajat toisistaan. Henkilökohtaisia tai perhekohtaisia tarkoituksia varten ladatun sisällön osalta YouTubessa noudatetaan Googlen tietosuojakäytäntöä, jota on tutkittu edellä.²⁴⁹

YouTuben oman tietosuojakäytännön mukaan henkilötietojen rekisterinpitäjä on asiakas ja käsittelijänä toimii Google. Tästä johtuen dokumentissa viitataan Googleen aktiivisena toimijana, kun puhutaan tietojen poistamisesta tai rekisteröidyn oikeuksien käyttämisestä. YouTuben tietosuojakäytännössä on eroteltu toisistaan ”Asiakkaan henkilötiedot” ja muut henkilötiedot. Asiakkaan henkilötietoihin kuuluu käyttäjän itsensä lataama materiaali. Muiden henkilötietojen määritelmä on sama kuin tietosuoja-asetuksessa. Asiakkaan henkilötiedot käyttäjä voi poistaa itse, ja tiedot poistetaan Googlen palvelimilta mahdollisimman pian. Lisäksi Asiakkaan henkilötiedot tuhoetaan sopimuksen päättyessä. Edelleen tietosuojakäytännön mukaan Google sitoutuu avustamaan asiakasta asiakkaan henkilötietoihin kohdistuneisiin rekisteröityjen oikeuksia koskeviin pyyntöihin vastaamisessa. Muiden henkilötietojen poistamista ei käsitellä tässä tietosuojakäytännössä, vaan ne kuuluvat Googlen tietosuojakäytännön piiriin.²⁵⁰

YouTubessa olevien, kolmansien lataamien sisältöjen henkilötietojen poistamista kehoitetaan ensisijaisesti pyytämään suoraan sisällön lataajalta itseltään. Jos tästä ei ole apua, poistamista voidaan pyytää erillisellä lomakkeella.²⁵¹ Poistopyyntö käynnistää tietosuojavalitusprosessin, jota on avattu tarkemmin YouTuben tietosujasäännöissä. Jotta sisältö voidaan poistaa, sisällössä esiintyvän henkilön tulee olla yksilöllisesti tunnistettavissa. Pyyntöön tulee yksilöidä paitsi video, myös aikaleimat ja muita yksityiskohtia, joista pyynnön tekijän tunnistaa. Poistopäätöstä tehtäessä huomioidaan yleinen etu, uutisarvo

²⁴⁸ YouTuben palveluehdot. <https://www.youtube.com/t/terms> (viimeksi vierailtu 10.7.2018).

²⁴⁹ YouTuben palveluehdot. <https://www.youtube.com/t/terms> (viimeksi vierailtu 10.7.2018).

²⁵⁰ YouTuben tietosuojakäytäntö. https://www.youtube.com/t/terms_dataprocessing?gl=FI&hl=fi (viimeksi vierailtu 10.7.2018).

²⁵¹ YouTuben tietosuojavalitusprosessi. <https://support.google.com/youtube/answer/142443> (viimeksi vierailtu 12.7.2018).

ja sisällön käyttämistä koskeva suostumus. Sananvapauden kannalta merkittävä yksityiskohta prosessissa on se, että YouTube ilmoittaa poistopyynnöstä sisällön lataajalle ja antaa tälle 48 tuntia aikaa joko poistaa sisällön itse tai muokata videota siten, ettei se ole enää sisällöltään loukkaava. Tämä on keinona huomattavasti vähemmän sananvapauteen puuttuva kuin automaattinen tietojen poistaminen. Jos sisältöä ei ole poistettu tai muokattu riittävästi määräajan loppuun mennessä, YouTube tutkii pyynnön.²⁵² Pyyntö tutkivat videoiden sisällön arviointiin erikoistuneet työntekijät. Videon lataaja ei voi tehdä valitusta YouTuben työntekijöiden päätöksestä, jos video on poistettu tietosuojasäätöistä.²⁵³

Tietosuojasäännöt ovat osa YouTuben yhteisön sääntöjä (*community guidelines*)²⁵⁴, joiden toteutumista seurataan Googlen avoimuusraportissa. Avoimuusraportissa ei kuitenkaan ole eritelty tietosuojaan liittyviä tapauksia, mikä saattaa johtua esimerkiksi tapausten suhteellisen vähäisestä määrästä. Useimmiten videoita ilmiannetaan niiden sopimattomuuden, kuten seksuaalisen tai roskasisällön, takia.²⁵⁵

YouTube kannustaa käyttäjiään oma-aloitteisuuteen ja aktiivisuuteen, mutta tarjoaa myös helposti saatavilla olevat keinot kolmansien lataamien tietojen poistamiseksi. Vaikkei prosessia ole yhtä yksityiskohtaisesti kuvattu kuin Googlen hakukoneen osalta, yleistä tietoa prosessista on kuitenkin hyvin saatavilla. YouTube myös informoi pyynnön tekijää prosessin etenemisestä sähköpostitse²⁵⁶, mikä tekee prosessista läpinäkyvämmän. Mielestäni tietosuoja-asetuksen sanamuodon perusteella ei kuitenkaan voida edellyttää, että rekisteröidyn tulisi ottaa yhteyttä videon lataajaan ennen poistopyynnön osoittamista rekisterinpitäjälle, vaikkakin käytäntö on YouTuben näkökulmasta taloudellisesti tehokas.

5. Oikeuden tulla unohdetuksi toteutumisen arviointia

5.1. Ongelmia lainsäädännön käytännön toteutumisessa

Edellä on tutkittu oikeutta tulla unohdetuksi, henkilötietojen suoja sekä sananvapautta erityisesti sosiaalisessa mediassa teorian ja käytännön sovellutusten kautta. Esille on

²⁵² YouTuben tietosuojasäännöt. https://support.google.com/youtube/answer/7671399?p=privacy_guidelines&hl=fi (viimeksi vierailtu 10.7.2018).

²⁵³ Usein kysyttyä YouTuben yhteisön säännöistä. https://support.google.com/transparencyreport/answer/9003225?hl=fi&ref_topic=7295796 (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

²⁵⁴ YouTuben yhteisön säännöt. <https://www.youtube.com/yt/about/policies/#community-guidelines> (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

²⁵⁵ Googlen avoimuusraportti: YouTuben yhteisön sääntöjen valvonta. <https://transparencyreport.google.com/youtube-policy/overview> (viimeksi vierailtu 11.7.2018).

²⁵⁶ YouTuben tietosuojasäännöt. https://support.google.com/youtube/answer/7671399?p=privacy_guidelines&hl=fi (viimeksi vierailtu 10.7.2018).

noussut useita ongelmia. Suurimmat ongelmat liittyvät epävarmuuteen lainsäädännön soveltamisessa, koska tuoreesta lainsäädännöstä ei vielä ole oikeuskäytäntöä tai muita ohjeistuksia.

Ensimmäinen ongelma liittyy päätöksentekijään. Tietosuoja-asetuksen mukaan poistopäätöksen tekee rekisterinpitäjä. Päätöksestä voi valittaa tietosuojaviranomaiselle, mutta lainsäätäjän tarkoituksena on tuskin ollut, että jokaisesta päätöksestä valitetaan. Oletuksena on siis se, että rekisterinpitäjä osaa tehdä pääasiassa oikeita ratkaisuja. Tämä johtaa siihen, että sosiaalisen median kanavat joutuvat rekisterinpitäjinä tekemään sellaisia kahden vastakkaisen perusoikeuden punnintaan perustuvia ratkaisuja, jotka normaalisti kuuluvat riippumattomalle tuomioistuimelle.²⁵⁷ Sosiaalisen median kanavan tulee pystyä asettumaan neutraalin päätöksentekijän asemaan. Ne eivät enää ole pelkkiä julkaisualustoja, vaan myös vastuussa julkaisujen sisällön arvioinnista.

Rekisterinpitäjien päätökseen vaikuttavat monet, erityisesti taloudelliset, tekijät. Koska henkilötiedoilla on kaupallista arvoa, rekisterinpitäjälle voi olla järkevämpää säilyttää tietoja kuin poistaa ne. Toisaalta tietosuoja-asetuksen sanktiosäännökset vaikuttavat rekisterinpitäjien päätöksentekoon vastakkaiseen suuntaan. Rekisterinpitäjä saattaa päätyä poistamaan sisällön kovien sanktioiden pelossa²⁵⁸, vaikka voidaankin pitää varsin epätodennäköisenä, että yksittäistä julkaisua koskeva epäselvyys johtaisi varsinkaan suurten sakkojen langettamiseen. Tästä huolimatta on painotettava, että rekisterinpitäjän kannalta poistopyynnön epääminen aiheuttaa ylipäätään sanktiouhan, tietojen poistaminen ei. Yleisesti ottaen yllä kuvattu asetelma vaarantaa päätöksenteon läpinäkyvyyden, johdonmukaisuuden ja luotettavuuden erityisesti rekisteröidyn näkökulmasta.

Toinen oikeutta tulla unohdetuksi ja sananvapautta koskeva ongelma koskee itse päätöksentekoa ja oikeuksien välistä punnintaa. Lainsäädäntö yksinään ei tarjoa käytännössä mitään apua siihen, mitä asioita punnintaa tehdessä tulisi huomioida. Tapauksen Google v. Spain ja siihen liittyvän tietosuojatyöryhmän ohjeistuksen myötä vastaavat kriteerit on olemassa hakukoneita varten, mutta niitä ei voi suoraan soveltaa muihin kuin hakutuloksiin. Johtoa voi myös hakea tietosuojatyöryhmän tasapainotestistä sekä EIT:n runsaasta yksityisyydensuojaa ja sananvapautta koskevasta oikeuskäytännöstä. Tasapaino testi kuitenkin koskee kaikenlaisia käsittelytilanteita, eikä siten ole erityisen käyttökelpoinen oi-

²⁵⁷ Rosen 2012, s. 90.

²⁵⁸ Rosen 2012, s. 90–91.

keuden tulla unohdetuksi ja sananvapauden välisessä punnintatilanteessa. EIT:n oikeuskäytännön osalta on taas muistettava, että henkilötietojen suoja koskeva oikeus tulla unohdetuksi ei täysin vastaa soveltamisaltaan yksityisyydensuojaa. Ilman tarkempaa ohjeistusta eri rekisterinpitäjien ratkaisukäytäntö voi olla hyvinkin kirjavaa. Ensinnäkin rekisterinpitäjät voivat tulkita lainsäädännön edellytyksiä eri tavoin. Toiseksi on huomattava, että merkittävä osa tietosuoja-asetusta soveltavista sosiaalisen median suurimmista kanavista on yhdysvaltalaisia yrityksiä. Tällöin yhdysvaltalainen näkemys yksityisyydensuojan ja sananvapauden suhteesta vaikuttaa paitsi ratkaisukäytäntöön, myös siihen, millaisia välineitä rekisteröidyillä on käytettävissään oikeutensa tulla unohdetuksi toteuttamiseksi.

Kolmas ongelma liittyy rekisterinpitäjän resursseihin. Oikeus tulla unohdetuksi edellyttää rekisterinpitäjältä verrattain suurta panosta: rekisteröidyillä on oltava tehokas keino pyytää tietojensa poistamista ilmaiseksi ja rekisterinpitäjän on pystyttävä reagoimaan pyyntöön nopeasti. Rekisterinpitäjän on pystyttävä punnitsemaan pyyntöä ammattitaitoisesti ja perustelemaan ratkaisunsa huolellisesti. Tällaisen prosessin luominen edellyttää erityisesti pienemmiltä toimijoilta suhteellisen paljon resursseja. Jos pienemmillä toimijoilla ei ole mahdollisuutta toteuttaa tällaista prosessia, ne saattavat sanktioiden pelossa tyytyä poistamaan henkilötiedot pyynnöstä automaattisesti ilman erillistä punnintaa. Jos tietosuojaviranomaiset ja tuomioistuimet tulevat käytännössä edellyttämään yksityiskohtaista ja korkeatasoista prosessia, tällä voi olla jopa kilpailuoikeudellisia vaikutuksia. Pienemmillä toimijoilla ei välttämättä ole varaa ja tietotaitoa prosessin luomiseen, jolloin ne eivät voi harjoittaa toimintaansa lain puitteissa. Kolmansien maiden toimijat saattavat estää pääsyn palveluunsa tai verkkosivuilleen EU-alueella.²⁵⁹ Esimerkiksi edellä kuvatun Googlen hakukoneen poistoprosessin kaltaisen koneiston luominen on monilta liikaa vaadittu.

Neljäs ongelma liittyy poistopyyntöprosessiin liittyviin epäselvyyksiin. Tietosuoja-asetus ei ota suoraan kantaa muun muassa siihen, voiko rekisterinpitäjä edellyttää rekisteröidyltä jotain etukäteistoimia ennen kuin se ottaa pyynnön tutkittavakseen. Tällainen etukäteistoimi voi olla esimerkiksi edellä esitelty YouTuben käytäntö, jonka mukaan rekisteröidyn tulee ensin pyytää tietojen poistamista suoraan tiedot julkaisseelta henkilöltä.

²⁵⁹ Newman, Craig A: 'A right to be forgotten' will cost Europe. The Washington Post, 26.5.2014.

Viidentenä ongelmana voidaan nähdä säännöksen globaali ulottuvuus. Oikeutta tulla unohdetuksi koskeva lainsäädäntö vaikuttaa yleisesti internetin sisältöön maailmanlaajuisesti. Myös EU-alueen ulkopuolella asuvan henkilön julkaisu voidaan poistaa tietosuojasetuksen 17 artiklan nojalla, jos sen edellytykset täyttyvät. Säännöksen vaikutus sananvapauteen globaalilla tasolla on merkittävä.²⁶⁰

Käytännön sovellutuksissa suurimmat ongelmat koskevat muiden jakamaa tietoa rekisteröidystä. Erityisesti Facebookin osalta muiden julkaiseman materiaalin ilmiantaminen onnistuu lähinnä, jos materiaali on sisällöltään epäasiallista tai jaettu esimerkiksi kiusaamistarkoituksessa. Kolmannen julkaiseman tiedon poistaminen tietosuojan takia ja oikeuden tulla unohdetuksi käyttämiseksi on tehty rekisteröidylle vaikeaksi, eikä tietojen poistamiseen liittyvä prosessi ole läpinäkyvä.

Googlen ja YouTuben poistopyynnön tutkimiseen liittyvä prosessi on avoimempi ja helpompi käyttää. YouTube on tasapainottanut vastakkaiset oikeudet praktisen konkordanssin mukaisesti huomioimalla myös tiedon julkaisijan oikeudet prosessissaan. YouTuben prosessia voi kuitenkin kritisoida erityisesti tietojenpoistolomakkeelle pääsyä edeltävästä huomautuksesta, jonka mukaan käyttäjän tili voidaan jäädyttää väärästä ilmoituksesta²⁶¹. Tämä varoitus saattaa vähentää rekisteröidyn halukkuutta käyttää oikeutta tulla unohdetuksi.

Sosiaalisen median kanavien tulisi tunnistaa nykyistä paremmin kolmansien julkaisemaan materiaaliin liittyvät ongelmat tietosuojan kannalta. Vaikka kiusaamis- ja häirintäsäännöt suojaavat rekisteröityä pahimmilta oikeudenloukkauksilta, ne eivät yksinään ole riittäviä. Henkilötietojen suoja kattaa kaikki rekisteröityyn liittyvät henkilötiedot, ja rekisteröidyllä tulee olla käytettävissään tehokkaita keinoja niiden suojaamiseksi. Tällä hetkellä tietojen poistaminen ja oikeus tulla unohdetuksi liitetään sosiaalisessa mediassa ensisijaisesti vain rekisteröidyn itsensä julkaisemaan materiaaliin, vaikka sen pitäisi koskea kaikkia rekisterinpitäjällä olevia rekisteröityä koskevia henkilötietoja.

Yleisesti ottaen oikeuden tulla unohdetuksi suurin ongelma on sen uutuus ja virallisten ohjeistusten puute. Eräs tietosuojasetuksen funktioista oli tuoda lisää selvyttä henkilötietojen poistamiseen niin rekisteröidyille kuin rekisterinpitäjillekin.²⁶² Tällä hetkellä

²⁶⁰ UN GA, Human Rights Council, A/HRC/32/38, Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression (11.5.2016), kohta 42.

²⁶¹ YouTuben tietosuojavalitusprosessi. <https://support.google.com/youtube/answer/142443> (viimeksi vierailtu 12.7.2018).

²⁶² Komission tietosuojasetusta koskeva vaikutustenarviointi, s. 28.

kovilla sanktioilla tehostettu 17 artikla tuntuu jättävän enemmän kysymysmerkkejä kuin antavan vastauksia.

5.2. Rekisteröidyn suojan taso

Oikeussosiologisesta näkökulmasta oikeus tulla unohdetuksi on lähinnä vaikuttanut rekisteröidyn oikeuteen poistaa itse julkaisemaansa tietoa. Kolmansien julkaiseman tai edelleen jakaman tiedon osalta rekisteröidyn on edelleen ensisijaisesti luotettava muihin käyttäjiin ja hyödynnettävä erilaisia ennaltaehkäiseviä keinoja. Kolmansien julkaiseman tiedon poistamiseen liittyvä prosessi on hidas ja epävarma. Vaikka tieto päädyttäisiin lopulta poistamaan, se on jo ollut internetissä ja on saattanut siten vaikuttaa rekisteröidyn maineeseen. Eräs ratkaisu tilanteeseen voisi olla luvan pyytäminen rekisteröidyltä ennen julkaisua, mutta tämä hidastaisi sosiaalisessa mediassa julkaisemista eikä siten olisi nopeaan viestimiseen tottuneen käyttäjäkunnan mieleen. Tätä ratkaisua voidaan myös pitää ongelmallisena sananvapauden kannalta, koska se voitaisiin tulkita ennakkosensuuriksi. Kuten tähänkin asti, virallista ohjeistusta tehokkaampi suojakeino on käyttäjien välinen vapaamuotoinen kommunikointi ja sanattomat sopimukset julkaisukelpoisuuden rajoista. Myös Google v. Spain -ratkaisussa korostettu rekisteröidyn oikeus kontrolloida mainettaan ei näyttäisi merkittävästi parantuneen uuden lainsäädännön myötä. Tämä korostuu erityisesti henkilön maineelle vahingollisten julkaisujen osalta. ”Nettihiliksi” muuttuneet kuvat ja muut tiedot voivat levitä internetissä niin nopeasti, ettei alkuperäisen julkaisun poisto enää riitä poistamaan tietoa internetistä. Tähän ongelmaan on vaikea puuttua lainsäädännön keinoin ilman ennakkosensuuria.

Komission vaikutusarvioinnissa todetaan, että ilmaisunvapaus ei voi toteutua täydellisesti, jos muut tarkkailevat kaikkia henkilön toimia yrittäen vaikuttaa henkilöön.²⁶³ Monet muokkaavat jo nyt käytöstään sellaiseksi, ettei heistä edes voisi julkaista mitään sellaista, joka asettaisi heidät kyseenalaiseen valoon.²⁶⁴ Uusi tietosuojasetus ei muuta tätä, koska rekisteröity ei voi kokonaan estää tietojensa julkaisua. Vaikka alkuperäinen julkaisu poistettaisiin, muut ovat jo ehtineet näkemään ja ehkä jopa kopioimaan julkaisun. Tämän mahdollistaa poistopyyntöä seuraava pitkä viive. Oikeus tulla unohdetuksi koskee

²⁶³ Komission tietosuojasetusta koskeva vaikutusarviointi, s. 30.

²⁶⁴ Ks. edellä luku 2.1.3.

jo tapahtuneiden virheiden korjaamista, mutta ei sanktioi kertaalleen poistetun tiedon uudelleenjakamista. Ongelmallista on lisäksi se, että tiedon jakaja ei ole tietosuoja-asetuksen nojalla lainkaan vastuussa tiedon jakamisesta.

Oikeus tulla unohdetuksi ei mahdollista historian uudelleen kirjoittamista. Sananvapautta ja oikeutta tietoon koskevat poikkeukset varmistavat sen, ettei merkittäviä ja tärkeitä tapahtumia voida pyyhkiä menneisyydestä. Sen sijaan niin yksityis- kuin julkisuuden henkilöidenkin yksityiselämään liittyvät yksityiskohdat ovat äärimmäisen harvoin sellaisia, joiden säilyttäminen internetissä koko maailman saatavilla on yleisen edun mukaista. Eri asia on, jos rekisterinpitäjät poistavat kaikki pyydyt tiedot automaattisesti punnitsematta sananvapauteen liittyviä oikeuksia lainkaan. Silloin sananvapauden toteutuminen vaarantuu.

Yhteiskuntamme on muuttunut Mayer-Schönbergerin pelkäämäksi paikaksi, jossa joudumme miettimään, mitä seurauksia tämän päivän teoilla on vuosien tai vuosikymmenien kuluttua. Tämä johtuu ensisijaisesti teknologiasta, joka mahdollistaa täysin valvomattoman ja hallitsemattoman tiedonjakamisen. Erityisen ongelmallisena voidaan pitää tämän tutkimuksen ulkopuolelle jäänyttä niin kutsuttua doksaamista (eng. *doxing*), jolla tarkoitetaan yksityishenkilön henkilötietojen vuotamista internetiin yleensä mustamaalaamistarkoituksessa. Doksaaminen voi aiheuttaa tuhoisia ja pysyviä seurauksia sen kohteelle.²⁶⁵ Jos sivuston ylläpitäjästä tai tiedon jakajasta ei ole tietoa, edes tietosuoja-asetuksen suurilla sanktioilla ei ole merkitystä. Lainsäätäjän tulisi tunnustaa, ettei tiedon määrää voi hallita ja pohtia vaihtoehtoisia ratkaisuja henkilötietojen suojaamiseksi. Oikeuden tulla unohdetuksi funktiot voi täyttää myös muilla, tehokkaammilla keinoilla, kuten rajoittamalla internetistä löytyvän tiedon hyödyntämistä. Nykyisen kaltainen, valtavia resursseja edellyttävä lainsäädäntö saattaa pahimmillaan sulkea Euroopan muun maailman ulkopuolelle.²⁶⁶

6. Lopuksi

Edellä on tutkittu tietosuoja-asetuksen 17 artiklan mukaisen oikeuden tulla unohdetuksi ja sananvapauden välistä kollisiota eri näkökulmista. Tässä tutkielmassa on myös tutkittu oikeuden tulla unohdetuksi ja sananvapauden funktioita sosiologisesta näkökulmasta

²⁶⁵ Esimerkiksi internetissä Bostonin maratonin pommi-iskun tekijäksi valheellisesti leimattu Sunil Tripathi päätyi itsemurhaan tällaisen mustamaalaamisen seurauksena. Ks. Kang, Jay Caspian: Should Reddit Be Blamed for the Spreading of a Smear? The New York Times, 25.7.2013.

²⁶⁶ Newman, Craig A: 'A right to be forgotten' will cost Europe. The Washington Post, 26.5.2014.

sekä niiden sisältöä ja ratkaisuun liittyvää teoriaa lainopilliselta kannalta. Tutkielmassa on lopuksi otettu oikeuden tulla unohdetuksi käytännön sovellutusten kautta kantaa lainsäädännön tehokkuuteen. Tässä luvussa esitellään tiiviisti tutkielman johtopäätökset johdantokappaleessa esitetty kysymyksenasettelu huomioiden.

Tutkielman alussa selvitettiin tutkimuskohteena olevien oikeuden tulla unohdetuksi, sananvapauden ja sosiaalisen median kanavien lähtökohtia. Oikeuden tulla unohdetuksi osalta merkittävä havainto oli, että internetistä löytyvät tiedot voivat vaikuttaa rekisteröidyn elämään vielä vuosienkin päästä yllättävillä tavoilla. Tekniikan ja internetin mahdollistama ikuinen muistaminen voi vaikuttaa esimerkiksi ihmissuhteisiin ja työpaikan saamiseen, ja siksi oikeus tulla unohdetuksi on tärkeä. Sosiaalisen median käyttäjien maineenhallintakeinojen osalta huomattiin, että tiedon jakaminen sosiaalisessa mediassa perustuu luottamukseen. Luottamus on kuitenkin juridisesta näkökulmasta heikko yksityisyydenhallintakeino, koska rekisteröidyt eivät pysty käytännössä kontrolloimaan muiden jakamaa tietoa. Siksi myös muiden keinojen olemassaolo on tärkeää, ja oikeutta tulla unohdetuksi voidaan pitää perusteltuna ratkaisuna henkilötietojen suojan kannalta.

Sananvapautta perusteltiin erilaisten oikeutusteorioiden ja sananvapauteen liittyvien intressien kautta. Sananvapaus mahdollistaa itsensä ilmaisun erilaisin keinoin ja on tärkeä työkalu demokratian ylläpitämisessä. Sosiaalisessa mediassa korostuu jokaisen mahdollisuus saada äänensä kuuluviin.

Sosiaalisen median kanavat syntyivät Web 2.0:n myötä. Sosiaalisen median kanavat ovat yrityksiä, joiden tehtävänä on tuottaa rahaa omistajilleen. Henkilötietojen kaupallistumisen myötä sosiaalisen median kanavat ovat alkaneet kerätä henkilötietoja yhä enemmän, koska se on niille taloudellisesti kannattavaa. Tältä osin tärkeä havainto oli se, että sosiaalisen median taloudelliset intressit vaikuttavat niiden päätöksentekoon ja sitä kautta siihen, millainen niiden tarjoama alusta on ja miten helposti esimerkiksi niiden asetuksia voidaan muuttaa.

Kolmannessa luvussa tutkittiin oikeuden tulla unohdetuksi ja sananvapauden sääntelyllisiä lähtökohtia. Tietosuoja-asetuksen osalta tutkittiin peruskäsitteistöä sekä oikeuteen tulla unohdetuksi ja sananvapauteen liittyviä artikloja. Luvussa esiteltiin myös oikeutta tulla unohdetuksi koskeva EUT:n ratkaisu Google v. Spain. Erityisesti oikeustapausanalyysin myötä havaittiin, että rekisterinpitäjälle asetetut edellytykset oikeuden tulla unoh-

detuksi toteuttamiseksi ovat korkealla. Poistopyyntö tulee tutkia nopeasti ja se tulee perustella huolellisesti. Lopulta tutkittiin poistopyyntöprosessia ja sanktioita. Sosiaalisessa mediassa päätöksentekijöitä ovat sosiaalisen median kanavat. Oikeutta tulla unohdetuksi on vahvistettu kovilla sanktioilla, jotka saattavat vaikuttaa rekisterinpitäjien päätöksentekoon.

Sääntelyn osalta tutkittiin myös asiaan liittyviä EU:n perusoikeuksia ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaisia ihmisoikeuksia. Oikeus tulla unohdetuksi kuvastaa yksityisyyden ja henkilötietojen suojaa, joiden suoja-alat ovat osin päällekkäiset. Todettiin kuitenkin, että oikeuden tulla unohdetuksi kannalta henkilötietojen suoja on jossain määrin laajempi kuin pelkkä yksityisyyden suoja. Sananvapauden osalta todettiin, että se kuuluu kaikille ja se sisältää myös oikeuden vastaanottaa tietoja. Tässä yhteydessä tutkittiin myös perusoikeuskollisioon liittyvää teoriaa. Praktisen konkordanssin teorian mukaan kollisiotilanteessa perusoikeuksia punnitaan ilman, että mikään niistä menettää olemassaoloaan. Tarkoituksena on löytää ratkaisu, jossa kaikki asiaan vaikuttavat perusoikeudet ovat voimassa niin pitkälle kuin mahdollista.

Oikeuskäytännössä ei juurikaan ole tutkittu henkilötietojen suojan ja sananvapauden välistä kollisiotilannetta, ja siksi tutkielmassa nojattiin ensisijaisesti EIT:n yksityisyyden suojaa ja sananvapautta koskevaan oikeuskäytäntöön. Vaikka monet ratkaisuista koskevat ensisijaisesti lehdistöä, niistä saa johtoa myös yksityishenkilöiden välisten kollisiotilanteiden ratkaisuun. Luvussa esiteltiin EIT:n yleisen ratkaisulinjan kannalta kriteereitä, joita hyödyntämällä myös oikeuden tulla unohdetuksi ja sananvapauden välinen kollisiotilanne voidaan ratkaista.

Sääntelyllisiä lähtökohtia koskevassa luvussa tutkittiin myös yhdysvaltalaisista lainsäädäntöä. Monet suosituimmista sosiaalisen median kanavista ovat yhdysvaltalaisia yrityksiä, jolloin yhdysvaltalainen oikeuskulttuuri vaikuttaa niiden toimintaan ja käytäntöihin. Yhdysvaltalaisen oikeuden tunteminen helpottaa näiden yritysten näkemysten ymmärtämistä. Luvun keskeiset huomiot koskivat yhdysvaltalaisen sananvapauden ja yksityisyyden suojan eroavaisuutta niiden eurooppalaisista vastinpareista. Molempien oikeuksien todettiin olevan Yhdysvalloissa ensisijaisesti suojaa valtiota vastaan, eikä niitä koskevia oikeusjuttuja välttämättä tutkita tuomioistuimissa, jos valtio ei ole jollain tapaa osallinen juttuun. Yhdysvaltalainen sananvapaus on hieman laajempi kuin Euroopassa. Yksityisyy-

den suoja on eurooppalaisesta näkökulmasta taas kapeampi. Yhdysvaltalaisesta oikeuskäytännöstä heijastuu tuomioistuinten varovaisuus rajoittaa sananvapautta yksityisyyden suojan nimityksissä sensuurisyytösten pelossa.

Sosiaalisen median kanavien käyttöehtoja koskevassa osiossa havaittiin, että poistokäytännöt eivät ole homogeenisiä. Molempien tutkittujen yritysten kohdalla rekisteröidyn itsensä aktiivisesti jakamien tietojen poistaminen on kohtuullisen yksinkertaista, mutta kolmannen jakaman tiedon osalta prosessissa on eroavaisuuksia. Facebookissa kolmannen jakaman tiedon osalta poistopyynnön esittäminen on haastavaa vaikeasti löydettävissä olevan lomakkeen takia ja läpinäkymättömän prosessin johdosta. Googlen ja YouTube'n prosessit ovat läpinäkyvämpiä ja käyttäjäystävällisempiä, mutta erityisesti YouTube'n osalta arviointikriteerit ovat epäselviä. Toisaalta todettiin, että oikeus tulla unohdetuksi ei ole ehdoton oikeus. Käsillä olevan kaltaisen kollisiotilanteen ratkaisu olisi epävarma myös tuomioistuimessa.

Lopuksi tutkittiin oikeutta tulla unohdetuksi koskevan lainsäädännön tehokkuutta erityisesti sen käytännön sovellutusten kautta. Luvussa otettiin myös kantaa oikeuden tulla unohdetuksi sekä sananvapauden funktioiden toteutumiseen.

Tutkielmassa havaittiin viisi eri tyyppistä ongelmaa. Ensimmäinen ongelma koskee sosiaalisen median kanavaa päätöksentekijänä. Sosiaalisen median kanava joutuu oikeuden tulla unohdetuksi myötä tekemään päätöksiä, jotka kuuluvat normaalisti tuomioistuimelle tai muulle viranomaiselle. Ongelmallista tässä ovat erityisesti sosiaalisen median kanavan motiivit ja kannustimet. On vaikea ennustaa tällaisen käytännön johdonmukaisuutta ja luotettavuutta erityisesti rekisteröityjen kannalta. Toinen havaittu ongelma on yleinen uuden lainsäädännön kohdalla. Oikeudesta tulla unohdetuksi ei ole vielä oikeuskäytäntöä tai muutakaan ohjeistusta, joten rekisterinpitäjät joutuvat toistaiseksi arvailemaan lainsäädännön sisältöä. Kolmantena ongelmana tunnistettiin oikeuden tulla unohdetuksi edellyttämän poistoprosessin laajuus ja yksityiskohtaisuus. Tämä vaatii rekisterinpitäjältä valtavia resursseja. Jos oikeuskäytännössä edellytetään Googlen esimerkin mukaista yksityiskohtaista prosessia, pienemmät toimijat sulkeutuvat pois markkinoilta. Lainsäädännöllä saattaa siis olla jopa kilpailullisia vaikutuksia. Neljäs ongelma liittyy toisen ongelman tapaan lainsäädännön uutuuteen. Lainsäädäntö ei ota kantaa poistoprosessin yksityiskohtiin kuten siihen, millaisia etukäteistoimia rekisteröidyltä voidaan edellyttää ennen poistoprosessin käynnistämistä. Viides ongelma koskee lainsäädännön globaalia ulottuvuutta. Todettiin, että oikeus tulla unohdetuksi saattaa vaikuttaa myös EU:n ulkopuolisten

maiden kansalaisten sananvapauteen. Lopulta todettiin yhteenvedonomaaisesti, etteivät sosiaalisen median kanavat ole ottaneet riittävällä tavalla huomioon kolmansien julkaisemaan tietoon kohdistuvia poistopyyntöjä.

Tutkielmassa havaittiin, ettei rekisteröidyn suojan taso ole uuden lainsäädännön myötä vaikuttanut muuttuneen kolmansien jakaman tiedon osalta. Vaikka sosiaalisen median kanavat tarjoavat mahdollisuuksia pyytää tiedon poistamista, näiden keinojen käytettävyys ei takaa vahvaa henkilötietojen suojaa. Tärkeä havainto oli, että internetissä olevan tiedon määrää ei voi hallita, ja siksi oikeus tulla unohdetuksi ei ole paras mahdollinen keino ratkaista henkilötietojen leviämiseen liittyviä ongelmia. Sen sijaan tarvittaisiin *de lege ferenda* tarkempaa lainsäädäntöä siitä, miten internetistä löytyviä henkilötietoja saadaan hyödyntää. Sananvapauden osalta todettiin, että suurien sanktioiden pelossa tehtävät henkilötietojen poistot ovat uhka sananvapaudelle.

Uuden lainsäädännön soveltaminen luo aina haasteita. Oikeuden tulla unohdetuksi ja sananvapauden välisen kollisioin suhteen on mielenkiintoista nähdä, millaisiin ratkaisuihin EUT tulevaisuudessa päätyy. Asiaan liittyvää oikeuskäytäntöä tai muuta ohjeistusta tarvitaan, koska nykyinen epävarmuuteen perustuvat tilanne on kestävätkön niin rekisteröityjen, rekisterinpitäjien kuin yleisen oikeusvarmuudenkin kannalta.